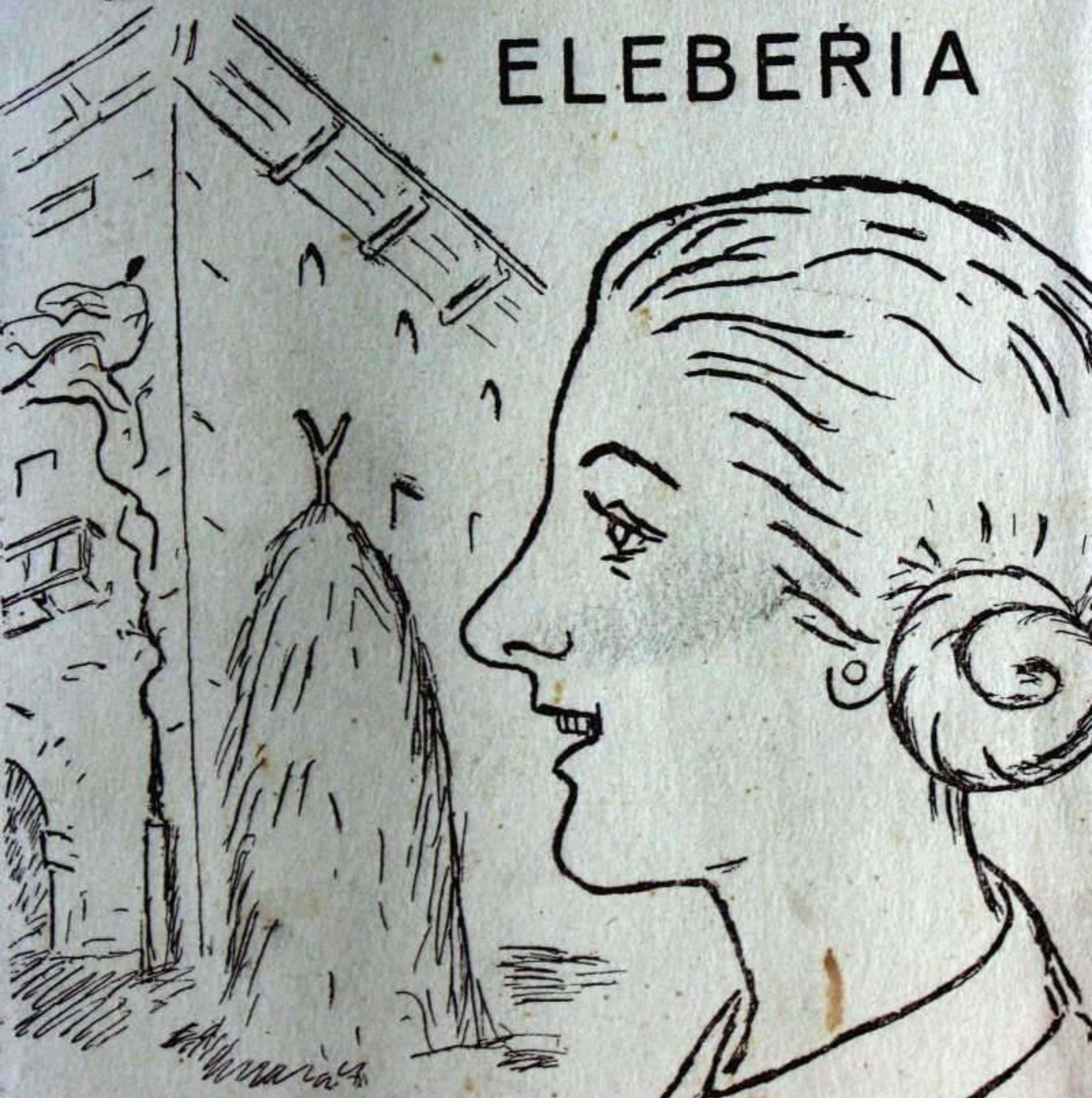

47 V.
5848

UZTARO

ELEBERIA

AGIRE'TAR TOMA
(BAÑEN/ORÓ)

A.T.V.
5848

UZTARO

14550
R 5848

Fráte 'tar Bitoren

1937gn Ipacta'K3

AGIÑE'TAÑ TOMA

(«BAÑENSORO»)

UZTARO

ELEBERÍA

EDITORIAL VASCA — IRARKOLAN
1937'gn. urtean
BILBAO'N

UZTAR O

U Z T A R O

I

DOÑONSORO-BASERIKO ALABA EDEÑAK

ZIZTUALDI lañi batez bere ibilia adierazi ondoren, pizti leñegiñaren antzera, arnaska bizian sartu da Zarautz'en, burdin-arietan labainka, Donosti 'ko bultzia. Burutik darion kea da daramakin ibiliaren erakusbide.

Jendetza ugaria jatsi da bultzitik. Udaldia egiteko itxas-eñira dijoazen zaldun eta andere; inguruko eñietan salduketak eginda, saskiak utsik, eta besoak, oñak eta zangoak utsago, dakartzkiten arain-saltzale; eta Donosti'n izandako baseritar txukun... Utzi dezagun, ordea, guk nor

bere bidean; ezpai digu oriek danak nora dijoa-
zen jakiteko ajolik, eta gijoazkion bultzitik jatsi
dan andereño bateri atzetik jañaika.

Neskaño liraña, benetan, begien aurrean dijoa-
kiguna. ¿Emeretzi urte bai ete-ditu? ¿Ez digu
eman oraindio aurpegia aztertzekeo betarik; baña
ginbailtxo zuriaren azpitik dagertzkeon ile-txin-
txustak ez al-dirudie ure-izpitan austatuak? Ibil-
keran, beriz, itxasondoko seska lerderei aize-
aren mendean baño biguñago ta egokiago ku-
lunkatzen zaio geritxo zumea.

Liburu-txorta bat daramaki ezkerreko galtzar-
bean eta bestaldeko eskutik zintzilika laruzko
bide-zorofoa. ¿Zeren zalantza sortu ete-zaio bat-
-batean? ¿Nor bait itxaro ote - du? Zer amazkin
oinkada laisterak geldia gotuz, esker-eskuitara
zalantzan begiratu ondoren, arinka zearkatu du
bide zabala.

¡Ara! Nor bait agiri da aurreko zumardian ez-
kutu-zalantzan. Burua erakutsi nai ez duenen
joeran alkarganutzen diran biak. ¿Ez al-dezue

begiztatu iñoiz maitaleak alkarí egin oi dioten agurá? Ez dira olakoetan agoak oparo mintzatzzen. Begiak azaltzen dute, alkarí iretsi beárean, mintzoak ez dezakeana.

Baña ¡Jaungoikoaren Ama! ¿Begi-aúfera daforkigun au al-da gaztetxo xaloaren liluratzale ausardia? Irisagarí zimela baño beltzago da mutila; aul eta belaxka, gañera, tankeraz. Maite-eizean, oratio, eiztari ikasia izan bear du. Gazteñoen belarira mintzo biguñez itz eztiak ixurtzen oitua . Ero aundia izan-da, eguzkia bera bezain eder dan andereño ikasigabeak, zoroki ederesten du mutil zimela. Maitasun-jokoak ez dute izan egundo araurik. Ez izango ere. Begietan lauso astuna sortzen baitue.

Inguruibil nardagaríz ondoratzen zaio mutila neskañoari ta, bein zumardian baéna zerbait urundu diranean, besapetik ausardiro eskua kiribilduz, bideari ekiten diote. Bereolaxen zorarazi oi du sugeak begiratu zoórtzez txoriño buruariña.

Zarautz'ko uritik Inurítza deitzaion auzoaldera joateko bide zabal bat ba - da. Ua baño ezku-tuagoa artu dute, ordea. Eríkoen ikusmiña itzuri nai, alegia. Izan ere, ibilaldi orietan ikusi izan bai'lu norbaitek neska burugabea...!

Mako ikuseziñetik zintzilika itxas-magalean eguzkia astiro kotatzen dan bitartean, zumardiko babesetik-zeaí, mintzo ixilez alkaí maite-txintak ixuriz, dijoa bikotea. Bein sapaiko lasto igaíean sua lanean asi ezkerro, zenbat-eta sapaia ezku-tuago, ainbat-eta okeíago. Ixilpeko gauzak izan oi dira kilikagaíen. Zabaldian geldiunea edo esia izan dun ibaia ere, oírelaxe oldartzen da uaiztean maldaíetatik amilka.

Ílunabaía da. Ezkutu guztiak aizatzen dioe garai ontan biozpearí itun-tantóa. Atadiko aul-kian eserita, eguzkiaren azken-mosua atsartuz, itunkiro maíaskatzen ditu agureak gaztetango egiteak. Gauargia piztu bitartean datorkio zo-íotzen emakume alargunari ere senaí galduaren oroitzapena. Bereolaxe maite-bideak eragotzi

diozkatzen gazteñoak ere jaulkitzen diozka ilargi irtenberriari, asperenka, gogoko amesak. ¡Ames zoroak! ¡Ames egiztatu-eziñak, geienez! Egoetan erioa daramakien amesak, maiz. Ez, ordea, gazteari zafaren zentzunik eskatu. Urteak erakusten duten jakintza da ori.

Utzi bikotea maite-kiman eta gijoazkion neskañoari auretik bere etxera.

* * *

¡Zarautz! Ona emen azken-arnasa laster eman bear dun olerkari nekatuarentzat atsedentoki egokia; auxe izango luke, ba, atsegintokirako sarbiderik zoragarriena. Itxasaldetik begira, mendixka artean, egaldia eratxiz, kotatu dan usualdra dirudi uriñoak. Itxasbazter onetan jaso ditue aberats-jendeak jauregi dirdaitsuk atsedentaldirako; baita atsegin-aldirako ere. ¿Itxas-ondoan ugiñak jafairo miazkatzen duten ondartzak, eguzkiaren galdapean, ez al-du ure-uztai baten antza?

Luñaldetik itxasora begira, beñiz, itxaspiztien iduri, zaindari bi ditu eñiak: ugarte bi. Arkaitz larugoñi dira biak; ugiñen erasoak laztuak; itxasoakin azpi-buñuka goñian dabiltzan itxaspiztiak. Azpiko jarduna añen ordea, beti tinko ta beti zutik diraue arkaitzok. Mendibeltza'ren gerizpean eskuialdetik eñoak urperatzen ditun ugartetxoak Moñari du izena. Getari txoragañiaren bulañ-gañã da, beñiz, ezkeñaldeko arkaitz aundia. Zaindari oen tarfean azaltzen du eñiak aurpegiño zuria.

Zarautz'tik Orio'ra dijoan bide - ondoko zelaian, orain Madoz'ena deitzaion ibilbide zabala agiri dan tokian, etxealde aberats bat ba-zan aintzina. Eta lenagoko gertaketak dakartzkigun ezkerro, goazen etxeondora ta oñaztu ditzagun etxea ta etxe-inguruak.

¡Amaika ekaitzaldik eta eguzkialdik isastu dute Doñonsoro baseñiaren telatu-galdoña! Ez diote erasan, oñatio, ez ekaitzek, ez ugołek, ez egoaizek. Orain bosteun urte bezain aldakaitz dirau

muño-gañean itxasoari gibebez. Ordun bezelaxe orain ere, urteoro egiten dute eliztxoriak kabia telatu-egaleko gapirioetan; baita enarak ere orma-zirituetan.

Egoaldeari damaio Doñonsoro'k burua. Zurezko balkoe zabala du etxeauréak alderen alde; eta ataditik gora kakoetan anduak josiz dijoazen matsondo bik telatu-ertza atzematen dute doidoi ayen-luzeka. Landuak ditu leioetako ariak. Eskuialdetik buruaz ortze-maindira zulatzen dun doreak, ¿ez al-dirudi gizaundi baten lepo-zintzur makuégaitza? Doñe ortatixek datorkio etxeari Doñonsoro izena. Ez du, agian, baseñi-antzik; ezta ere jauregiarenik. Aintzinako gazteluena, obeki.

Ara giza-gazte bikain bat une ontan atalasean bařena, esne-kaikua eskutik zintzilika daramakiala. Balendin da; etxeko otseña. Orain zortzi urte, etzuan izaten iñoren laguntza beañik golde astuna, lasto ariña bezain eřez, bizkařean sorora eramateko. Gaur, ordea, ez du beste munduko

lanik nekezaritzan. Nagusia il zanez gero, etxe-
inguruko lan-xamañak erabiltzea du egitekorik
dana. Ezari-ezarian egiten ditun lan oek, ez da-
karkioe neke aundirik.

Bi bei gazte euki añen, ez du izaten udaburuan
negurako belaña ondu beañik. Ezta ere negutean
aintziañetan arbiondoak saskika sorotik etxeratu
beañik. Alea ta zai-orea sañiago izan oi dute as-
kaondoetan Doñonsoro'ko beiak belaña ta arbia
baño. Ez dauzkate, ba, abereok lañain-lanean
jarduteko; etxerako naiko esne izateañen baño.

Esne-kaikuaz Balendin etxe-baruña dijoan bi-
tarteetan, ara nun datoñen onuntza emakumetxo
bat. Meakezuñean tinkaturik daramakin lakari-
sabeletik eskukada artuta, ara nola dijoakien
oñoi, txingoñ-alea bai'litz, artoa luñ-gañean jau-
zika. Bitarte oñetan, auots garbiz dagie dei egaz-
tiai neskak : «Puñ, puñ, puuuuñ...!»

¡Auxe da zalaparta ta iskanbilal! ¿Nundik
demoñio sortu dira onenbeste oñ ta oñanda?
Saraspean aztañika ari ziranak; sagañondoan

etzana zutenak; kotaratzeko ate-zulorantz zijoa-zenak..., danak, sapelaitzak batbatean ikaratu ta uxatu izan bai'litu bezelaxe, egoak zabaldurik, emakumetxoarengana dijoaz karakaz eta zala-partaka. Ez da entzungo aurki mokoka zo'rotzen takateko lego'ra besterik. Goizaldean eta iñula-rian izan oi dira egaztiak gosetien. Peapoa naiko bete ondoren, kotako abetxoetan izango dute laster gau-loa.

Ontan, ordea, ¿zer usaindu ete-du intxaurondoan etzanda zegon zaku' zuri-naba'ak? ¿Etxeatzeko orma-gañetik jauzi bizko'ra eginda, an dijoa zu'runbiloan norabait? ¿Ijitotza'ren bat sendu ete-du? ¡Ala ba'litz, e'luke giro izango ijitotza'ak, a'ano pola! ¡Indartsu ta bu'ukalari baita zaku'ra. Ba'ña... ez, ez!

Ba-zun zaku' erneak etzanaldia astintzeko zioa. Ara nun dato'ren sagastiko bidetxigo'etik onuntza lentxeago bultzitik jatsi dan neska'ño pertxeta. Len ba'ño ere ede'ago dirudi, eguzkiak iñula' ontan bialtzen ditun azken-izpien argira.

—«¡Laut!» «¡Laut!» ¡Geldi ago, zoro oril—oiu-
-dagio zakuñ zaunkari ta jauzkariari.

Eta itz oek jaulki bitartean, zakuñari igesegite-
ko alegiñak dagizkio. ¿Íri-karkaraka ezpañak
ideki dituanean, ez al-dirudie eduñezkoak ezpain-
doetako mañubien artetik agiri zaizkon bitxiak?

—Madalen...! Ez gindunan uste gaur etoñiko
itzananik— diotsa maitekiro artalea zabaltzen
ari zan emakumetxoak.

—Gaur goizean amaitu dizkiñat azterketak eta
zuek lenbaitlen ikusteko kilimaka nerabilkinan
biotza. Oregaitik etoñi naun gaur.

Ezpañak ziotena, ordea, biotzondoak gezurta-
tzen zion bañendik. Beste zerbaitegatik itzuli zan
ain goiz, gaixtoa! Ez, baña, azaldu nai.

Baita ere irten da etxetik, txakuñaren zaunka-
-otsetara, etxekoandre ernea. Neskaño bien ama
da; Josebe etxekoandrea.

—¡Ara...! ¿Ire bila biar Donosti'ra joatekoa
nindunan-eta, nola etoñi akidan oñen azkañ?
—diotsa alaba gazteenari, mosuka laztanduz.

Ba-da oraindio etxepean beste norbait ere. Osaba Martin, apaiza. Eskuar-tean darabilkin lanetik itzotsak atera due-ta, betaurekoak bekokira jasoaz irten da balkoera. Lengoen galdera beriztatu du onek ere :

—¿Nola etoñi aiz gaur? ¿Ondo atera al-aiz azterketan?

—Ez aurreko urteetan bezain ondo; baña, tira, bukatu ditut, beintzat, nire ikasibearak. Orain atsedena. Orain pakea. ¡Au nire poza...!

Itz oek esan-garaian, eltzen dio beñiro amari beso biakaz lepotik eta, maiatz-loreak bezelakoxe algara ozenak zabaldu bitartean, beso artean mosuka jan bear zula zirudin.

—Utzi nazan, utzi, Madalen. Bestela, biar goizean ugelduz betea jeikiko naun oñelako igortziakin.

¿Zerk ete-zemaion biozpean Madalen'i alaingo poza? ¿Nork aztertu lezake, bear ainbatean, emakumetxo biuñiaren biotzondoa? Ez da eñez. Alere, nik dakidana da, gau artan lo lasaia izan

zutela etxeko danak : Josebe etxekoandreak,
osaba Martin apaizak, Libe aizpak, Balendin'ek,
Mikele neskameak... ¡baita ere zaku' zuri-naba-
rak! Madalen'ek, o'ratio, amaika esnaldi izan
zitun. ¡Zerbaitek eztenkatzen zion, noski, irudi-
mena!

* * *

Baña..., mataza nastu ta biuritu baño len,
aria ondo arildu ta albañatzea dagokio edeslari
ikasiari. Beraz, artu ari-mutu'ra-ta, ekin dezaio-
gun arilkaiari.

Ondare aberatsa artu zun Do'ronsoro'ko nagusi
gazte Mikel'ek gurasoengandik. Bildu omen
zitun iñoiz garitan be'reun gaitzeru. Artotan ere,
bai, beste o'renbeste. Euki zitzakean lasai aski
ama' bei oku'lu zabalean. Utsa adiñeko mastia
ere ba-omen zun Inu'ritza'tik zea' dijoan e'reka-
txo-ondoan. Geiagotu o'ri, inguruko base'rita'ren
eskuetara, erabili eziñik, utzita zeuzkan sa'lak
eta aitagandik u're-dirutan artutakoa. Bazte'f
aberatsa zan, noski, Do'ronsoro.

Azpeitia'ra zan jatoriz Mikel'en emaztea; eta ua ere etzan ezkontzara esku-utsik joana. Ba-zuten, beintzat, Josebe'ren gurasoak zer emana. Dendari ziran; ale ta irin-salerosketan aritzen ziranak. Aintziñakoa zan denda; leendik izen ona zekarana. Ondorengo, erosleak asko ta onak, eta eskuarte lasaia zuen.

Artueman aundia izan zun aitagiarebakin Mikel'ek ezkondu zanez geroztik. Ari saltzen ziozkan etxean bildutako aleak eta aren dendatik eramaten zitun, beriz, gurdika etxerako bear zitun irin, zai eta bababeltz. Au zala-ta, sarri izaten zan Azpeiti'n emaztearen jaiotetxean. Etziran artean sortu gaur Zumaya'tik Zumañaga'ra ibiltzen diran bultzi apañak eta eguneroko bidai-zalpurdian joaten zan Azpeiti'ra ta andik aitagiarebaren zalpurdi ariñean geientsuenean itzuli. Balendin izaten zan zaldizai.

Egun batez, baña, berandu arte lotu zuten eginbearak bertan eta, ilunduz gero irten ziran Azpeiti'tik. Len galdutako astia irabaztearen,

zailu zeramazkin zaldiak Balendin'ek. Zaldien atzazalak eta gurpil-uztaiak mendiarteko zokondo ixilean zegien buñunbara, erdi-lotan zijoan Mikel.

Ontan, kañasi estua entzun iduri zitzaien bideondoan. «¿Entzun al-dek, Balendin?» — galde dagio Mikel'ek. «Bai, min-oiua iduri zait» — darrantzuio arek. «Gelditu egitzak, ba, zaldiak. Ikus dezagun nor dan».

Lari zetoñen bide-baztañetik oñaze-kañasia, gurpil-otsa eta azta-otsa atertu zanean, gizon bat zetzan luñean aieneka. Ureratu ziran biak minoiuka ari zanaren ondora ta, eskuak egozteko unean zeudela, gizon bi sortu ziran ilunpetik ustegabeen. Arnasa artzeko betarik eman ere gabe, eskuetan zekartzkien makilez egundoko zartakoa eman zioten Balendin'i buru-konkoñean. Kordegabe erori zan mutiñ. Ustegabeko erasoñ nolabaitan gaindu naiean, sakelean zeramakin suizkiñua ateratzera zijoan Mikel; baña artean luñean etzanda minoiuka ari zan gizona

batbatean zutitu zan jauzi ariñez. Zalpurdiaren aurreko argiontzia-aren argira, galtzairuak dirdir egin zun aizean zearka. Saiespetik odola barka zeriola oldartu zan bide-erdian Mikel. Astiro arakatu ziozkaten soñean zitun jantziak. Bost mila laurleko ba-zeramazkin. Ostu zutenaz, basoko adaburuen ostopean itzali ziran zailu bide-lapur' gizailtzaleak. Kordea bereala zetorkiolakoan, oiulari maltzurak, igesegitean, beste ukaldi zitara erantsi zion aitzoz bularondoan Balendin'i.

Andik ordubetera, basakatu zaurituaren gisan arastaka, alditan, eta moskoña bezela balantzaka, besteetan, zijoan norbait bazterik bazter argiontzia eskuan zula. Emakume ikarati batek begiztatu izan ba'lu ala gizona, gau-agerkun edo izukari bildurgaria iduriko litzaiokean; baita ere arin igesegingo zukean garasita gaupiztiarengandik. Balendin gizajoa zan. An urean zegoen baseri batera zijoan laguntza eske odol-jario.

Etzan izan ain gaiztoa Balendin'en zauria. Saiets-ezuean oztopo egin zun, nunbait, galzairuak eta etzion ba'engorik ezer ikutu. La'igoa zan, ordea, zoritxa'ez, Mikel'ena. Ilbea'ekoa, beintzat, urdailburuan egin zioten eten sakona. U'engo egunean oso gaizkitu ta il zan. Alabatxo bi utzi ziozkan alargunari : Libetxo ta Madalento.

A'ezkero, nagusi gaztea il zanez gero, oro aldatu ziran Do'onsoro'ko goraberak. Astunegi zan alargun e'uka'ia'arentzat base'ri artako zeregi'nak erabiltzea. Ba-zun Josebe'k anai bat apaiz. Goie'ri'ko e'itxo batean ziardun apaizburutzak zemazkion arloetan. Ari eskatu zion alargunak zorigaitzean laguntza. Do'onsoro'k zitun salik aundienak eta u'rutikoenak salduta, lendik zeuzkenez ga'nera, salduketan bildutako diruaren eto'riakin eta etxeondoko sail-ondartxo erosoakin, danak lasai ta buruauste gabe bizi litazkeala-ta, joateko, a'ren, beregana zesaion a'rebak. Gogoz makurtu zion burua Martin'ek a'reba mai-

tearen eskariari. Orduezkero, alkarékin zoriontsu bizi izan ziran. Martin apaiza zan ondasun guztien erabiltzale. Otseintzarako artu zuten Balendin zintzoa, beriz, etxeko lanen arduradun. Etzitzaión egundo damutu, ez, oneri, etxe artara joana. Sendikoa bezela artu izan zuten beti Doñonsoro'n.

II

IGANDE-GOIZA

BAI alaiki dagiela gaur txinbuli ta itzulbira Inurítza'ko eliztoñean joaleak! Igandegoiza da-fa, inguruetako sinestedunai oska diardue egiñalan. «¡Atozte!, ¡atozte!» esan iduri dute.

Joaleen deira, jaieguneko loaldi nagia astindurik, bidetxigoñetan beera, soroak eta sagastiak zearkatuz, mezatara dijoaz baseritañak. Atzo iñulañ-arte artajoñan ari-izan zan aguretxo esku-dardariduna; Moñari 'ko arkaitzetan añantzu ekarkoña izan zun mutila; aurtxo jaioberiaren negañaldia nolabaitan ixilarazteko, noizpenkako bulañaldiaren ondoren, seaskari eraginka gau osoan jardun dan etxekoandre gaztea; neskatx

ameslaria..., andre ta gizon, zañ eta gazte, bildu dira Pelagi donearen elizatxoan.

Oso goiztañ ibilia da Balendin. Meza nagusira joateko asmoa du-ta, etxealdean izan oi diran zeregin ugarietik aundiaurkienak eginda utzi nai ditu ordurako. Lentxeago izan da txeñitegian. Esku - azpiaz bizkañean txañama atseginkiro igortzi bitartean, ume-taldeak kunñinka ta jauzika inguratu due; baña arietako bati atzemateko kiñaldia egin orduko, an joan zaio txeñitalde izua igesi puñuxtaka ta jauzika. Zarataka lerdazkatzan ari da oraindio txañama, añaskara ixuri dion ore-salda.

Mañu estua ateratzen due beiak goseak ezten-tatzen dituanean. Doñonsoro'n, oñatio, mañual-dirik ez dezue entzungo. Egunean bi aldiz garbitzen diozkae Balendin'ek askaondoak eta, aureko ondakinak atereaz, janari beñi ta garbia oparo ixuri ere. Etzaio ere aztuko, beiak ain mizaka-atsegin izan oi duen gatz-koskoña aska-baztañean jartzea. Beienak bukatutakoan, zekoñ

gazteari ekingo dio. Katea askatu ta amaren ugatz aunditu ezin-agortura eramango du. Erapari eldu ordukoxe, buru-ukaldika erasoko dio zekoñak amari. ¿Nork esan ez, aren erasoak ikuski, buruaz saiets-azpia zulatu bear ez dion-ik? Ore-opilez asetuko dio ezlari oituak iretsi beaña.

Goiz-lanak amaitu ordukoxe, jaiegunetako soñekoa jantzita, apain eta txukun, eñege- seme bezain nagusi, dijoa elizara mutil gazte jeikia. Sañerako ateondoan jartzen dira, meza bitartean, gizionezkoak zutik. Edota, bestela, goiko korura igo. Ara igo da Balendin ere; eta aurreko zear-agan besoak ditula belaunikatu meza-emalari begira.

Atzealdean zutik dauden baseritañ eta añantzale zarpilen ikutu-bildurñ bai'lira, aldare ondora urbildu dira udaldiañ aberats batzuk. Oneraño, eliz - bañuraño, dakartzkie zaldun eta andere aundi-iritzi oek, Jaungoikoaren Semeak bere jañaitzaleengandik uxatu nai izan zitun aundinaia

ta arokeria. ¿Bular-gañari egozten dioen damu-
-ukaldia ere ingurukoen on-iritzia irabazteko
ez ete-da obeki maiz, garaiko damuaren ondo-
rena baño? Soroskia zabaltzean ere, legendar-
dunena bai'litz, itzuriko dute onelakoak bear-
tsuen esku-ikutua.

Mezatako otoietara erne egon oi da Balendin
begiramenez eta egoki. Gaur, ordea, liztoña be-
zela dabilkio zerbait belariondoan eta meza-
-emalarengandik sañi dijoazkio begiak beste
norabait. Ontan, oztopo larña egin diote begiak.
Ez da makala izan biotzari eragin dioten zañaz-
taldia. Ezin ditu, orduezkero, esiratu oldozkunak.

Erdiko zear-aulkien buruan dute jarleku ema-
kumeak ezkeretara. Andereño bi agiri dira gaur
ezkeraldean, ez udalditar, ez erbesteko; Za-
rautz'ko alaba yori biak, larosa zuriak bezain
eder eta naro. Libe eta Malentxo dira. ¿Bai al-
-da, gero, an inguruan bildu diran andereño
aundizkien artean neskaño oen bien ukondo-
raño ureratu litakenit edertasunean? Ezta urik
eman ere.

Ama Birjiñaren aulkian jaíko lituke gogoz Balendin'ek neska biak. Ain edeí eta ain zerutiaí deritzaizkio. Loitu edo zimeldu ustez, esku-artean artzeko bilduía damain lili zuri kutsuga-beak deritzaizkio. Aíebatxoak izan bai'litu bezelaxe maite izan zituan mutilak ordurarte.

Orain, baña, udaburuz zerualdean batpatean sortu dan odei beltzaren antzo, biozpean mozoío bildurgaía sortu zaio. Ez daki zer dan, ez daki nundik sortu dan; artxoak ez luke, oíatio, kaltegaíigo joko sagaí-alea biotz erdian.

¿Zer oartu ete-dute Balendin'en begiak ustegabe? Neskatxo bien buruz-buru, eskuialdera, aundizki-itxurazko gazte garatu bat dago zirkiñik egin gabe ezkeíaldera begira. ¿Nori begiratzten ete-dio zalduntxo beztaka lotsagabe oíek? ¡A! Oraintxe alkarganatu dira begiratu zoíotz bi eta begitik begira tximistak zijoazela zirudin.

Begiratu ariek egin zioten zulatu migariari eutsi eziñik, oiugin zun berebaitan Balendin erukaíiak: «¿Ni al-naiz, zapogorí uts au, nere ezerezean

eguzkira begiak altxatzen ausartu naizana?
¿Ainbeste urtez egite onak eta maitasuna beste-
rik artu ez dun mutil eskergabea al naiz ni? ¿Ni
burugabe utsa?... ¡Ago ixilik, ero ori!»

Isil-izketa onek kolkopean aizatu zion ekai-
tzaldiak eraginda, aurreko burdin-agari izuga-
rizko takatekoa erantsi zion bekokiaz oargabe.
Logaleak eragindako burutaldia zalakoan, albo-
ko lagunak, zear-begiraka, esan zuen kolkora-
ko: «Loak artu dik, ¡araietan!, Doñonsoro'ko
Balendin». Etzekien, ba, ariek biotzondoak piz-
tutako aizealdi asarearen zartakoa zanik ua. Or-
dutik eta meza azkendu zan arte, beso kurutzat-
tuen gañean burua zula egon zan biotz-ilun
ekaitzaldia gainditu eziñik.

—Aizak, Balendin, ¿ametsak eragotzi al-dite
bartko loa?—galdegiten dio maxioka ta axelari
Zaldubi'ko mutil gazteak, elizatik irtetzean.

—¿Nori zaiok ajolik bart lorik egin dedanentz?
—darantzuio arek mukeñ eta betilun.

Eta, oituraz beste, lagunekin elizondoan izke-

tan gelditu ere gabe, etxera dijoa artez, buru-
-makur eta gogoa goibel. Alaxe dagerkigu ze-
rualdeak ere aurpegia gaur. Eguzkiak bultzaka-
tzen ditu noizean beinka itxasaldera odei ilunak.
Berela itzultzen dira, oratio, len baño ere bel-
tzago ta astunago. ¡Sargori dago, benetan!

Biozparenean daramakin suak kiskali bear
dio Balendin'i ere kolkoa. Ezpaitaki egoizearen
berotasuna ala baéndik datorkion kiskaltasuna
danentz. Aretaz eta biziki ekin dio lanari, etxera
orduko. Garbitu ditu beñero bei-askak; txerite-
gian izan da; eman die oloai artalea. Irauliko
luke dana gaur mutilak azpikoaz gain.

Oartu du Josebe etxekoandreak aren aterga-
beko jardunbeara ta ara zer dasaion :

—¿Ez al-dituzu, ba, goizean garbitu askak?

¿Ez al-diezu eman leen oloai, beiai eta txerñai
jatekoa?

—Gaur jaieguna da-ta, bi aldizkoa ere merezi
dute —erantzun dio bigunki otsein leialak.

¿Nola eman etxekoandre bioztunari biotzean

zerabilkianaren susmoa pizterazko biderik? Lenago emango zukean soineko luña.

Etxeondora ureratuz datortz, bitarte oretan, bidez bide uratsotsak. Arkumearenak bezain zailu ta arin dijoaz oinkadak lur-gañean. Nare ta garbi dator auotsa ere. Eranegun jaiotako txaltxoari begiratzera okulura zihoan bitartean, iztunak dakarkien alkar-izketari entzun-erne jarri da Balendin. Ara entzun eta oartu duna.

—¿Ez al-den ikusi oraindio txal jaioberia, Malentxo?

—Ez.

—Oraintxe joango gaitun nai baldin ba'den. ¿Nolako polita dan ba'ekin?... Eduña baizen zuri din soña ta kopeta-erdian izaña bezelakoxe tximita orixta zeukan. ¡Ara! Idikita zeukanagu okuluko atea. Norbait ba-zebilén bañuan.

—¿Ez ete-gaitun zikinduzo or? Obe diñagu biarko edo etzirako uztea.

—Ez, ez. Oraintxe ikusi bearko den.

Eldu besotik aizpari ta an daramaki Libe'k okuluan ba'ena indarka. Ez du onek oñak nora

dijoazkion ere oartzan. Bestea, ordea, muzinka ta naiezik dabil Libe'ren besotik arastaka bai, lijoa; eta, ibil bitartean, onelan dagi oiu :

—¡Ara! ¡Zikindu naun! Ai nere oñetako erosi-berriak! Loitu zaizkidan. ¡Jesus ene! Goazin arin emendik.

Libe'k, baña. bitxikeriz eta pañezka erogozten dio irteera.

—Begira, begira. ¿Ikusi al-den iñoiz onel-ingo aberetxo politik? Mosukatu ere egingo niken. Ain garbi ta txukun zegon.

Esan eta egin. Mutu' txiki lerdedun borobilean mosukatzen du maitekiro Libe'k txaltxoa. Ez damaio nazkarik, ez ikararik. Aterantz igesika dijoa, bien bitartean, Malentxo oiuka.

—¡Ori zikinkeria egin denana! Beti baseritar traketsa izatako jaioa aiz, noski—dasaio Libe'ri.

—Bai, bai. Ain zuzen ere, baseriko zeregiñetan ibiltzen naun atsegiñen.

—¡Bestelakoxea den uriko biziera! Nazka zemaidane niri beñepein baseriko lanak—jardetsi du Malen'ek.

—¿Nazka? ¿Bai al-den, ba, ludian biziera au
baño atsegintsuagorik eta zoriontsuagorik...?
¿Ez al-da egi, Balendin?

Eguzkiaren iriñoa bezelakoxe begiratu zolia
bialdu zion, mintza bitartean, Libe'k Balendin
mutilari. Begiratu arek, oratio, etzion araingo
kilikarik eragin. Etzion biozpean naspiladirik
sortu. Beste nunbaitetik zetoñen ekaitza pizten
zun aizea.

Oñak nun ezartzen zitun oartu ere gabe irten
zan Libe edeña okulutik alai eta zoriontsu. Etzun
arek urietako dirdaitasun zoroaren gutiziarik.
Ez jauregietako bizitzaren egañirik.

Andik geroxeago, bei-askaren gañean besoak
jañita, burua besoartean zula zegon Balendin
itun eta muzin. ¡Arek artu zun biotzean bigañen
eztenka zulagañia! Izan ere, itxumustuan aukera-
tzen du maiz biotzak ibiibidea ta astoak bide-
ondoan aurkitzen dun lañeari bezela, edonundik
ekiten dio zoro ta oargabe, naiz eriora, naiz
ondamendira joan. ¡Gizadiaren zoria!

III

ZARAUZ'TIK GETARI'RA BIDEAN

LGANDE-ARATSALDEA da baseñiko lanetan diarduenentzat atsedeen-aldi ta jolas-egun. Egin-xamartu ditu Balendin'ek bazkalon-
doan gaurko eginbeñak eta lauretan, oitura dunez, Lopategi'ko Agustin'en bila dijoa.

Ogeta zortzi urte ditu mutilak. Ez da gizaundi, egia esan; baña bai jeiki bikañekoa, sendoa ta kiriotua. Ez dio ekiñak berelakoan erasango, naiz-eta neke aundikoa izan eskuarteko lana. Soin zailua ta biguna du, alere. Katuaren arintasunaz dagi jauzi laisterlakoan eta datzatzen danetan. Txikitandik dakañtzki zailutasuna ta zaildasuna. Amaika jokaldi egiña da mutil koskoréetan Azpeiti'ko pelotaleku zañean!

Marka oarígarí bi egin zituan beiñola. Pelotan ari zan, bein batez, jolasean bera besteko lagun batekin. Ustegabeko ziriak sartzen zizkoen alkareri aurrealdean eta inguruan zeudenak pare-algara zegien olakoetan ozenki.

Ontan, baña, ikusleetan norbaitek biziki zirikatu ditu gazteak eta laster berotzen dira. Baita bietan nagusiena zein ote-zan eztabaidaka asi ere ingurukoak. Itzak mindu ziran eta ara nola sortu zan jokaldi arígarí bat. Bietako batek porot egin arte jarai bear zioen jokoari. Beraz, iraunik aundienekoa izango zan irabazle. Goizeko amaurretan asi zuten jokaldia eta aratsaldeko ordubietan atertu. Legeginda, jo ta jo, patsetan geiago eziñik ari zirala, legamia bezelaxe zurbilkatu zan batpatean Balendin'en aurkaria ta zurun oldartu atsanka itobearéan. Etzan jarano pola! mutil makala. Balendin, oratio, buruzago jokatzen zekiana izan eta, gañera, indararak neurkiroago erabiltzen ikasia.

Mendi-eguna zun, beste egun batez, Azpeiti'ko

gazte-aldra batek. Pagadi bat zearkatuz maldañ-
-gora zijoazela, sapelaitza egatu zan pagoburu-
tik. Kabia zeukan piztiak adaburuan. Zugaitz
lerdena ta luzea zan. Berogei oin ba-zitun geñi
soilak.

Ezetz ta baietz igoko eraso zioten mutilak
alkaři. «Ez dek Azpeiti'n ořen gañera igoko
litzakenik»—esan zun norbaitek. «¿Ezetz?» Txis-
tua egotziz, zartatu zituan eskuak alkaři eta,
sugea bezela geñian kiribildurik, belaunaldika
ekin zion Balendin'ek. Geñialde leuna ta irist-
eñeza izan ařen, belaunburuak eta besoak bertan
eñotu zitula zirudin. Adaburuko besanga-gañean
eserita zegon amaři minutu baři mutila ta an erori
zan sapelaitz-kabia, luř-saskia bezain aundi,
zotzez, zaboñez eta arbaztaz egiña.

Atera ortik norañokoa dan gure mutila. Ez da
buruka-zale; ondo neurtu, oratio, aren aurean
jaulkitako itza. Ez aikomaikoetan eupada añorik
jaurti; ez titian-potian burugabekeririk ixuri.
Berela elduko dio olakoetan zoroki jaulkitako

itzari. Bai damutako ete laster mintzari oargabeari, arinkeriz esandakoa.

Aspaldiko lagun zintzoa du Balendin'ek Lopategi'ko Agustin. Zernaitarakoa ta gizaseme bikaña da au ere. Donosti'ko burdiñola batean ziarduan lanean. Alako batean, ordea, garazki mintzatu zitzaion nagusia bidegabe eta, araingo nagusi zitalarentzat lan-egin bearak gogaituta, lantegitxo bat jañi zun Zarautz'en. Zoriontsu bizi da añezkero bere lanaren eta irabaziaren jabe.

Alkarekin egin oi ditue igande-aratsaldetako ibiliak mutil biak. Eizara joaten dira noiz edo bein; geienez, beriz, udaldian batezere, areatan ibilalditxo egin ondoren, Getari'ko sagardotegi batean izaten dute askari-legea ta ondorengo egonaldi atsegiña inulararte.

Udalditar aundizkiak itxasoari begiz eraiki dituen jauregi aberatsenartetik jetsi dira gaur gazte biar ondartzara. Jauregi oen oinañiak lurperatzen diran tokiraño zetortzan aintziña ugin

egoneziñak. Estalixe du gaur belarñak lurgaña; baña azal mea zerbait uratu ezkeru, itxas-ondaña agertzen da oraindio nunai. Egaña'k erosi omen zitun beñola sail oek utsaren truke bezela. Urrea-aren balioa du gaur emengo lur-pitintxoak ere.

Astiro zeartu dute alde-alde areatzako urze-zeñenda gorra. Lur-jario dago ondaña eguzkiaren galdapean. Ez ezazue luzaroan tinkatu ondañean begiraturik; ikara-miña sortuko lizueke, bestela, begininietan. Umekondo asko dabiltz gaur zango-utsik, lastozko ginbailtxoak buruko dituela, ugiñai tori ta tati egiñaz. Zumitzezko otartxoan babespean eta zirazko estalpeetan dute gerizpe gizon eta emakumeak.

Tanto mardulak dakartzki egoaizeak une ontan. Atsegarri zaio, benetan, aupergi kiskalduari euri-tantoak damaioen xaplateko biguña. Bits-nimiño txuriak pirintatzen ditue tarteka ur-zabaldian aizearen jolas eta zurunbilo biuriak.

Ondartzaren andiko buruan, aitzartean, arizko malak daude goiko bidera igotzeko; eta igobide

oni egotzi diozkae oñak, Barbare donearen mendixkak dagin itzalpetik, Getari'rako bideari ekiteko.

¡Ixo, orde! Tink dagie gazte biak. Kafasi ura-tua, lenengoz; iskanbila ta oiua, geroxeago, datortz portuondotik. Zurunbiloan dijoa jendea nasara ikusmiñak zirikatuki. Ara jo dute Balendi'ek eta Agustin'ek ere.

Erdi-biloizik ibiltzen dira udaburuan mutilak uretan plisti-plasta. Atsegari da, izan ere, egoaizeak bazterak ere ta kiskaldu zorian darabiltz-kianetan, soña ezotuz, uretan murgil egitea. Igeregiteak ez du ezkaturik aientzat; naiz urpean ernas-eutsika, naiz atzeraka, naiz besorik erabili gabe, arainak bezain nagusi ibiltzen dira ugiñetan. Ausardienak, beriz, ontzitegitik itxasora baruratzen dira iraupena ta indara alkarekin neurtzeko. Au dala-ta, bein baño geigotan ezbearak izan dira.

Auruko egunean bezelaxe zeingeiagoka bizian, irten ziran portutik mutilko bi eta, igerian ekin

eta ekin, neuriz arago urundu. Konturatu orduko, itxasoarena zan bietan bat. Itxasoko azpi-indañaren iretsibearak zeramakin oargabe erukaia. Bira egin eta itzul-naiz asi zanean, ikusi ziozkan eriotzari agiñak begiz begi. ¿Nola menderatu aizearen ufada? ¿Nola gainditu itxasoaren azpi-indaña? Alpeñikako jardunak oro nekatuta auldu zuanean, jaurti zun kañasi estua. Ureratu zitzaion noizpait atzetik zijoakiona; ezin zezakion, ordea, laguntzarik eman. Alkañen ondoratu ziranean, batak besteari eutsi naiakin, ondatu zorian zebiltzan biak. Alako batean, urpean ezkutatu zan bietan bat. Geroxeago irtenaldi bi egin añen, irugañen ondatualdian betiko ezkutatu zan mutil gizajoa.

Ikusleak zegizkien oiuetara, gizatalde ugaria bildu zan nasa-ezpañera. Ara jo zuen Balendin'ek eta Agustin'ek. Lañi zebilen, ordurako, bigařena ere. Azkañ beañ zun norbaiten laguntza, ondatuko ezpa'zan. ¿Nor ausartu, ordea, alaingo aize zakaña buruzkatzen? Eriotzari arnasa ematea zan.

Txint batean neurtu zun Balendin'ek egin beař zana. Erantzi soñekoa ta an botatzen du burua uretara. Goialderaño jeiki ziran soin astunak zabaldu zitun ur-zipirztiñak. E'tzerabiltzkin zaratatsu besoak; baña bai eřaz, bizkoř eta txairo ebakitzen zula ura!

Mutikoa leen agiri zan tokira eldu zanean, etzan iñun aren ařastorik. Bigařen aldiz urperatua zan, nunbait, ordurako. Biriak aal besteraño aizez beteta, izurdeak bezela jauzi egiñik, murgildu zan Balendin; eta batera ta bestera, itsaspiztien idurira, ixurkia usainduz ibili ondoren, ondatua besofik zeramakiala azaldu urganean. Ito-itxuran eta kordegabe zetořen mutikoa; baña, nolanai ere, gaizkatua zegon. Mutuřez ugin-saietsak uratuz zijoakien ordurako bidera ontzitxo bat.

Onelako egite ausartsuen auřean, aozabalka ta erditoteldurik erakusten du eři xeak eskař ona. Oñak nasa-gañean jaři zituaneko, aldraka inguratu zitzaizkon Balendin'i gizon eta ume-

kondo. Danak esan nai zioten zerbait; danak nai zuten agurtu gazte bulartsua. Gogaikañi zitzaion, ordea, ari ainbesteko itz-jario txoliña.

Otsegin zion bere lagunari-ta, norabait joan beara zutelako aitzakian, ixtilu aspergañi artatik aldendu ziran. Arantzale urtetsu bat ureratu zitzaion une artan bertan. Eskua bizi-estutuz, ara zer esan zion biotz-ikaraz: «Nire arikoa aiz, mutil. Iru bideñ ibilia nauk itxaserdian ondatuta». Itz gjaar onexek izan zitzaizkon Balendin'n atsegiñen.

Eta goizaldetik zekañan aldarte erea zerbait gozatu naiean, Agustin'ekin batean, Getari'ra abiatu zan.

Zarautz'tik artean urutiratu baño len, notin-aldra batekin egin zuten oztopo. «Ganduak lausotu al-zezkiak begiak, ala ¿ez al-da Malentxo lagun-aldra oretan izketan datořena? Bai, bai; alaxe dek. ¡Au nire zori gaiztoa! Gaur goizean Inurritza'ko elizatxoan ikusi dedan zalduntxo emegizonakin zetořek, gañera. Emeki ondo-

ratzen zaiok ¡likitsa! Doñonsoro'ko alaba edeñari.
Onek, beñiz, ¡txoroak! edeñesten dik. ¡Au zori-
gaitza!»

Oldozkun oetxek darabiltzki Balendin'ek go-
goan. Zafituko luke esku-artean, zotza bezela,
zalduntxo txalua. Erasoko lieke ukabilka bazte-
reko arkaitzai ere. Geroago ta miñagotzen zaió
aldarteá. Irugañen zastada zun egun artan bertan
gaztearen biotzak. Ez izan, ordea, ezeñ, maite-
-jokoetan, soin-indaña. Beste nolabaiteko gaita-
suna beañ da joko oñetan irabazteko.

* * *

Ara emen Getari aipatua. Arkaitzaundi tinkoa
du itxasaldetik bere nagiaren zaitzale erne.
¿Ugartetxoaren bizkañean zutik dagon argi-to-
reak, ez al-du ziklope baten antza, bekoki-erdian
begi bakaña zirkinka dula?

Guda-ontzien biltoki izana da aintziña Getari'
ko itxasbazteñ babesá. Emendixek irten zan

Elkano auzartsua luí osoari alderen alde itzul-bira egin zionean. Emen jaioak ziran itxasoan berdiñik etzuen ainbeste ontzigizon kementsu. Alde guztietara baíeatu zuen gizon ospetsu ariek eritxo politaren izena.

Apal eta ezezagun agerí zaigu, ordea, gaur itxas-zoko ezkutuan. Len bezain zoriontsu bizi da, alere. Guda-ontzien ordez, ekaitzaldiak ustegabe jo ditun ontziak datortz aizearen igesi, babesaren bila. Portuan, beríz, arantzurako ontzixka, txanel eta luíun-ontzi txikiak biltzen dira.

Arantzaleen bizitoki zarpail batzuk zeuden leen, ugartearen gibeletik, arkaitzen gaikoaldean. Tokirik agirienean, beríz, itxasoari buruz buru, igeltsoz zuritutako etxe mozkote bat. Urteoroko zuritualdia bear izaten zun etxeak; jango ziokeen, bestela, itxas-kresalak eta erauntziak karezko jantzia zearo.

Denda zeukan Matxin'ek etxearen beko oñean. Ardotegei ta sogardotegei zan bidenabaí. Ez omen zan inguruetan, ziotenez beintzat, arenaren

ukondorañooko sagardaorik. Añantzaleak, oratio, sagardua baño naiago izaten dute geienez, ardao zorabiatzalea. Añantzuko lanak bukatzean, ara zuzentzen ziran eta, upelondoetan atsedean artuz eta eguneko goraberatzaz jarduki, atsekiro zurutatzen zuten edari moskortia.

Zuaitz bi zitun etxeak atadian itxasoari begira. Oso gogoko egona izaten zun Balendin'ek angoa udaldiko jaiegunetan; eta, itxasaldeko aize biguñā ta urīñā arnasaztuz, zuaitz oen itzalpean askari-legea egitea. Atsegarī zitzaion ere añantzaleen itzjarioa. Ain zuzen ere, jatoriz itxastara izan ba'litz, itxasgizon bikañā izango zitakian. Saritan jaisten zan portura ta añantzaleekin arāunketan indarāk neurtu ere bai. Arāunlari trebea zan.

Lagun biak sagardotegira sartu ziranean, jendez gañezka zegon etxeaurēa; bañā azkar egin zun Matxin'ek nunbait Zarautz'ko gazte bientzako tokia. Eta, an aurkitu zituen ezagun eta adiskideak agurtuz, mai-muturēan eseri ziran.

Matxin'en bigarren alaba zuten serbitzari. Sagar-goriarenak bezain gori zitun Yolanda'k bere matrailak. Izketan, beriz, gazibelañaren gazimiña egiten zuen aosapaian aren ateraldi zorotzak. Ixo, baña; begiratu egiozue begietara! Begi oriek ziztutzen dutenak, nabari baietz, pipeñak aosapaiari dagion min eña. Agustin'ek dionez, ez omen da jaio, ez jaioko ere egundo alaingo neska ederik. Añean zeukan sagardao txinpartuna baño ere gogozago iretsiko omen zukean neskatxa oso-osorik klink batean.

Janaldi-legea bukatu zorian zirala, eztabai zorotza sortu zan arantzale gazte biren artean. Eupada asañeak jaurti zizkoen alkañeri. Eñonka lazgañiak ixuri zituen.

—¿Zertarako aiz, ba, i, txepel ori?—zesaion batak besteari.

—¿Zertarako naizan? Noznai eta edozertan izan nauk i adiñeko, ta geiago ere bai—erantzun zion jarduleetan gazteenak.

—Bai, bai. Ikusi indudan atzo. Gizonen artean

sartzeko ba-itzala uste-ta, añaun-aulkian jañi induen. Ez dit ikusi egundo i baño añaunlari eskasagorik. Eskutik igesika zijoakikala zirudin añaunak.

—¿Ala ba'litz ere, bai al-daukak ik zer esanik? Langile ona ba'intz, ez intzake ibiliko, abilen bezela, egunetik egunera ditukan nagusi guzik aldatuz. Ontzi-jabeak etziote uzten nolana langile eskurakoari.

—¿Sardiñazar txalu orek iraindu bear al-natxeok?—oiugin zun bietan zañenak—.Añaiak ezpa'du, belañondoko otzak astindu bear ziozkat.

Eta, berekin zituan lagun bik aizatuta, esku-zarta zitala erantsi zion zañenak gazteari. Etzan, ordea, au kikildu. Ukabilak estututa arikatu duten zakuñ amoratua bezela, buñukatzer zijoan. Aldeztzale bikaña erten zitzaion, oratio, une artan. Ari eskeñak. Jango zukeen, bestela; txikituko zukeen, iruen artean.

Odola irakitan zebilkiola entzun zitun Balendin'ek Txandres añantzale zañaren semeari ze-

gizkioen irañak eta destañak. Leendik ezagutzen zun mutila. Ondo zekin Balendin'ek zintzoa ta arduratsua zala; eta, gañera, xingil-itxurakoa izan añen, giaña ta kirriotsua ta iraunekoa ere bazala lanean. Ain gazte izateko, añaunketan ere trebeki egiten zun. Emeretzi urte ozta-ozta izango zitun Txandres'en seme Joxe'k.

Iru gizonak mutilari buñukara zijoazkiola igarñi zienean, biozpean zerbaitek zañaztatu zun biziki Balendin. Ezpareak eztenkatu dun zezena bezela zufitu zan, eta, bultzaka indartsuz buñukalariak bata bestearengandik aldenduz, oiugin zion irukoari :

—¿Iru gizonek eraso beañ al-diozue mutil oni?

—¿Nork eman dik iri gure gauzetan sartzeko baimenik? — darantzuioe lotsagabe irurak ao batez.

—Iruen kontra gizon bakaña aldezteko, ez dit iñoren baimen beañik.

—Alkañen antzekoak izan beañ dezue biok. Ba-dek ik ere ume purzil oñen antza—jardetsi dioe, ausardiro zirikatuz.

—Aizak. Ez dik agoan itz-jario txororik erabili bear gizon egiñak. Egiñetan erakutsi bear dik gizon dasuna.

—I ainbeste ba-gaituk, beintzat, edozertan.

—¿Bai? Ezetz eraman zuek irurok arāun-in da rez Getari'tik Molari'ko arkaitzera ogei minutun Txantxiko'ren ontzia.

—Ezta ik ere beste bikin, ez uke eramango.

—Geitu ditzaizkiogun beste ama' minutu; eta, gertutzeko amabost eguneko epea degula, eka'ri baietz orduerdi batean Molari'tik Getari'ko portura ontzi ori Joxe'k eta nik, biok baka'rik. ¿Bai al-zerate zuek irurok o'nenbesteko marka egiteko gai?

Maxiozko pa'ra algara egin zun iruretan norbaitek Balendin'en e'ronka ga'ratz au entzuki. Muti'la sakonki ezagutzen zutenak, ordea, baze'kien arek, jaulki ba'ño len, itzak ondo neurtzen zitula-ta, mintzoa aopean zuu' lotu zuen.

Aldraka inguratu zitzaizken bu'rukariai Matxin'en sagardotegira bildu ziranak. Joko-zale

puñukatu dira euzkeldunak, eta, pozez zoratu beaíean, aizatu ta ziztatu ta zirikatu zuen gazteen arteko asárea. Jo zan, azkenik, turuta. Eun laurleko bota zituen an bertan, egindako eíonkaren eusbide. Mila ogerlekoa izan zan, beíz, apustuaren jasoá.

Geroxeago, Matxin'en edaetxetik erten-ala, apustuaren zabalgunde bakana zegien or-emenka gizonak. «Amabost egun baíu, egundo ikusi ez degun bezelako estropada ikustekoak gaituk»—zioen kalean lenen oztopatzen zutenari. Eta, pozaren pozez, eskuak alkaí igortzikatzen zituen. ¡Afaaa...!

Ilunabaíaren itzalean irten ziran Getari'tik Barendin eta Agustin. Zarautz'era bidez bide zijoa-zela, ikuszelai zoragaía zebilkien begien aúrean. Izaíaren gisan ñirñirka ari zan ugarte-gañean argitoírearen begia. Aize-oialak puztuta zertortzen portu-aldera ontzitxoak egunez aíantzu ekaíkoía egin ondoren. Uíe-izpitan bildurik, ametsetan dago, beíz, bitartean, Zarautz, eíe-

gintxo bat bai' litz, mendiarteko zokondoan etzinda.

Etxeondora ureratu ziran garaian, ara zer esan zion Balendin'ek bere bidelagunari : «Etze-
kit zer demoño dabilkidan gau' kolkoan. Su-
geak bezela bigurikatzen zidak biotzondoa zer-
baitek».

Eta, urengo egunerarteko agurá egiñik, nork bere etxera jo zun, noizpenka odei artetik ager-
tzen ziran iza' dirdaitsuai begira. Etzan, noski,
egin zun apustuaren ondorena Balendin'ek bio-
tzean nabari zun kezka ta ikara.

IV

MALENTXO DONOSTI'N

LRTEAREN aroetan ez al - da zoragarriena Udabeñi? Goizaldean ageitzen zaigu ederen lorea ere, gau-intzak ixuritako zidañ-pixiak eguzkipean dizdizka dituala. ¿Nola izan ez bereolaxe, Izadik dun lorarik ederena ere? Umearoaren muga gainditu ondoren, gazte-aroan, lorekusku jaioberia orizabaltzen danean da emakumeñoa kilikagarrien; giza-eskuk egundo ukitu ez duen zitori zuria baituridi ordun gazteño liluragarriak. ¿Garai ontan egindako garbi-eskeintea ta maiatz-lorea bezain atsegaririk bai ete-zaio besterik ezer Jaungoikoari?

Arterañoan amestu izan ez dun ibilbidea da-

torkio batpatean, amabost urtedun danean, emakumetxoari. Ordun asten dira esnatzen lenengo girñatxoak eta biozpearri ziztaka ekiten. Orduantxe izan dezakee guraso erneak alabatxoaren gero roko joeraren beñi. Soñaren itxuraldatzeaz batean, aldartea ta gogoa erabeñitzen zaizkonean. Mendu beñi batez izaera txertatzen zaionean. ¿Nork igarñi lezakio ordurarte zuzenera ala okere-ra joko dunentz? Bein aro ontara ezkerro, ordea, ez da ain gaitza jakintza ori gogo-igarle oituentzat.

Amabost urte zitun Malentxo'k bete-betean, Donosti'ko Ikastetxera joaten asi zanean. Bere amaren babesean eta osaba Martin apaizaren begipean ardura aundiz azia izan-da, eñi txikietan azten diran neskaño geienen antzera, e'tzekian gaiztobideefakorik ezeñ. Lenengo aldiz usategitik irten dan usakume ikaratia bezelaxe joan zan Donosti'ra. Miruak, ordea, oñandaxorik zurienerantsi oi dioe aztapaña. Baita urietan ibiltzen diran sapelaitz gaiztoak ere. Neskañoetan

ederenak eta tolesgabeenak esnatzen dute bizi-
kien urietako piztitzaren iretsibeara.

Ez omen da amabost urteko neska itxusirik.
Beste edergaririk ezpa'lue ere, giza-begiari eder
baño ederago deritzaio gaztetasuna. Garai artan
Malentxo zan bezain lirain eta eder, gutxi izaten
dira, oratio. Gauza guzik eder egin zitun Arek,
or-emen bildu al-izan zitun eder-zipirztiñak ego-
tzi ziozkala esan gentzake; uztargiak ditun ar-
gibitxirik bizenak Malentxo'ri aurpegira ixuri
ziozkala esan bear. Ederztat etsi zun Jaungoi-
koak Ebe atsegintokian. ¿Bai ote-zun arek Ma-
lentxo'k erakutsi e'tzezakean edertasunik? Arekin
batean atsegintokian lotsarik gabe ibiltzeko lain-
goa ba-zala ziosaen, beintzat, ikusten zuenak.

Alkaren antz aundia zuen aurpegian Libe eta
Malentxo aizpak. Ez, ordea, tankeran, ez go-
goko izaeran. Txikitandik bereizi ziran bien jo-
erak. Esanak eta iritziak, astiro neurtu ondoren,
jaulkitzen zituana zan Libe. Eguzkiaren ibilira
erazki zihoan lorea, beriz, Malentxo. Baetik ura

ixurtzen dan bezelaxe zijoazkion oargabe biozpaíengo ezkutua. Etzuan tolesik, ezta ere gandurik biozpekoak, emakume erneari dagokioenez, estaltzeko.

Eskurakoia ta otxana zan Libe. Malentxo, beriz, sua bezelakoxea; txinpartaren jeikikoa. Esirik ez jartzekotan, irakin dun ura bezela, ontzitik igesika noranai zijoana. Gurasoen ardurapean iraun artean, eta eñi txikietan bizi diranean baztezere, ez due onelako neskak ainbesteko galzoririk. Urietakoak, oratio, eñazki lijoazke gainbera iristaka ondamendira.

Udazkeneko egun batean eramán zun bere amak Malentxo Donosti'ra irakasletzako ikasketak egin zitzan. Ustegabeán pitxi dirdaitsua eskuratu dioten aur' zorabiatuaren antzera gelditu zan neskaño xalóa urian bere buruaren jabe. Aste osoa Donosti'n egin ondoren, larunbatetan itzultzen zan bere sendiartera, ur'engo astelenera arte.

Ernani - kaleko etxe zuri batean, irugañen

oñean, zegon Malentxo'ren bizitokia ondartzari ta Kalare donearen ugarteari buruz-buru. Eguteraldekoa ta alaia zan, benetan, aukeratu zioten etxea. Udaberian, batezere, etzezakean urétxindor' batek ua baño egoa-begi zoragaríagorik aurkitu bere maite-xintak ixurtzeko.

Naiko lana izan zun Malentxo'k lenengo egunetan bere logelatxoá apaintzen. Emakumearen eskuak eder-tantorik egotzi ez lezakionik ez da ezer. Izan ere, ez du bear utsunerik neska lirain baten logelak. Arduratsu ta ańetaz txukundu ta apaindu zituan xokogune guztiak; baita bere ikasliburuak eta garbiketa-tresnatxoak eratu ere.

Urín-samar' zegon irakasletxea bera bizi zan tokitik; alere, egunero ibiltaldi luzea egin bear izan ańen, pozkiro ekin zion bere lanari. Irakurlearen jakinmińa zirikatu lezakenik ezer etzizaion gertatu lenengo urtean. Eguerdialdean, etxera zijoanean, lotsagabe begiratzen zioten kalean oztopatzen zitun mutil gazte askok. Beste nor-

baitzuk, beriz, ausardiroago uñeratzen zitzaizkon; zerbait esan ere bai. Onelakoetan, oinkadak arinduagotuz, ezer entzun izan ez bai'lu bezela, lore-ixurtzaleai begiratu ere gabe, bideari jarraitzen zion. Lotsa gorria zemaioen, lenengoz, mutil ariek zesaizkoenak; entzunago ta gitxiago, ordea; geroago ta ezerezago, oratio.

Errenderi'ko neska bat izan zun bere lagune-tan barukoena bigarren urtean. Txoroska askia ta tuntuna zan, oratio, neska ua ta Malentxo'k izan zezakean lagunik okerena bai, noski. Ondartzaburuan dagon dantzatokira eramán zun arek inular batean Malentxo. Ango musika naa-sigariak, ango dantzaldi lizunak eta mutilen agoetatik entzun zitn ausardikeriak, labea bezela, sutan jari zioten buru-barnea. Etzuan, agian, loaldi aundirik egin gau artan. Biurika ta zurun-biloka zebiltzkion irudipenean «La Perla»n al-kañi loturik ikusi zitun neska-mutil bikoteak. Orduezkero, geroago ta gogozago ta sariago joa-ten zan dantzaldietara. «Nere etxeakoak ba'le-

kie...» —esan zun aurrenengoz kolkorako; baña etzuan izan, bea' zan biotz-damurik.

Egun batean, irakasletxetik bere bizitokira zi-joala, mutil gazte batek iripa'ka agur' egin zion eta luzaroan atzetik begira ja'ri zitzaion lotsaga-be. Ur'engo egunean ere toki artantxe bertan egin zun mutil arekin oztopo. Ezpainartean iriba'ea zerabilki'a ondoratu zitzaion muti'a ta, agur' egi-naz, aldendu. Lenago ere ikusi zun Malentxo'k aurpegi uaxe nunbait. ¿Zertatik ezagutzen ote-zun? Goraintziak piztu ta itzali buruan zebiltz-kiola, ara nun sortu zitzaion batbatean argi-iz-pia. Bein ba'no geigotan ikusi izan zun Zarautz'en aurreko udaldian mutil uaxe; ango neskatxakin eta udaldia'akin dantzatzen ibiltzen zan maiz en-parantzan.

Iruga'ren egunerako, bigundu zitun zerba'it Ma-lentxo'k bekainarteko zimu'ak. Begipeko iri'no bigu'nakin arfu zun muti'laren agur'a. Eiztari ika-siarentzat igarbide zeatza zan neska'ren begieta-ko iri'noa. Ara gazteluaren ormak arin ziri'katu

ta zartatu; ara biotzeko izotza bereala urtu. Bein oñera ezkeru, gainberakoa izan oi da eiztarienzat gañerako lana.

Egun arietan Donosti'ko ostikolari-taldeak ostiko-txapelketa irabazi zula-ta, aundiro ospatu zuen donostiañak gertakizuna. Dantzaldia izatekoa zan iñulañean Boulevard'eko enparantzan, baña euriak eragotzi zun gau-jolasa. Ez kendu, oñatio, gaztediari bein amestu dun jaia; bereala aurkituko du beste nunbait galdutako jolastokia.

Kontxa'ko uztaia zearkatuz, «La Perla'ra» dijoan neska-mutil eñeskadak ibai-ibili biuñiaren antza du. Alere, eñazki iresten ditu, eldu-ala, areto zabalak ibaiak aora daramazkionak. Ordu-rarte salduketa-lanetan jardun dan denda-otseña; titarez jostoratzaren begiondoa ainbeste bideñ bultzakatu dun jostuna; betazalak eñe arte begiak zoñoztu bear izan ditun landolaria...

Araxe dijoaz Malentxo ta bere laguna ere. ¡Ar-nabañezko zurubietatik beera jeisten asi diranean, ua da ikusgai zoragañia begietaratu zai-

ena! ¡Ua da jendetza! Gaikoaldetik begiraturik, beeko solairuan oñak iristaka labainduz, alkarloturik dabiltzan bikoteak, sapaiko argiontzi dirdaitsuen argirik ezpa'lego, Akela're'ko arpetan zoro-dantza duten sorgin-taldeak iduriko lukee. ¡Ainbestekoa da ango jirabira ta iskanbila!

Aretora sartu zanean, egun arietan nunai agotik agora zebilen musika ezaguna entzun zun Malentxo'k. Musika arek eragin zion biotz-zaraztara, nola eutsi agopetik irtenada, gañezka zijoakion poz -oiuari? Eskilaratan beera lasterka zijoala, burdinaga-ondoan zegon mutil batenakin egin zioten oztopo begiak. Norbaiten zai zegola zirudin mutil arexek, begiztatu zuanekoxe, erne ta bigunki agur' egin zion neska edeñari.

Dantzaten asi bezain laster, ara nun dijoakion mutila beste lagun batekin. ¿Nola uko egin, iriba-rea ezpainenetan dula, baimen-eske uñeratu zaion zalduntxo garatuari? Esku atsegiñez kiribildu du arek besoakin geñiondotik eta bekoz-beko,

begiz-begi, bulañez-bulañ, dantzari ekin diote solairuan leunki oñak labainkatuz. Sua dario mutilari begi bietatik. Neskatxa, beriz, zalduntxoaren besoetan bildurik, kabiondoan sugetzañak biguritu dun txoriñoa bezelaxe dabil: zorabiatua, naasitua, matail-gañetako sukaña itzali eziñik.

—Zure begi ederok ain nere urean ikusteko aspalditik izan dedan gogo!—ixuri zion mutilak mintzo bigunez belarira, dantza-bitartean.

—Gezurak egoki esaten ba-dakizu, beñepein —erantzun zion Malentxo'k maxioka.

—¿Nundik nora ezagutzen nazu, ba?

—Bein Zarautz'en, zuk oartu ere gabe, ondoan egon nintzatzun luzaroan begira. Ordutiek dauzkat zure begiok nere buruan josita...

—¡Ajaja..! Etzaite, ba, orenbeste zoratu. Itxuragabekoa litzake zu zeran adiñeko zaldun batek ni bezelako neska bategatik burua ain erazki galtzea-ta.

Biziro gezurfatzen zion, ordea, biozpeak, parealgara-artean ezpainak agertu nai zioten ajola-

rik-eza. Bestelakoa erakutsi nai izan aŕen, atse-
gaŕi zitzaizkion aren biotzondoari mutilak bela-
ŕira ixurtzen zizkion itz eztiak. Ain zuzen ere,
eroki dantzatzen zan bitartean, txint batean joan
zitzaizkion ordubete ta erdi. Konturatu zaneke,
bederatziak ziran : etxeratzeko garaia, alegia.
Orduan izan ziran aren estuasunak; orduan len-
bailenka etxera-beaŕak; berandu etxeratu zalako,
zerbait esango ote-zioten bilduŕ zan, ba. Dantza-
tokitik irten ziranean, bere etxeraño lagundu nai
izan zun mutilak Malentxo; baña ezagunen batek
ikusi zitzakelakoan, bazteŕik bazteŕ ibili ziran;
eta, andik asko uŕindu baño len, egin zioten al-
kaŕi azken-aguŕa.

—E'nagizu araño lagundu, norbaitek ikusi gi-
ñaŕke-ta —esan zion Malentxo'k.

—Tira, ba. Zure guraria ala ba'da, zoaz ba-
kaŕik. ¿Auŕerakoan, lagunik onenekotzat artu al-
ziñaŕket? —galdegin zion arek eskutik ibilia era-
gotziz.

—¡Ene, Jesus! Bai azkaŕ ibili nai dezula! Uŕen-

go batean erantzungo diot zure galdeari; ezpai det orain erantzuteko astirik. Bildur naiz nere etxekoak aseretuko ote-zaizkidan, ain berandu noalako.

—Biar bertantxe bear det, gero, Malentxo gaixto, zure erantzuna. Biar eguerdian, irakasletxetik etxera zoazanean, ikusiko degu beñiro alkar. ¿Ordurarte, Malentxo lirain...?—itaunduzion muzinki mutilak.

Azkenengo itz oneik jaulki zitun bitartean, eskuen artean estutu ta laztandu zun maiteki Malentxo'ren esku xaloa. Gero, erdi toteldurik bezela egon zan luzaroan, arinka ta jauzika zijoan neskatxa liluragañari begira.

Etzan, agian, gizaseme bikaña mutil uaxe; baña, alere, neskatxen artean gainbera ta olaña bera baño ere jeikiago ibiltzen zekiana, bai. Bereala zorabiatzen zitun neska buruariñak aren ausardikeriak eta azpiko mintzaerak.

Belearen ipurtaldea baño beltzago zitun buruko ileak eta sudurpeko ile-mordoska erneberia;

sagarbeltza bezaingoa, beñiz, aurpegiko azala.
¡Begiak, oratio, masusten parekoak izan aŕen,
betzuloetan, oitura zunez, dirdai-jarioka jirabira-
tzen zitunean, utsa adiñeko ziztada eragiten zien
neskatxen biozpeari, aŕano pola! Ortixek zetor-
kion, nunbait, emakume txoroak zorarazteko
indaŕa.

¡Amaika axeka ta maxioka eragin izan zien,
beñola, mutil onen izenak eskoletako umekondo
biuñiai! Olakoetan, ordea, ezer ezin zezakeala
igañitakoan, katu ostikotua bezelaxe, zokondora
urbiltzen zan makurka. Kontu izan, oratio, aren
ustegabeko atzamarkazko eraso zitalari. Leon
Bravo Picó ziran mutil onen izen-abizenak eta
ara nola zegioen deadañ mutikondo lotsagabeak
adarjoka :

A León Bravo Picó
una mosca le picó;
pico-pica, pico-pica le picó
y Leoncito se murió.

¡Demoñozko maxio madarikatua! Sualdiak kiskaltzen zuan olakoetan buru-konkoñetik beartzetaraño Lon gizajoa. Bañenaldia irakitan, begietatik txinpartak zerizkiola, amonualdiak gainduta, aginka ta ostikoka erasotzen zien bere lagunai. Txikituko zitukean, al-izan ba'lu; ausiko ziekean burua, bere eskura egon izan ba'litz, zartada batez. Baña ukabil sendoak beañ ziran onetarako-ta, bere ezin utsean, irain loiak agotik zeriozkala gelditzen zan zotinka.

Bein, ordea, mutilkoskoak axeka goñian zebiltzkion batean, mixiolariai eraso zienean, beste norbaitek onez-oin jo, ta estapurutzean lurrera jaurti zun zeñaldo. ¡Suduñetik odola barbarka zeriola zufitu zanean, ua izan zan ikusleen parezka lertu beañ! ¡Ua pare-karkarari eutsi eziñal! Negañez minoiuka joan zan etxera gure mutila. ¿Baña..., bai al-dakizue nola ordaindu zun Lon'ek urango egunean, egin zioten biurikeria? Auñeko eguneko maxiolaria ormagain batetik jauzi egiteko zegoalarik, atzetik ixilka ondoratuta, bul-

tzada batez buruz bera bota zun ormagainetik eta besoa ausi zion. Uréngo batean, beriz, jostotatz aundi bat erdialderaño sartu zion atzekoaldek, oargabea, beste mutiko bateri.

Arezkero, etzerala txantxetakoak Lontxu'ren zigoñak-eta, pakean utzitzen zioten mutilkoak aren ateraldi gaiztoen bildurez. Mertzila ta belaxka-itxurakoa izan azen, zimela zan mutila. Izena zerbait bigundu ta gozatzearen, «Zito». deitzen zion bere amak «Leoncito» tik. Ala izendatuko degu guk ere auerakoan.

Orain amabi urte, eratsi zun nunbaitetiko egaldia Donosti'n Zito'ren amak, bere seme bakañaz beste, sendikorik etzula; baña emakume zirikatzaileak eta jakinmindunak etzuen argitu sekula nundik nora ibilia zan emakume ua Donosti'ratu baño len; etzuen egundo aren gazetangorik ezeñ jakin. Mingain gaiztoak ziosaez, lotsa zemaiken zerbait ezkututzen zun aretaz bularpean. Zertatik, bestela, bere bizitzazkoak ainbestean ezkutatu ta estali beaña?

Etzukean inork aren agotik txintik aterako inola ere.

Donosti'n egiten zun emakume onek negualdia, baña udaldiaren atean, Zarautz'era jotzen zun. Ango ondartzaburuko jauregitxo batean bizi izaten zan udazkenerarte. Eskuarte ba-zun, itxuraz. Ala salatzen zun, beintzat, zegian bizitza lasaiak eta nunai agertzen zun apaindasunak.

Ogetabost urte zitun Zito'k gure edesti asten dan garaian eta bere amak be'rogeta bi. Emakume edera zan, artean; eta urteen buruz gaztetango dirdaitasun aberatsa zerbait gandutu ta lausotu zitzaiola irudi aren, etzizaizkon agortu artean lengo edertasun-kondar'ak. Bero'elaxe adierazten digu etzinaldera dijoakigun eguzkiak, ilunabara'eko zear'-izpien bidez, bere eguerdiko edertasuna ta ure'-dirdai itzalia. Ardura aundiz zaitzen zitun beti, zirudianez, emakume onek soñaren egokitasunari zegozkion txukundubear' eta apaindubear'ak. Bere burua noizbait aundiro eder' etsi izan zun, noski.

Zijoan tokira zijoala, bere seme bakaña izaten zun bere ibilaldietan eta irtenaldietan lagun; etzezakean, oratio, zearo itzali bere atzetik uzten zun marmaña. Arlo, ontan, eiz-txakuñak baño, usnatzale zoñotzagoak izan oi dira emakumeak. ¿Bai al-da ariek usaindu ta usmatuko ez lukeenik ezer? Ez omen zan beañ bezelakoa Zito'ren amaren ibilera; ez omen zan beañ zan bezain agirikoa aren bizitza... Ara emakume beñiketarien jardunak eta marmañak or-emenka ixilka ixurtzen zuena.

* * *

Lasterka bizian eta binaka gaintitu zitun Malentxo'k bere etxeko eskilarak, berandu zijoalakoa. Añatsalde artan, ordea, ostikolari garaitzaleen bidera irtena zan Donosti osoa. Iritsi-beña zan, artean, etxekoandrea ere-ta, garaiz etxeratu zan neskatxa. Obe. Igañiko ziokeen, bestela, etxekoak matailburuetako sukaña ta kiskaltasuna. Ez uste, gero, eskilak lenbailen-

ka igobeñak piztu zionik matailetan zeramakin
sua; leendik zekañan naiko sukaña, araietan!

Apalondoan, ikasketari, oi bezela, burua lotu
beñean, leio-oñari besoak egotziz egon zan
gauerdirate.

Gaugiro atsegiña zegoan. Inñulañeko euri-
-erauntsia atertu orduko, zearo garbitu zan
ortzealde ta zidañez zipirztinkatzen zitun ilar-
giak inguruetako mendixken kaskañak. Ortze-
-zeñ zebiltzan laño-mordo zuriskak estaltzen
zioten ilargiari noizbeinka aurpegi zerbela; baña
aizearen ufada indartsuak bizkoñ zeramazkin
alderen alde mendiburuen gibelera artilezko
pirinta zuri ariek. Bitarte artan, zeruan ñirñirka
ziarduen izañ dirdaitsuai kiñuka ari zirala zirur-
din, sorgin gauzaleen begiak iduri, Igeldo'ko
argiak.

Atsanka bizian dabil, beñiz, Kantauri'ko itsaso
menderakaitza arkaitzondoekin buñukan. Eztira
oraintxe zeingeiagoka asiak arerio oek biak; ez
da, oratio, aseñe-buñuka orietan orainartean

garaiturik izan. Tinko diraue arkaitzak; ermo dañai itxasoak arkaitz-eróetan aztapañakaz atzamarca. Ez da orí, ez garaitzalerik, ez garaiturik.

Ilargipetik noizbeinka igarotzen diran laño zurien gisara dijoazkio Malentxo'ri irudimenean oldozkunak, bata bestearen atzetik. Itxasaldera zuzentzen ditu begiak; ez dakuse begiok, ordea, ezeí; buru-barnean irakitan darabilkin beste zerbaitek lausotzen batío begiratua.

Orma-kakoetan aztapañ zoíotzez mats-aiena josten dan bezelaxe, isatsi zitzaion, añezkero, Malentxo'ri gogoan Zito'ren irudia. Maizagoak izan ziran, orduezkero, mutilarekiko ikusal-diak. ¿Eta... bein neskañoak biotzeko ugaldeari ateak zabaldu ezkero, nola lijoazkioke atzera esira gainbera pañastaka amildutako urak?

Orez gañera, ezkutuko maite-jolas oetxek dira gaiztoen eta zirikatzaíleen. Itxasoan urazpiko etoí indartsua dan bezela. Ustegabe zintzuréan kiribilduz, maidirapera sartu zaigun sugea bezelaxe...

V

MENDI-EGUNA

ERNIO-MENDIAREN GANDOĒTIK
INGURLIBEGIRA

LÑULAĀARI auĒetik bidea argiztatuz datorz-
kion izaĀakin izketan zijoala iritxi zan
Balendin DoĀonsoro'ko atadira, ango maspeko
gerizpean Martin apaiz jaunak eta AgeĒe'ko
indiano gazteak aĀaria bukatu zuten garaian,
alegia. Nagusiak begiztatu zuaneko, esan zion :
—Mendi-eguna diagu biar-eta, Ernio'raĀo
joateko asmoa zeukagu. ¿Gogoko al-zaik gure-
kin joatea?

—Bai, bai. Ba-dakizu, nagusi jauna, zure
erabagiekin erara ibiltzen naizela beti.

—Oa, ba, laisterka batean, Olalde'ko abarkefariagana ta esaiok ia biar bere zaldikoan Zela-tun'araño bazkaria eramango liguken. Oa La-
raintza'ko nagusiarengana ere ta esaiok biar-
koz auzo-laguntzan zaitu ditzala gure etxeondoa
ta gure abereak; ezpaitala emakumeak besterik
izango etxean inular' arte.

Erne zegon, ordea, oi bezela, etxekoandre
Josebe, eta bere anaiaren itzak entzuki, erantzun
zion :

—Egun batez gure etxeko eginbea'ak buru-
tzeko, ez degu inoren laguntza bea'rik; o'erenbes-
teko burubidea izango al-degu, beintzat... Ez,
ba, deirik egin, Balendin, Laraintza'ko nagusiari.

Laisterka aldendu zan be'iro Balendin, ain go-
goko zitzaion agindua betetzera, ta etxeburuko
sagastia zangarteka zearkatzen zun bitartean,
zaku'ak zaungaka au'ea artu nai zion. Mo'ari'ko
arkaitzak be'iztatzen zuen geroxeago zaku'aren
zaunga-otsa. Ordu-laurden bat geroago etxera-
tu zan mutila, bere eginbea' bete ondoren, eta

apaldu ordukoxe oeratu ziran gau artan Doñon-
soro'ko bizidun guztiak; urango goizean egun-
setirako nagia atera beara zegon, ba.

* * *

Astindu dezagun bizkoñ egunabañeko loa ta
gijoazkion bidera gaurko argiuñatze zoragañari!
Gau-amets atsegiña baño edeñago datorkigu
egunsentia eguzkiaren auñelari, eta eztaiegu-
nean zaldunak emaztegaia bezelaxe, dakarki
arek eskutik apaiñez jantzita. Eguna argitu-ala,
artzai-mutilak arkoskoñak bezela, zabalduko ditu
zabaldietan zipirtztinka, zoñoan bilduta dara-
biltzkin dirdairik ikusgañienak. Orduantxe zizta-
tuko digue begininia gau-intzak or-emenka os-
toartean erein ditun zidañ-pitxiak; baña eguzkia
bere gojarlekura igo-ala, bigunkiro arnasaztuko
ditu ta atxikatuko pitxi oek eta bere buruntzari
egotziko.

Nunai karakazten dun bezain ederzale ba'litz

gizona, ba-leukake, agian, nun ase eder-gosea egunero; baña goiz-edertasun oetan gogoa murgiltzea baño atsegiñago zaio maindirapeko egona, bere nagi zoroan. Magaletik ondasunak eskuzabalka ixuriz datorkigun eregiñak, ez du txoriena beste agurik izaten, geientsuenean, egunabañean.

Eguzkiari auretik zetorkion argi-laraiña batbatean lertu da geroxeago, eta gandu uratuen artetik, argi-ikara bai'litz, buruz-buru zearkatu du lurgaña lenengo ure-izpiak. Orainarte bekokia estali dion lausoa erantzita, ederren eder eta begien ikusgari, agertu zaigu eguzki jaunaren aurpegi lausogabea.

Garai ontan, Euzkadi eder, ire zelai ikusgarrietatik maite - kantu zoragarrietan erantzungo zeone eguzkiaren lenen-mosuari zozoak, birigarroak eta kaskardoak. Ekin zeon ere txitxañak saraspeko jardun lazkañari; baita ere kirkirak ateondotik bere kantu mintzo-bakañari. Eta saraspetik, galtsorotik, artasorotik, belarditik eta

sagastitik zomorotalde ugariak, bakoitzak bere mintzoera berezian, agur-egingo zeone aundiro ta ozenki eguzki-jaun irtenbeñari.

Goizeko bostetarako, Doñonsoro'ko atadiko burni-kakoan lotuta zegon Olalde'ko abarkata-riaren zaldikoa astalastaira gañetik alde bietara saskiak zintzilika zitula. Ernai zebilen ordurako etxekoandre Josebe mendialdia zutenentzat bazkaritakoak gaitzen eta asta-saskietan bea' bezeza jartzen. Libe'k eta Mikele neskameak lagun-tzen zioten zeregin oetan. Ez, ordea, Malen-txo'k; maindirapeko epelean zun, artean, arek lo lasaia.

Ondo zekian etxekoandreak, gizonezkoak etxealdean aikomaikoetan ibili a'ren, bein mendira ezkerro, gogoz jaten dutela eskuratu dezaken dana, goze-esnale zorotza baita basoa, eta danetik oparo ja'ri zien bidariai otordurako: a' autza egosiak, pipe' am'ratuakin bakalaua, olasko e' re bi ta saga' e' reak. Etzizaion aztu ere, otorduko ugaria zerbait ezkotzeko, zarato bat ardao;

oñez, gañera, bazkaria bear bezela bukatzeko, baita ere katilu bana kafe. Araiek ezpa'du, etzan zikoizkerian ibili etxeoandrea; an sartu zitun saskietan, bear ziran ontzi ta edontzi ta katiluak. Etxean bezain egoki ta eskurakoi ibili zitazkean mendi-gizonak. Eta Josebe'k jañi zituan bezelaxe, ur-gañean ontzia labainkatzen dan baño bigunago joango zan dana mendi-tontoñeraño.

Etxekoandreak astasaskiai azkenengo oñaztua eman bezain laster, irten ziran Doñonsoro'tik mendizaleak eta zintzo lotu zitzaizkon bideari. Izan ere, azkar ibili beara zegon, zortziretarako Pagoeta'ko mendigaña irabazteko; kiskalduko zitazkian, bestela, eguzkiaren gaidapean maldar'gora. Izkilu bana zeramakien bizkañean Balendin'ek eta Ageñe'ko indianoak. Eiza-usaira, zaunga ta jauzi zegien zakuñak. Baña, etxetik asko urindu baño len, zaldizaiaren ibili makala utzita, basopeko bidetxiuñetatik sartu ziran eiztariak eta apaiza.

Mendigizon bizkoñak ziran irurak-eta, neuriz-

ko ibili sendoari eutsiz, goizeko ozkiñi atsegiñean, bereala atzeman zuten Pagoeta'ko gandoña. Ua ikusgai zoragaña andik begietaratu zitzaiena! Gaualdiko luñunak sortutako laño-mordoak zurizkatzen zuten, artile antzo, zokondoaldeko zelaia; baña, goizaldean artzaiak bordatik banaka banaka ateratzen ditun ardiak bezela, urtuz dijoaz eguzkiaren mosuetara. Lañoak urtu-ala, garisoroak eta artasoroak erakusten dute burualde oráztua.

Igita-garaia da. Txigortu beañ ditu legorteak zearo gari-sailak-eta, ekin dioe baseñitañak luñari urézko jantzi aberatsa erantzten. Oraindio berandu izan ez añen, lenbailen jo bearko dute igitaiak gal-zuztaña. Ezperen, bilduñ izan, egun batzuez geroago, ebakitzeko eskua egotzi-ala, galburuak soroan bertan aletuko ez ete-diran. Ori ondo jakinda, goiz-goizetik josi zaizko baseñitañak igita-lanari. Eskuetan igitaiak dirdai-jarioka dituela, bizkañ-ezuña luñera kako, ari dira igitariak or-emengo soroetan aldraka. Ain

zuzen ere, juan zaie gaurkoz langileai garairik atsegiñena, goizeko ozkiñia, alegia; eta jau da orain eguzkiaren kiskaldubeara! Labe goritik irtena dirudi egoaizearen arnasak. Ez da atsegiñia izango, araietan, eguerdiko beropean gaurko igita-jarduna! Baña, nola nai dan dala, etxaldeari bear bezela begiratu nai ba'zaio, alegiñean jardun bearra dago.

Ixil dago, bitarte ontan, basoaldea beroaren berroz luñun-jario. Egoaizearen arnas bigunak dardarazten du noizbeinka pagadi oraztuaren adatsa; geldiro, ordea, nagiak geriondoa zuñundu izan bai'lio. Gogoz entzun oi dira atsedendian, ibaialdetik belarrietara datorzkigun zakurzaungak eta abaroaren bila gerizpera bildu diran txorien txioak. Eupada latza dagie nekazariak ura eradatera erokondora daramazkin abereai; eta mendiz mendi ta basoz baso dijoa arek egin dun oiuaeren oiartzuna.

Pagoeta'tik zerbait urutiratu ziranean, Martin apaizak galdegin zien lagunai :

—¿Ez al-zaizue eztaña legortu? ¡Burugabe jokatu gaituk, oratio, gaurko egoaize kiskalgañi onekin, zaldizaiari edari danak uztean!

—Ezkeñaldeko pagadi ortan ba - da ituritxo bat; erakutsiko dizuet—erantzun zun Balendin'ek.

—Ibilaldi latza ta luzea danean, ez dek, agian, laguntzale bikaña baso - ituritiko zuruta otza. Ba-dek, añanotan, beste oberik zerbait—jardetsi zun indianoak. (Bere aitagandik zetoñkion Ageñe gazteari «indiano» ezizena).

—Ez kezkatu, Ageñe; laister izango degu eztaña nun ezkotu. Goazen arin Alzola'ko etxebilerara ta an Lizañeta'ko gure maiztañaren etxean emango digue zerbait.

Orduerdi batez geroago, Lizañeta-basñiaren ondoan egin zuen urngo geldialdia. Etxealde bikaña zirudin basñiak. Iru sorok inguratzen zuen azpikaldetik eta aurre-gibeletatik; sagasti ta belardiak, beriz, etxeburutik. Gaztañadi omen zan aintzina gaikoaldeko saila; baña gaztainondoak naiko zarkindu ta usteldu zirala-ta, lareun

sagañondo sartu zitun nagusiak orain zortzi urte. Amabi mila laurleko balioko omen zitun sagasti gazteak.

Azpikaldeko garisoroan igitan ari dira, une ontan, amar gizon eta erabat daramakie aldapaz gora saila. Eguzkiak burua artu ez dakien, lastotxapelez estaltzen dute kaskaña. Eskukaldi bakoitzean zumea bezela biguntzen dute gerrialdea ta bizkaña makurtzen, eta itai-kirtenean eskua gogor tinkaturik, beso kozkordun zaintsuak ukalondoraño galtzu-arteon sartuz, zañaztaka sendoetan ebakitzen dute lastoa, eta moztu-ala, atzekoaldera jaurtitzen mailaka ebakitakoa.

Baña igitaien ibiliak oztoporik izan ez dezan, iru neska narok ateratzen ditue zuztañetik indarka gariarteko bababeltz-landarak eta, besamenka bilduz, ondoan pilatzen. Azaoketan diardue, beñiz, atzeraxeago agure bik eta iru emakumek. Noizbeinka artzen duten eskukatik lasto batzuk bereiziko ditue, eta belaun-kiñuz gerikoa egotzi ondoren, kibiztoz lotuko diote. Ba-da mutikoen-

tzat ere naiko lana gaur, galtzuartera erori diran buruxkak biltzen eta soroaldera dijoazen txori ta egazti gosetiak uxatzen. Bien bitartean, geldiro ta arietaz tolesten ditu aitonak metatxoetan gari-
-eskuteak.

Ez dago an, arietan, inor nagi; ez du an inork atsedetik. Danak kaketzen dute bizkaia; danak erasotzen diote ermo lanari. Eguzkiari darion suak bazter guztiak kiskali bear ditu. Izerdia ta patsa darie gizonaekoai. Matailgoitu dira, noski, emakumeak ere. ¡Au da sargoria! ¡Au da sua! ¡Au da txigortubeaia!

Bidetxiurean gora norbaitzuk dijoazela oartu duenean, batbatean zuzendu ditue geiak langileak, ikusmiñaren aitzakian, atsedena dia artuz. Itai-kirtenean besoak tinkaturik zutitu diru igitariak ukalondoz bekokiko izerdi-jarioa txukatu bitartean. Luzezko pipa atera due lasto-txapeletik agureak; artazoioak, beriz, sakeletik gizon gazteak. Bidariak arano ureatzen diran bitartean, eskuazpian igortzikatzen due astiro toxatik ixuritako kebedaia.

Auots garbiz eta txapela erantziz erantzun dioe danak ao batez apaizak egin dien agur maitekoari. Eta alkarizketan asten dira; baña itzal aundiz eta begiramenez erantzuten dioe danak Martin apaiz jaunari, apaiza ta gañera etxe aren nagusia baita.

—Aguí, jaunak; garigirorik ederenetakoa dezue gaur—esan die apaizak soro-bañeneraño iritsi danean.

—Ez da garigiro eskasa; baña eguzkiaren kiskaldubear au baño atsegiñago litzaiguke gerizpeko egona—jaulki zun iriparka mutil gazte batek.

—¿Nolako garia dezue aurten? — galdegin zion, uringo, maiztaari.

—Lastoa ba-degu ugari; galburuak, oratio, arintxoegi. Legorteak txigortu baiditu zearo.

Atsedena dia belaritik artuz, artzuloko oroldioartean gorderik zeukan txaroa aterata, edontzi bana ardao eskeni zien etxeakoandreak bidarriai. Langileai zegokien, uringo, edanaldia.

Txitak oġoloka inguratzen duten bezelaxe urbildu zitzazkon danak etxekoandreari zurutara; zularaġa zan, ba, agian, eġaraġaren eztena. Edontzia eskutik eskura zebilen bitartean, mingainpetik ateratako ziztu legoġa ortzartetik jaurtitzen zuen gizontzkoak, eta arnas batean edari gozoa edanik, ozenki gaġazkatzen zuen eztaġi lazkartua.

Egonaldi labuġa eġin zuen mendizaleak Lizaraġeta'ko etxeazpian eta maldaġari eraso zioten beġiro; alegintxoan basoetako gerizpe atseġiġetatik ibiliz, oġatio.

Langiġleakin soro-baġenean alkaġizketan zauden bitartean, galepeġaren poxpolin-kantua entzun zun Balendin'ek an inguruan eta izketa-riakandik alderatu zan. «ġGeldi emen, Lau!» agintzen zion noizbeinka zakuġari, aren ibilia esiratu nairik. Alako batean, ordea, garoartean kurkuġ eta belaraġi-erne gelditu zan zakuġa basakatuaren gisan. Izkiġluaren oina sorbaldan tinkatu zuanean, «ġEkin, lau!» oiugin zion Balendin'ek; eta zakuġaren jauzi bizkoġera, galepeġak

ego-ukaldi baldañez eraiki zun egaldia. Baña eiztariaren eztandak eratsi zun, ego-ikaraka, egazti gizena.

Ezkeñaldeko ariztin eratsi zituen, gero, Age-
re'k eta Balendin'ek eskilasu ta birigaño batzuk.
Etzegoan, ordea, basopeetan astia buru-gabe
ematen ibiltzerik.

Ituñiotz'ko mendi-galdoña menderatu zuenean,
irintzi alaiz agurtu zitun Ageře gazteak Ernio'ko
arkaitzak.

—¿Ez al-dabilkizue zerbait biozpean zirika?
—galdetu zien lagunai—. Naizen baño ere euz-
kotaño naizela zirudidak mendialdean nabi-
lenean.

—Gaurko egunean, oratio, mendialdetik ige-
sika zijoazkiguk gazteak urietara—erantzun zion
apaizak.

—Bai, ala dek. Baña orpozulotik erten dan
ardazburua bezela, kuñinka latza dariela ibiliko
dituk gazte oik bizitza guztian.

—¿Etzekiat; baña egin al-gentzakiokek ezer
gaurko gizartearen iraduari?

—Anbat uke, gaurko urirabea zoroak biotzean egundo ikutu ezpa'gindu. Aizea bezain burujabe mendietan ibiltzeko jaioa dala zeritzaidak euzkotaia.

—Ain zuzen ere, amaika egite ari gari egin zizkien mendi oetantxe gure asabak beren burujabetasuna aldeztuz.

—Bai. Mendi oetako zokondo bakoitzak mila-ka oroitzapen zekarzkiguk burura.

—Bai, noski. ¡Ara! Orain ogei gizaldi, eromataren erasoari eutsi-eziñik gure aurrekoak oneraxe bildu ziranean, leoiak bezela burukatuz, aldeztu ziaten Ernio'n eta Iturriotz'en, artean galdu gabe gelditzen zitzaien lur-zatia.

—Oraingoagoak eta gaurkoagoak dituk, beriz, Zumalakarregi gudariburu ospatsuaren ibilia. Santa Krutz ere, katamotza bezelaxe burukatu uan oraintsu Iturriotz'en España'ko agintariak bialdu zizkiguen gudariakin eta zakurak izutu ditun olandak bezela gainbera zalapartaka uxatu zizkin.

—Iru bei-uztañikin arastaka eraman omen ziten bein lera motzean kañoe bat Erezil'dik Aya'ra, Iturriotz zearkatuz.

Onelaxe alkañizketa atsegiñean zijoazela, Iturriotz gainditu ondoren, bereala atzeman zituen Zelatun'go bañuti zabalak. Bigunkiro kulunkatzen ziran ango belardien mototsak aizearen arnaspean. Gogoko zitzaion aurpegiari ere aize-ufadaren esku-atseginka biguna. Etzan an zokondoaldeko kiskaldubearik nabaitzen.

Zuazketa'ko saletxearen azpikoaldetik gainbera bañeatzen dan lañanbiludiko ituriondo ozkiriñ egin zuen orduerdiko etzanaldia. Telatutik ke-adats ugaria zeriola agiri zan beeraxeago Aitzarte'ko artzaiaren ardiborda. Lañaul aldera dijoazen pagadien gerizpeko itzalean lañatzera goizaldean irtenak ziran aren arkume, bildots, arkazte, ardi, ardizañ eta artaldeari beti auñelari dabilkion ari adañ-biurñia.

Lanean ari zan artzaia bordapean, eta leiatiñatiko noizpeinkako begiraldiz zaitzen zun paga-

diko artaldearen ibilia. Eupateko sendo batekin atera zuen gure bidariak artzaia bere lanetik. Gaztaigiten ari zan mutila eupateko-otsa entzun zuanean eta, eskuartean nasketan zerabilkin kairuko mamia utzita, eskuak alkar zartakatuz, atalasean gelditu ziranengana itzuli zan. Oek, ordea, etzezakeen ondo ikusi barukorik; ainbestekoa zan barualdeko ke-lañoa.

—Kaxo, Patxi—esan zion maitekoñ Ageré'k—Érege bera baño ere obeto bizi aiz emen, mutil. Iretzat dituk emengo txorien xintarik gozoenak; iretzat eguzkiaren mosurik bigunenak... Ez datorkikek oneraño arerioen bekaitzik. Ez dezakek inorekiko burukarik. Ez dek ik emen Jaungoikoa beste nagusurik, ez jaberik; ire buruaren jabe aiz.

—Gure bizitzazkoak jakin-uste dezute kaletarrik eta ¿bai al-dakizue, ba, ezer? —erantzun zion artzaiak pañezka— Txorien xinta ezetzik, ekaitzaren oñoa ere ba-datorkigu maiz burugañera. Piztirik amoratuenak ditugu, beriz, arerio : sapelatsa ta basatxakua.

—¡Añano pola! ¿Gizona gizonarekiko dan baño pizti gaiztoagorik ba al-dek iñun? Gaurko egunean gizarteak darabiltzkin aginkak eta burukak ikusirik, amaika bider sortu izan zaidak andik iges egin eta artzaien artera etortzeko gogoia.

—¡Je, je! Esan, bai; ordea, gure eskasak eta emengo ipań-aize zońotzak aurki uxatuko zinueke beńiro urietako atsegin-bizitzaren bila.

—Aizak, Patxi —jaulki zion apaizak—, ez ezak utzi gugatik eskuartean erabilkikan lana. Jańai egiok lanari. Ain zuzen ere, ez dit egundo ikusi gaztairik egiten.

Artzai menditań ezjakińari zegokionez, itz giańez eta labuńez azaldu ziezten bidari jakin-mindunai gaztaigitearen lanak. Atsegin zitzaizkion Ageńe'ri artzaiaren ateraldiak; eta berak ere, mutilaren etońia aizatzearen, maiz ixurtzen zion izketariari gatz-alea ta gazimińa.

Saletxearen sapaetik zearka dijoan gapirio-mutuńetik zintzilikatzen dan pertzean esnea

epeldu bitartean, uretan beratuta bea da gatzagiatan, zapi zuri batean eaulki ondoren, gatzagibaetu ori esnari nastu. Kaikuko epelean orduerdi batez dagoala, mami biurtzen da esnea; baña mami-gañera bere neurian gazura berezidedin, eskuzko erabilia bea du. Mami au, bea bezela txikatu danean, gatzanzumitzean jartzen du artzaiak bi egunez. Azala zimeldu, gogortuta oriskatu dakion, luzaroan ketan egotea du onena. Azokan erakutsiko due gero gatzai oek aupergi dirdaitsua; erosleak izango ditu ugari nunai artzaien esku-erakutsiak.

Ordu-laurden bat egin zuen mendizaleak Aitzarte'ko artzaiaren bordan eta «gero arte» esanaz, joan-aguía egin zioten irurak maiteki.

—Laster iritsiko dek gure mandazaia ta esaiok ortxe, bordaondoko gerizpean zabaldu dezala mai-zazpia—esan zioen joakeran.

Menderakaitza ta neketsua da, agian, mendiaren bizkaía. Gizakumeentzat baño obeto dirudi auntzak ibiltzeko egiña, aárartean uratu duen

bidexka estuak. Bidexkaren oetik oñak daramazkitzuela, ertzeko ari-konkořetako bat ustegabeen jotzen ba'dezue, tximista bezela oldartuko da maldař-beera ta piřitan gainbera amilka dijoala, ez du aren ibiliak oztoporik izango arik-eta zokondoko eřekazuloa jo arte.

Aldapa-gora ibilibearak iztazañai damaien nekearen truke, ba-due, ořatio, begiak zerikusi ederik aski. Mendiaren zintzur lařugořiak buruz zeruko urdiña zulatzen dun bitartean, beletaldeak dabiltz gařasika arkaitzetan; izkiluaren mendera uřeratu gabe, ordea, maltzurak baitira piztitxu oek. Sugeak baño biuraldi ugariagoak dagizki zokondoaldean Azpeiti'tik Tolosa'ra dijoan bidezabalak eta Eřezil'go etxeak, mendi-egaleko aldapan oztopo eginda, bertan eřotu diran arkaitz zurien antza due.

Maldař-gorako ibili neketsuari zebiltzkiola, bidexka ondoan agiri dan leiza-zuloakin egin zun Balendin'ek oztopo. Luzaroan entzun zuen zuloaren aora arek jaurti zun ari-konkořaren ibil-otsa.

—¡Auskalo noraño dijoan leiza au!—jaulki zun.

—Txari bat erori omen-uan bein leiza-zulo on-
tatik eta ¿bai al-dakizue egun batzuez geroago
nun azaldu zan? An sakonaldeko baseñi artan-
txe; bi kilometro egongo dituk emendik. Txari-
-kuñintza entzun omen-zin egun batez okulun
ango nagusiak eta aritxabal baten azpian zegon
zulotik Ernio'ko txaria agertu — erantzun zion
Ageñe gazteak, beatzez erékaondoko baseña
erakutsiz.

Izan liteken buruntzarik edeñena jantzi diote
euzkaldunak Ernio-mendiari burualdean. Ogei
gizaldien luzeran biozpean sakonki baruratu dan
sinismenak eraman du ara kurutza ta arkaitz
bizian erotu. Ez da inguru arietan kurutza berei-
zia Ernio'n jañi ez dun eririk eta udaero egiten
diote aldraka ikusaldi maitekoña. Mendi-gando-
rean kurutzetik kurutzera Kalbarioa esan ondo-
ren, kolorezko galartzuz lepaldea apainduta
jeisten dira eromeritañ gazteak kantari igande-
-aratsaldean.

Kalbarioa esanaz kurutze batetik bestera ibili-
-ala, ari gañean itsatsita uzten ditue emakumeak
argizari piztuak eta eguzkiaren galdape kiskal-
gañian koipea bezela urtzen dira. Kontuz ibili,
oratio, bide ontatik zear, argizari urtuan labain-
duta burua arkaitzetan ausi ez dakizuen; an bai-
taude pilotuta azkenengo amar gizaldien sinis-
menak ara eraman ditun argizari-kondarak.

Senda-tresna ikusgari batzuk agiri dira beeko
kurutzearen besoetatik zintzilika. Urte guzirako
zuengandik gaitzak aldendu ta uxata nai ba' di-
tuzue, sartu geritik, izteretatik, lepotik, besoeta-
tik eta bizkañetik burnizko uztai biribil aiek. Ara
dijoazen danak egiten due beste orenbeste.

Baña, irakurle, zure begien ikusgari arigari-
tzat, amestu zentzaken begiratokirik edereneta-
koa nai ba'dezu, zoazkio goiko kurutzeari on-
dora. Ez dezu egundo ikusi izango, araingo
ikusgai zoragañirik. Zorabildurik bezela gel-
ditzen dira ara igotzen diran guztiak.

Izañaitz eta Uraki mendiak estaltzen duten lu-

ralde pitiña izan ezik, begien aurrean degu Gipuzkoa liluragarri osoa. Gandoñ jeiki ontatik, begipean ditugu eririk zoragarrienak. Oñari oñak bezela, magalera urbilduz dijoazkio mendiari Gipuzkoa'ko eriak. ¿Begiratoki amesgarri onetatik bezaingo ikusgai ederik begietaratu ete-lezakio ikusleari inundik?

Lenengo mañan, legor-eririk aipatuena, Kantauri-itxaso asarearen erasoak ikaraturik igesika bai'lijoz. Ara or Tolosa, Azpeiti, Aya, Andoain, Errenderi... Tarteka, beriz, artasoroak, pagadiak, belardiak eta sagastiak bitxiztutzen due legor-eri oien geriko apaña.

Andiko aldetik, eguzkiaren argipean dirdirka diarduen itxaseriak ziztutzen digue begininia, asi Zumaia'tik eta Biarritz urinoraño. Itxasertzean alaiki murgilduta agiri dira erinño oek itxastxori zuriak iduri. ¿Aruntzago, beriz, norik igari nun etetzen dan itxaso ta nun asten zerualde urdiña? Ain garbi ta begien kilikagarri dago luñari maite-igortzika dijoakion galartzu urdiña. Luza-

roan oarki jañi ezkeru, zuriune ta beltzune batzuk ere ikusi litezke begirariz: itxasontzien itzalak eta arantzalien ontzixken aize-oiak zuriak dira.

Ikuszelai zoragañi oni inguru-begira burtzora-turik zeuden bitartean, sapelatsaren gañasia entzun zuen eta, geroxeago, ikusleen buruen gañetik eraiki zun piztiak itzulinguruka egaldi arua. Erdi-lotan daude sakonaldeko eriak; logura sortzen baitu eguerdialdeko sargoriak. Gerizpera joanak ditugu txoriñoak ere eguzkiaren zulatu eruari eutsi eziñik. Maite-kantuak mintzo ixilez alkañi ixuriz ibili oi diran enarak ere, bealdean telatupeko abeetan ditue garai ontan jolasaldiak. Zarpagañia ta aulgañia da beroaren eztena. Nagiak eta ixiluneak gainditu du izadi osoa.

Onelako ikusgai kilikagañiak giza-kolkoari eragin oi dioten biotz-ikarari eutsi eziñik, apai-zak oiugin zun.

—¡Bedeinkatua dedila Jaungoikua! Aren be-tza izadian argiro ikusteko, ez dek inun au beze-lako biderik.

—Orain bost urte, Lañaul'en egin nin bi ilabetez udaldiko atsedenaldua-ta, egunero etortzen nindukan tontor ontara —erantzun zion Ageñe gazteak.— Emendik begira nengoela, ikaraldi ziztagarria sortzen zitzaion beti nere biozpearri. Jaungoikua bekoz beko begira zegokidalakoan, alegia.

Egia esan, mendigañeko arkaitzaundi larugoñitu aiek, Jaungoikoak asaréaldean erotik ateratakoak eta ostikoka irauliak dirudie; azpikaldeko aru ta amiltoki izugarriak, beriz, burua zorabiatzen due, noski. Sapelatsak eta putreak dira ango bizidun bakañak. Ango ixilak eta mugarik gabeko ikuszelai arek biotza zoñozki zulatzen due. Jaungoikoaren begiratupean bai'geunde, ikarra-zimikoak eta egonezin arigarri batek zirikatzen du biotza.

Ordubetez egon ziran mendi-galurean ikusgai biotz-erdiragarriari begira erdi-toteldurik, eta, bein begiak naiko ase ziranean, eguerdiburuan, aldapa beera asi ziran. Gora-ibilía ezetzik, beera-

koa ere naiko neketsua zan, belaun-dardara sortzen baitu beerantzako ibiliak.

Zelatun'go belardietara jetsi ziraneko, Aitzarte'ko saletxeko babesean zabaldua zeukan abarkatariak mai-zapia. Zirika zebilkien ordurako gosearen eztena-ta, eldu bezain laster ekin zioten bazkariari. Jalea da, agian, basoko ibilia, eta gogotik ari ziran danak jaten. Abarkataria ta bere seme mutikoa ziran mai-serbitzari.

Otordua erdiratu zanean, artzaiak galdegin zien mendizaleai:

—¿Beñi jakingariak omen-dituzue egunoetan Zarautz-aldean?

—¿Ze beñi, gero? Nik dakidanik ez, beintzat, —eratzun zun Ageñe'k, bere lagunai begira.

—Abarkatariak esan didanez, apustu bikaiñen bat dezue izateko laster—geitu zun arek.

—Etzekiat ezer. ¿Ze apustu?

—Balendin'ek jakingo du zerbait.

Zorotza zan ustegabeen egin zioten zirikaldia-ta, naiz bere gogoz beste izan, zerbait azaldu

beña bideratu zitzaion Balendin'i. Artean, ordea, etzion ezer esan bere nagusiari ta naiago zukean aopean dana gorde, ari aurenengoz adierazi arte. Orez gañera, aren iritziaren bildur zan; baña onaizkero, ¿nola ezkutatu, an ordurako norbaitzuk zekiena? Bera ixildu aren, besteek agertuko ziokeen bere ezkutua. Bideratu zitzaion zoria naitaez buruzkatzea zegokion eta mintzodardaraz asi zan:

—Bai, burugabe jokatu nitzan atzo ta beñ baño geiegitxo itzegin nun eztabaidako beroaldian. Oi bezela, atzo ere, Getari'ra joan giñan aratsaldia ematen Lopategi'ko Agastin eta ni; eta, ango sagardotegi batean geundela, ume purzil batzuek Txandres arantzalearen seme Joxe, itzez iraindu ondoren, burukatzerantz zijoazkion bidegabe, ta aren alde irten nitzalako, ni ere itxusi iraindu ninduen. Au zala-ta, eztabaida zoñotza sortu zan; eta nik, ero onek, aien itzegin-beñ ezezari eñonka zoro batez erantzun nion. Bai, ordea, ondo damutu orain...

Martin apaizak, ordea, ondo ezagutun zun bere moñoi zintzoa ta ba-zekin arek etzitula atepak arinkeriz egundo zabaltzen; tankeraz ere, etzala burukazalea. Orez gañera, orelako zeingeiagoka ta indar-neurketen zalea zan, eta bere moñoiaren naigabea oarturik, esan zion:

—Gizonak, buruz dabilen bitartean, beintzat, ez dik izan beñ egite zintzoen lotsarik. ¿Zer apostu egin zenduen?

—Txandres'en semeak eta nik eramán baietz orduerdi batean Molari'tik Getari'ra, Txantxiko arantzalearen ontziska.

—¿Egingo al-zendukee marka ori?

—Nik baietz uste.

—¿Noizko egin zenduen apustua?

—Amabost egun bañu jokatzeko.

—Tira, ba. Bein itza eman ezkerro, itzari eustea zegokiok gizonari.

Jaungoikoaren beatz ikuseziñetik zilintzaka, eguzkia eguerdialdetik etzinaldera neurkiro jeisten dan bitartean, pagadietan eta gaztainadietan

bařena dijoaz iru gizonak. Garai ontara ezkerro, udazkeneko aizeak zugazburuetatik banaka erasten ditun ostoen antzera, ba-dijoaz garisoroetatik etxera igitariak, jardun latzak aulduta eta zimelduta. Ituriondoetan ezkotzen ditue ur-xaplatetoka lepagañean eguzkiak ateratako eremiñak. Orainarte saraspeetako itzalean erdilotan egon diran oloak ere, belardietan due azkenengo aztařikaldia. Gogokoa due beiak ere oraingo lařealdia. Laře-bitartean, zintzařia dilindanka dabilkie lepoan eta buztan-ukaldiz edo ostikoz uxatuko ditue euli-eztenaren ziztada miñak. Erakondoetan nařugořian eta gařasika dabiltz ume-taldeak. Txařiak, beřiz, osiñeko lokatza-zuloan egin due etzanaldi atsegiña ta, bien bitartean, txařikumeak kuřintza lazkařa dagie uxařeari mutuřa kendu gabe.

Ilunabařaren atean begiztatu zuen mendizaleak Zarautz; eta, etxeko eginbeařak zai zegozkiolaita, bere lagunengandik aringa auřeratu zan Balendin.

Bidean oztopatu zitzakeanen ikusmiña eragoztearren, bidezabala artu beaŕean, etxearen gibelaldetik itxasaldera baŕeatzen dan sagastiko bidetxiuŕetik jo zun. Baña an, sasipean olandari begira dagon basakatua bezala, naigabe zoŕo-tza zegokion zai mutilari.

Sagasti-baŕeneko mugatik Doŕonsoro'ra zi-joala, txokondo itzal batean dagon seskadi ezkututik, norbaitzuen itzotsa belaŕietaratu zitzaion ustegabeen. ¿Nortzuk ete-ziran txokondo babes artan izketaldia zutenak? Jakinmiñaak zulatu zion batbatean biozpaŕena-ta, seska jeikien artetik begira, entzuerne jaŕi zan lipaŕ batez.

¡Jesus, ene! Ipaŕbeltzak dardarazi dun adaburua baño areago astindu ta irauli zion asaŕeak baŕualdea. Sugeak eldu izan bai'lio ere, etzuan alaingo biozmiñik artuko ¿Egia ete-zan begiak erakusten ziotena, ala zorabialdiak lausotu ete-zion ikusmena? Begiak zoŕoztu zitun beŕiro ta belaŕiak luzatu ere bai. Gezuŕa zirudin; baña, ez, ez. Etzeukan begietan lausorik; argiro ikusten

zitun begipean zeuzkan neska ta ondo-ondotik muzinka ta laztanka zebilkion mutila. Suak artu zun burutik oñetaraño. Ordea, begiak ezezik, belarñiak ere naigabea izan zezaen, itzegiten zutenai erne jañi zitzaien beñiro.

Eserita zeuden koskatik batpatean jeiki zan Malentxo ta bere lagunari esan zion:

—Etxeratzeko garaia det. ¡Aguñ, Lon!

Eta itz oek jaulkitzen zitun bitartean, igesika bai'lijoa, seska artean sartu ta ezkutatu zan jolasean jauzika. Mutilak, ordea, laisterka aurea artu zion, eta eskutik elduz, ibilia tinkarazi.

—¿Zergatik zoazkit ain azkañ? Zure aurpegiño zoragañi oñi begira negokizuke befiko zoratuta.

—¡Ai maxiolari gaiztoa! ¿Zenbat neskeri esan ete-diezu beste oñenbeste?

—¡Zu bakañik zaituk nere eñegintxo maiteño ta sorgin zorabiatzañe!

Bekoz beko zeuden seska artean neska-mutiliak alkañen ondoan, begietatik maite-sua txin-

partaka zeriela. Eta maiteberoaldi zoro artan, geñi zumetik neskaño xaloari besoa bilduz, gartsu bereganatu zun mutilak eta besoartetik igesegiteko indarka zebilkion bitartean, musu bat egotzi matailean. Mutiko biuriak kabian atzeman dun txoriño lumatubeñiaren antzera, igesegin zun Malentxo'k arnasberoka mutilaren besoetatik.

¿Nola susmatu zezakeen ezkutu-maitale biak, maite-jolas artan norbait begira zegokienik? Oñelako susmorik izan ba'lue, buruzago ta erneago jokatuکو zitazkian; baña mendizaleak artean itzuli gabeak ziralakoan, zabañ eta arduragabe zebiltzan.

—¡Urde zikiña, alena! —oiugin zun Balendin'ek sasiartetik begiak zoñozturik eta Malentxo'gana igesegin nai zion zakuñari lepogañeko lañutik utsiz.

Gogoak eman zion antxe bertan lepo-zintzuretik elduta, pizti nardats bati bezelaxe, mutilari burua zanpatu ta lertzea. Ordea, Malentxo'ri

kalterik ez erakartzearen, luñean josi zitun oñak ordukoz eta andereño lerdena etxeatzetik barura sartu zala iduri zitzaion garaian, eskupean indarka zeukan txakurra askatu ta sagasti-baztaertik ezkutuka zihoan mutila beatzakin erakutsiz, «xaxa ori, Lau» ezan zion.

Ekiñala bizian zalapartaka oldartu zan zakurra gainbera tximista bezin azkar eta arek gibelaldetik egin zion erasoari eusteko beste ez izan-da, sasiartean txinbulika erori zan Zito, zakuraren aginpean. ¡Aiek izan ziran orduan mutilaren aieneka ta istiluak!

Ordukoz naiko zigoña izango zualakoan, seska artetik irten zan Balendin eta zakurari otsegin zion. Soñekoa arataz beterik eta erenka zutitu zan mutil ozkatua, oiuka. Balendin'ek, ordea, zapotzar bat izan bai'litz baño jaramon geiagorik egin gabe, betokeñ eta mintzo legoñezesan zion :

—Galtzori oetxek ditu besteren sañean nolanai ibiltzeak.

Eta oiuka ta zofinka ari zanari begiratu ere gabe, etxealdera zuzendu zan.

Bien bitartean, inñulañeko arginabañean bilduta, aldapa-beera zijoazela, alkañizketa au zerakilkien apaiz jaun Martin'ek eta Ageñe'k :

—Zerbait iri azaldu beña zeukat. Ezpaiak lotu natxeok, ordea, orain arte; baña adiskide onari dana esatea zegokidak, naiz naigabea sortu nere biotzean —jaulki zun Ageñe'k.

—I autan bezelako adiskide leialagandik lefor-kikedana, nere onerako izango dek-eta, esaidak ire azaldubear' ori.

—Ire iloba Malentxo'retzazkoa dek.

—¿Zer da, ba? Kezkaturik naukak.

—Mutil bat zebilkiok ondoren eta, marmañak dionez, anbat ez dek izango mutil ori zuen sendiarterako egokienetakoa.

—¿Etxekoa izaten dek olakoetan ezjakiñena ta ez natxekian ezertxo ere. Zarauz'taña al-da mutila?

—Ez, erbesteko udarditar' bat baizik. Bere

amakin bizi dek, baña isil-misilka belarira ixuri diatenez, anbat izango die sendi oretan zerbait lotsaz ezkutatu bearekoa.

—¿Noiztik ete-dabiltza alkar aituta?

—Lagun ezagutuberiak ez dituk izaten baztarzale; bai, ordea, maitale zarak.

—Jakiñaren gañean naizan ezkerro, lenbailen buruzkatuko diat arlo au. Bien bitartean, bildu ezak sendi oretzaz jakin ezakekan dana.

Ontan, Inuritza'ko eleizdoñeko ezkilaren dangotsa bareatu zan ibarzelaian eta inguruko mendiak eta itxas-arkaitzak beriztatu zuen geroxeago oiartzuna. Inularako «Aguí, Maria» esan ondoren, Doñonsoro'ko atadian bereizi ziran alkarégandik adiskide biak ilargi zerbelaren argipean.

Pozik etxeratu zan Ageñe, biozpean eztenka zebilkion naigabea ustuzualako. Egin zuana egiteko, azaldutakoa baño geiago ere bazuan oraindik, nunbait, kolkopeko osiñean. Etzan, ba, gizon ura beriketari ariña.

VI

ZERUA GOIBEL, BAÑA BIOTZAK ILUNAGO

ZEARO aldatu zan zerualdea uréngo goi-zerako. Gauerdian asi ziran laño lodiak, ardizañak iduri, mendi-gibeletik agertzen eta, leendik itza emanda daudenen antzera, alkarganatzen. Buñukan ekin zioten, beñiz, geroxeago odei zuriak eta alkañ gainkatuz, adarkatuz eta bultzakatuz, goizaiderako, bata besteakin estutu ta naasituta, zerupe dana artilez estali zuten. Sargori zegon, ordea, alaere. Etzan aizealdirik nabaitzen; geldi ta logale zetzan izadi osoa sargori kiskalgañiaren lozoñoan. Bealdetik zerabilkien egaldia enarak. Arizti aldetik, beñiz, okila-

ren oiua zetořen noizbeinka. Euriaren zantzua omen-dakar egazti oiulari onen kantuak, agureak diotenez.

Goiz jeiki zan Balendin, oi bezela, egun artan ere. Nagia atera ordukoxe, sega amostua zořoz-tera juan zan etxeburura. Ukaldika sartu zun luřean txingura ta, itxasoari begiz begi eserita, segaren ezpaņeko akatsak maľu-dangaka leuntzen ekin zion. Garai artantxe zijoazen arantzaleen ontzitxoak portutik itxaserdira, aize-oialak aizeari zabaldurik; baņa aurki bildu bear izan zituen oialak eta arāun-indarēz ontziak erabili. Ezpa'zekařen aizeak ufadaren kemenik.

Segaren akatsak txingura gaņean dangaka zanpatzen zitun bitartean, Malentxo'ren irudia zebilkion Balendin'i irudimenean atergabe itzulbiraka, argiontziari gabez mitxeletatxoak ibiltzen zaizkion bezelaxe. ¿Nola susmatu zezakean, ordurarte ain garbi ta zerutiar uste izan zun ande-reño edeña, gizon txalu baten besoetan ikusi bear zuanik? Artean etxean iņork etzekian ezku-

tu gaiztoa salatu zun ustegabe aurreko egunean. ¿Eta orain, ezkutu orren jabe izanda, zer zego-
kion mirabe leialari? ¿Ikusitakoa bere nagusiari
adieraztea? ¿Baña, ez, al-zan egite lotsagaría
gizonarentzat, bere burua salatari zital egiñaz,
andereño baten izen onari alako kutsu laría
egozteá? Ezer ez azaltzekotan, beriz, noraño
amildu ete-zitakian iristaka gazteño burugaldúa?
¿Berak ainbeste maite zun gazteño xalóa? Aren
alde larúa ere emango zukean pozik Balendin'
ek. «¡Au dek, ordea, orain batbatean sortu zai-
dakan buruauste galgaría...! ¿Zer egin? Nola
jokatu...?» —oiugin zun gizajoak.

Upelean irakiten dun ardao eginbeariaren an-
tzera zebiltzkion Balendin'i burutapen oek. Bu-
ru-baíreneko suak eraginda, geroago ta azkaí-
go ta maizago zeramazkin txingura - gañean
maluaren dangadak. Bukatu zun, azkenik, bere
lana; sartu zion segari kertena; lotu gerian sega-
-potuaren ugela, ta segaren orpotik saskia bu-
ruzbera zeramakíla, etxeburutik sagasti-ondoko

belardira juan eta zañaztaka indartsuan eta besoan kiñaldi neurtuetan belara mailaka ebakitzen asi zan.

Bien bitartean, e'tzebiltzan zabañ eta logale etxealdean emakumeak. Zazpiretan ematen zun meza Martin apaizak Inuñitza'ko elizatxoan eta aren meza entzuten zuen, egunik utsegin gabe, Josebe etxekoandreak eta bere alaba Libe'k. Meza-ondorenean, eguneroko zeregiñai lotzen zion bakoitzak bere burua. Etxekoandre ernaiari zegokionez, egoki bananduta zeuzkan Josebe'k etxe-barneko eginbearak. Etzeukan an iñork zer egin zezakean galdetu bearik; ba-zekian aurretik bere betebeara. Izan ere, ezin-ala eginbear ditu etxebaruak emakume langilearentzat.

Sukalde bi ziran Doñonsoro'n garai artan lenengo oñean. Kebide itxia ta burnizko labea zeuzkan batek. Sukalde beñi ontan beneatzen zituen otordukoak; baña ba-zun ere aintziñako sukalde zañ suburu zabalekoa. Antxe, kebideari bañendik zerion laratzetik pertza exegita, egos-

ten zituen oloentzako ta abereentzako janariak. Mikele neskamearen ardurapean egoten ziran bealdeko lanak eta garbiketak.

Josebe etxekoandreari zegokion, beriz, bigarren oñeko logelak zuzendu, oraztu ta txukuntzea. Libe izaten zun maiz laguntzale goiko zeregin oetan; besteetan, baña, atsegiñago zitzazkon ari bealdeko lanak eta araxe jeisten zan. Atsedenaldean eta opor - garaian etzuan Malentxo'k lan jakiñik.

Elizatik etxeratu bezain laster, sukaldera sartu zan Libe egun artan eta neskameari galdegin zion :

—¿Gaituta al-daukazu oloentzako oreka?

—Bai. Aza-ostu egosiakin eta iriñakin egin diet gaurkoa. Ara or kutxa-ondoan pertza.

—Neronek eraman bear diet gaur —jardetsi zun arek.

Eldu zion Libe'k pertzari eskulekutik eta, atadira zijuan bitartean, oloai oska asi zan. Etxetik asko urindu gabe zebilen artean olo-taldea-ta,

karakaz eta zalapartaka erantzun zioten etxeko-
andre gaztearen deiari.

—¡Ux... ux...! —zegien ibilia eragozten zioten
egazti gosetiai, ibilbidetik uxatu naiaz.

Olo-talde artan, ba-ziran andereño liraiñak
eskutik zintzilika zeramakin ontziraño jauzi egin-
da, oreka mokokatu nai zuten egazti lotsagabeak
ere. Etxeatzeko ituriondora eldu zanean, jañi zun
ontzia luñean eta, aste betean gosez ilbeañean
egon bai'lira, eraso zioten ore-piloari, aldame-
neko lagunari noizbeinka mokoka zoñotza eran-
tsiz. Lepoa luzatuz eta biuraldikatuz iresten zituen
ore-zati legoñak peaporaño iristakatu arte.

Mokoka ta zalapartaka ziarduen bitartean,
banaka banaka zenbatu zitun Libe'k, egazti
jaleak. Bein eta beñiro zenbatu beañ izan zitun,
ordea. Bat, bi, iru...

—Ez, ez; ez da agiri gure olo nabaña. ¿Nora
joan ete-da txoroska ua? ¡Purñ, purrr...! ¡Ain
otxana izanda, besterik ez bezelako arautzagi-
leña, gañera-ta, bai tuntuna dala gaxoa! —ixur-

tzen zun ez tiro andereño liraiñak ezpainarteko xokondo goritik.

—¿Aizu, Mikele, ez al-dezu ikusi gaur gure olo nabaña?

—Ez. Atzo ere etzan agertu iñulañeko janaldira. Nunbait kabia eginda, lokatua egongo dala susmatzen det.

—¿Bai? Aurki bilatuko diot, ba, bere gordelekua.

Eta etxeatzetik sagastialdera abiatu zan Libe, antxumearen gisan jauzika. Sagastiko sasiartean eta sastraketan egin izan zun lenago ere kabia olo arek eta txitak jaio arte sasipean sartuta egon ere. Orain ere ba-zitakian alako zokondoen batean egotea.

Etxeburuko langa gainditu-garaian entzun zun Balendin'ek zerabilkin segaren zañazta-otsa. Eta mutilaen begizatzeak etzion, agian, naigaberik sortu neskañoari; bai, ordea, pozaldiaren ziztadak biozpea zirikatu. Ain otxan ta ain eskurakoi ikusirik, norbaitzuk uste zuen etzeukala Libe'k

bularpean biotzik. Iribañe gozoa loratuta gelditu zitzaion betiko ezpainartean. Iribañe arek etzion egundo igesegingo agoarte zoragañetik, ez naigabe - garaian, ez pozaldietan. Esan zitekean aren biozpean ekaitzaldirik eta aizealderik sekula etzala sortu. Urmaeleko ur gardenaren antzekoa zun gogoa; maiatzeko eguzkiaren iriñoa bezelakoxea; enarak urátzen dun ugin-bitsaren gisakoa. Ondorengo, biotzik gabeko aingeru-iruditza epaitu zuen norbaitzuk.

Baña oñela epaitzen zuenak etzekien Libe'ren biotz-bañengorik ezer. ¿Bein baño geigotan arinduagotu izan zitzaizkon biziki biotzaren taupadak; baño nork igarí olakoetan ezer, aurpegiko tankeratik, emakumetxo ikasiari? Biozpañengo aizealditxoak neuríratzen eta esiratzen zekiana zan, ba. Norbaitzuk besterara uste izan añen, ba-zitun aundiro atsegiten zioten gauzak; alere, eskurakoi ta eñazki jañiko zan noznai bere amaren edo osabaren gogoerara, naiz oñetarako bere biotza biuritu beañ izan. Beroñelaxe ixur-

tzen du usairik gozoena, arkaitzondoko itzalean ezkutuka jaio dan loretxo apalak, norbaitek ustegabe oinazpian zanpatzen dunean.

Etxeburuko langa gaindituta, belarditik Balandin begiztatu zuanean, pozaldi azkar batek ziztatu zion Libe'ri biozpea ta arenganaxe zuzendu zituan uratsak. Ondo zekin neskañoak, oloaren gordelekua lenbailen aurkitzeko, etzeza-keala izan eskuartean aren laguntza baño bitarte oberik. ¿Bai al-zan, ba, alaingo mutil azkar eta egokiak etzezakeanik ezer? Ez segan, ez aizkoran, ez lanean, ez egokitasunean, ez indarean, etzan inguru arietako mutil gazteen artean, aren ukondorañoakorik. Nai izan ezkerro, e'raz ausiko zitukean arek danak edozertan. Alaere, ordea, etzuan egundo indarik burugabe erabiliko; etzion sekula iñori bidegabekeririk egingo. Beti neurian, beti egokitasunean jokatzen zana za. ¿Onelako mutilaren laguntzarekin nola bizitzako galzoririk lañienak biotz-zabalki buruzkatu ez? Gainberako ibili e'reza zitakian uaxe nornairen-

tzat. ¿Beste munduko gauza al-zan ontziburu ikasi arekin itxasoá aldez alde ikararik gabe zearkatzea? Eta belardi-zeá zijoala, andereño samur eta xaloak biziro aundi-esten zun Balendin'en indaía ta trebetasuna.

—Egun on, Balendin —agur-egin zion maiteki—. ¿Ez al-dezu ikusi inguru oetan gure olo nabaía?

—Gaur ez —erantzun zion arek—; baña aureko larunbatean, bai, bi bidei ikusi nuan emendixek seskadi-aldera zijoala.

—Egun oetan ez da etxera azaldu-ta, ementxe nunbait kabia egin ote-dun nago.

—Seskadiko sastraka oietan egin ezpa'du...

Eta biak seskadiko sastraka-artera zuzendu ziran bata bestearen atzetik. Bereala aurkitu zun Balendin'ek olo maltzuraren egotokia. Aureko egunean mendialditik zetoela zakurari lepotik eutsiz sasiartean gordeta egon zan tokitik, oloaren kabira bitartean, etziran egongo iru oinkada. Ixilean atzeman nai izan zun Balendin'ek

oġoa; baña sasipetik eskuak luzatu ziozkan bezain laster, egoak arrotuta, karakaz eta istiluka irten zan bere oetik kuġukalari; ta bizkoġ erasion atzemaġe ausardiari egaztiak mokoka, «klok, klok» egiñaz».

—Atoz, Libe. Amaġ arautza dauzka jaiotzeko ta txita jaioberi bi.

Urġtatu zan Libe sasiondora ta egaztiño jaioberietako bat eskupean kutunki artuz, bigunkiro laztandu zun. Gero, beriz, aren mokotxua ezpain goġietara urġratuz, maitekiro mosukatu-ala, ara nola mintzatzen zitzaion :

—¡Pi, pi, pi! ¡Gaxua! ¡Auxe egaztiño polita! Ba-zenduen, ba, noski, etxealdean joiotzeko toki oberik... ¿Nola ekaġi zaitue zoko ontara gure oġo nabaġ tuntunak?

—¿Etxera eraman nai al-zinduzke?—galdegin zion Balendin'ek.

—Bai, bai. Jaġi egizkidazu poliki mantaleko txokoan eta ementxe eramango ditut epel-epel-lean.

Kabiondotik banaka-banaka atereaz, magaleko txokondo epelean jaří ziozkan poliki arautzak eta txitatxoak. Urrena, beřiz, gibelaldetik moko-zartaka zebilkion ololoka atzemanda, galtzarbean zeramakila, etxeko atadidaño lagundu zion etxekoandre gazte liraiñari.

* * *

Gertakizun oen bitartean, ardura aundiko zer-bait zerabilkien eskuartean Martin apaiz jaunak eta bere araba Josebe'k. Etxeko gela nagusian orduerdiko ezkutu-izketa eginda, erabaki zeatza artu duenen tankeran, irten ziran biak orduerdiaren buruan.

Jeikia zan ordurako oefik Malentxo ere ta, gosari-ondorenean osaba Martin atadira irten zan garaian, Libe'k sagastitik eraman zitun txitai begira ta laztanka ziarduen danak inguru-aldran. Alkar-izketak zioa bideratu zion bezin laster, Malentxo'ri bekoz beko begira jaří ziztaion osaba Martin eta ara jaulki ziona :

—Baña..., Malentxo, geroago ta zurbilago ta argalago aurkitzen aukat. ¿Gaxo al-ago? ¿Zer-bait al daukan?

—¿Nik? ¡Ez, orixe! Inoiz baño ere osasun-tsuago nabilela esango nuke...

—Ire egunetik egunerako argaltze orek kezka-turik natxeukan.

—¿Zer ardura zaio, ba, piska bat argaltzea-gatik osasunez ondo ibili ezker?

—Alaere, ire osasunari aretaz begiratu beara zegon. Bildur naun, orela jaraitzekotan, argizaria bezelaxe urtuko ote-aizanan.

Alkar-izketa au zerabilkien bitartean, atalase azaldu zan Josebe etxekoandrea ta bere anaia-ren azkenengo itzak entzun zituanean, ara zer esan zun :

—Ni ere aspalditik nabil Malentxo'ren osasunagatik naigabetuta. Juan dan astean, Zarautz'tik onuntza netoela, bidean egokitu zitzaidan Sabas osalari jauna. Nire kezka azaldu nio-nean, ¿bai al-dakizue zer erantzun zidan? Aldi

batekoz mendi-aldera joatea lukeala osabiderik onena. Ordea, nere alabarengandik aldendubearen biozmiñak eragotzi dit orain arte esanbear au. Baña, oretzaz mintzatzan asi zeraten ezkeron, ara nire iritzia. Lasturera'ko maiztaren baseira juan bear zendukee aldi batekoz Libe'k eta zuk.

—¡Baña, ama! ¿Zergatik kezkatu orenbeste nere osasunagatik? Oso ondo nago. ¡Gañera, zuengandik ain uruti joateak, bai, gaxotu bear naula zearo! ¿Nola bizi gindezke luzaroan basei artan? ¡Ama, ez ezazu orelakorik esan!

—Ez, ez. Ez dira txantxetakoak osasunarekiko gauzak —jardetsi zun osaba Martin'ek— Lenbailen osabidea jartzea da onena; geroago ta okeago izango litzake, bestela. E'letorkio gaizki Libe'ri ere ango egonaldia.

—¡Tira! Norbaitek lagundu bear ba'dio, poz pozik lagunduko diot nik—erantzun zun Libe'k.— Lenago ere izan gindunan antxe txikitan. ¿Ez al-aiz gogoratzen?

—¡Ama! Ez det nik ara juu nai.

—¡Amaren aginduetara ibiltzea ta makurtzea zegokion alaba onari, Malentxo! —erantzun zion osabak legor-antxean.

—Ea, ba, biar edo etzi juateko gertutzen ditugun eskuarteko tresnak eta jantziak. Ain zuzen ere, ez dezue bear beste munduko gauzarik baseñi batera joateko —geitu zun Josebe'k alkarizketa amaituz.

Etzuan izan Malentxo'k geiagoren bearik osabaren eta amaren itzak noraño zijoazen igartzeko; begitarte azkara baitue jatoritik emakumeak giza-biotzari dagozkionak iraduz sendutzeko. Auñetik oarki artutako erabaki tinkoa zirudin agertu zutenak. ¿Zergatik zetoñen, bestela, batbateko lenbailenka ua? Onean ezpa'zezakeen, aien agindura naitaez makurtu-eraziko ote-zuen susmoa sortu zitzaion. Eta bere ezin-ezean, negarari ateak oro zabaldua, matailetatik beera malko mardulak zerizkiola, zofinka samiñean asi zan. ¡Ua zan neska maitemindua-ren biozmiña!

Logelako ispiluaren aurrean oráazketan ari zan Malentxo orduerdi batez geroago ta aurpegi liluragaríari paregabeko uré-buruntza zegioen ile bitxiztatuen artetik, aundituta agiri zitzaizkion betzuloak. Urézko mataza dirdaitsua esku-atsegin katzen zun bitartean, biozpeko labean egosten zijoakion asmo bat. Irakin-garaian ontzitik ganezten dan esne egosiaren antzera, zijoakion zerbait biozpaéndik burura. Eta baéndik zijoakion etoí indartsuak, gainbera zeramakion norabait gogoa labainka.

¿Nola eten zitzakean batbatean urte batzuez lenagotik Zito'rekin zerabiltzkin artuemanak? ¿Nola zuztaéretik atera zartako batean, ain sakon eíoturik zeuzkan biotzondokoak? ¿Bestaldetik, beíz, etxekoai dana adieraztekotan, nola artuko ote-zizkioen bere azalpenak? ¿Nola eman, gañera, amari bere leengo ibilien beí? ¡Ua estuasuna! ¡Ua baéndiko lertubeara! ¿Zer egin zezakean zori artan?

Kezka zulagaríaren bean, lertu bear zitzaien

bañunbea; naastu bea' zitzaión burua. Estuásun artan, samindasun zórotzak gáinditu zion be'iro bularpea. Biozmiñak lausotu ziozkan begiak. Eta biozpa'endik irten zitzaión nega'-ugaldeari eutsi eziñik, mai-gañean tinkatutako besoen artean ezkutatu zun aurpegi zoraga'ria, betzulo aundituetatik leia'ezko bitxi ugariak dizdizka zerizkion bitartean. O'elaxe egon zan zotinka luzaroan.

Alako batean, ordeá, ba'ualdeko zerbaitek eraginda, eserita zegon arkitik batbatean jeikita, burutik zerion adatsa arinka bildu ondoren, bere gelatik irten zan begietatik txinparta-jarioka. Gela nagusian zegon une artan osaba Martin eta araxe zuzendu zan neska biotz-samindua.

—¿Osaba, zergatik bialdu nai nazue Lastu'eta'ra? —itaundu zion mintzo-ikaraka.

—¿Neska, zergatik artu den arlo au o'ren estu? Ire osasuna bea' bezela zaitzeagatik izan den. Itxasaldekoa ba'ño bea'ago zain osasunarentzat lego'aldeko aizea.

—Nere osasunari begiratu nai ba'diozute, utzi nazazue emen nagon bezelaxe. Askoz ere oke-
rágo izango zait emendik joatea.

—¿Baña, Malentxo, zertatik sortu zain oren-
besteko tema estua ta samiña? Beste zerbaitega-
tik daginala nāgar esango niken...

—Tira, ba. Itz ori aitatu dezun ezkerro, gauzak
argi ta garbi esan bea' dizkitzut. Ba-det nere
zergatia Zarautz'tik irten nai ez izateko.

—Neska, ez aunat egundo ikusi gaur bezela.
¿Zerk sutzen aun orēla? Baretu adi lenengo, ta
gero itzegingo diñagu; aizatza'le zitala den, ba
biozmiña...

—Ez, ez. Lertu bea'rean dabilkit ba'ualdea
Zarautz'tik aldendu bea' dedala esan didazuenez
gero, biozpa'endik datorkidan min izuga'riak
sutzen nau oraintxe zoratzerāno.

—¡Jesus, ene! ¡Ori den ire joera latsaga'ria!
Buruzago jokutzen ekiñalakoan negonan... Baña
etzekiñat noraño oan oraingo zoroaldi onetan.
Ezin diñat susmatu zerk sutu aunan orēnbeste-
raño.

—Zarautz'en zerikusia daukatalako, ez det jun nai emendik iñora.

—¿Zer daukan zerikusirik emen?

—Mutil batekin.

—¿Mutil batekin? ¿Zer esaten ari aiz, gero?

—Bai. Donosti'n ezagutu nun mutil batekin daukat zerikusia.

—¡Baña, Malentxo, bai burugabe jokatu aizana! ¿Bai al-dakin, gañera, mutil ori nor dan eta zein senditakoa dan?

—Nik dakidana da berak maite naula ta nik ere maite dedala.

—¿Au den buruaustea dakarkigunana? ¿Noiztik darabilkizue zuen arteko artuemanana?

—Ba-dira bi urte mutil ori Donosti'n ezagutu nuela...

—¿Baña nola asi itzanan izketan beste geiago gabe mutil ezezagun batekin? ¡Burugabea izan aiz, benetan!

—¡Bai, burugabe jokatu naiz, egia! Baña beranduegiko gauza da, lengo utsegiteak orain zuzendu nai izatea.

—¡Ez gindunan oñelakorik asko uste! Lo la-
saiegia izan diñagu, agian, orain arte. Gaurko
egunak, oñatio, buruauste samiña zekarkigun.

—Osaba, ez da izan nere asmoa zueri sami-
ñaldi au erakartzea. ¿Onaizkero, ordea, nola
zuzendu nezazke arinkeriaren ondorenak? Ez-
pai'det mutila uzteko adorerik. Lagundu nazazu,
aeren, osaba, nere zorigaitzean.

—Tajuzko mutila ba'litz, ez ukene zuzendu-
-eziña arlo au; ez gindukene arekikorik erago-
tziko. ¿Baña elizkoia, langilea ta sendi onekoa
ete-da? ¿Bear bezelakoa ete-da?

—Ez dakit nundikakoa dan; baña neretzat
oberik eziñekoa izan da, beintzat.

—Maite aunagu, Malentxo, ta ire gauzak aere-
taz begiratu ta zaitzea zegokigun. Beroréxega-
tik, oñelako baimena zoro eman baño len, gura-
soak arduraz aztertu bear dizkiñae gorabera
guztiak. Lege oneko mutila ba'da, ez diñagu
gure baimenik ukatuko. Baña nere laguntza nai
baldin ba'den, nere eskura utzi bear ditun

aurretioz gauzak eta nere erabakietara jañi erori.

—¿Zer egin bear det, ba?

—Oraingo eginbearik lenengoena guretzat, ire osasuna bear bezela zaitzea den. Beraz, oa Las-tuñeta'ra amabost egunerako ba'darik ere. Bitar-te ortan, aztertuko dizkiñat astiro bear diranak eta, bidezkoa ta itxurazkoa izan ezkeru, itzultzen aizaneko, gure baimena ere izango den. ¿Jartzen al-aiz nere agindura?

—Amabost egunerako besterik ezpa'da, joan-go naiz.

—Ba-den, ordea, oraindio geiago ere. Arik eta nik gauza oek bear bezela argiztatu ditzadan arte, ez den arekiko artuemanik bear ezertan.

—¡Osaba...!

—Naitaezko betebeaña den. Len burugabe ta zarpail jokatu ba'aiz, orain buruz eta erne jokatzea zegokigun, ni bitarteko naizan ezkeru, beintzat.

—Tira, ba. Beteko det ori ere.

—¿Nun bizi da mutiāa?

—Ondartzaburuko jauregitxo batean udaldi-bitartean. «Maitearena» deitzaio jauregitxoari.

Utsa adiñeko oñazea kendu zun, arānotan, Malentxo'k biotz-gañetik. Odei beltz izugañien artefik, itxaropenaren iriñoak ziztatu zion beginina. ¡Bai biotza lasaitu ere, ondorengo! Negaña zeriola irten zan osabarengandik; baña orduko malkoak etziran leengoen senideak. Pozaldiaren garaikoak baño. Uginartean ondaturian arnasestuka dabilenak, eskua luzatu dionari dagion iribañearen senideak ziran oraingo malko eztiak.

Gela nagusitik irtenda, zurubietan beera zijola, amarekin egin zun Malentxo'k oztopo bidean. Begiratu laisteréz aztertu zun arek alabaren begitarteata, begiondo goñiztatuak oarturik, bigunki jaulki zion :

—¡Zer den, Malentxo! ¿Ez al-din amak ire gauzak jakiteko eskubiderik?

Amaren itz samurak eta zirimola entzun zituan, nola eutsi begietara beñiro zetorkion ugal-

dueri? ¡Orduantxe bai zabaldu ziozkala ateak alderen alde negarari! ¡Neskaño gaxoa! Ikaraldika eldu zion lepotik amari alaba biozminduak eta bi aldiz musukatu zun luzaro. Itz oneik ixuri ziozkan, bitartean, maitekiro :

—Zoaz osabarengana, ama; zerbait esan bear baitizu arek...

Zalantzan zebilen Josebe goiz guztian eta etzuan geiagoren bearik izan bere anaiarengana gela nagusira jakinmiñez arinka joateko. Beste orduerdiko alkarizketa izan zuen beñero anai arebak. ¡Amaika bideñ ikusi izan ditugu mutilko biurñiak urmaelean añi-konkoña jaurtitzen eta geldi ta nare zegon ixurki gardenean blaustatekoz naspilaldia ta ekaitza sortzen! Ara orñ nola jaio zan biozmiña Josebe etxekoandreaken biozpean, anaiarengandik bere alabarekikoak jakin zituan. Ordea, naigaberik zulagarñienetan, gogooñaze garaian alegia, bearñ zuan eroapena Jaungoikoarengan aurkitzen zekiana zan emakume ura.

Zori artan, eginbearrik lañiena, mutilarengandik nolabait aldi batekoz neska aldendutzea zan. Gero, aldia bitarteko zala, gainberago ta éreza-go esiratu zeizkean gauzak. Bien bitartean, gañera, mutil ua nor zan eta zein senditatik zetoñen jakin bear zan. Betea zegon, beraz, eginbearrik lañiena. Uréngoak ere, Jaungoikoaren laguntzarekin eta aldia bitarteko izanik, berenez joango ziran orpora, zulotik irten dan ardazburua bezelaxe.

Bien bitartean, goizaldean artilez estalita ikusi degun zerualdea geroago ta ilunduagotuz dijoa eguerdirantz. Oñoaldi zakañak datoñtz noizbeinka urunaldeetik; aldizka, beriz, aizealdi laisterak, mendiak eta basoak isastu ondoren, auts-lañoak arotzen ditue bideetan. Beltzez jantzi da zearo itxasaldefik zeru-muga. Ekaitzaren zantzua usnatu duenean, lenbailen itzulbira eginda, portura datortz egiñalan ontzixkak. Burugañetik daramakigue itxastxoriak egaldia gañasika luñaldera.

Euri - tanta lodiak dakartzi lenengoz aizeak egoetan; geroxeago, ordea, artalea zakutik ganeztu zaion erotariari bezelaxe, kazkabañ-erauntsia darie lañoai. Turmoiaren buñunba-ots izugaria lertu da Ernio-mendiaren galdoñean. Ara, beñiz, tximistak ortze-zeañ irakaldika jolasean, suzko suge biuñiak bai'lira.

Ziztu zoñotza dagi, bitartean, aizeak zugaztietan eta telatuetan. Artasoroak eta garisoroak ere bizkaña makurtu bear izan dute, añanotan, erasoaren azpian! Zuztañetik atera beañean darabiltzki zugaitzak; arakatu ta astindu ditu azpi-koaz gain gari-metak. Eguerdia izan añen, ilunauñea dala dirudi; ain dago ilun; ain dago goibel.

Goizeko sargoria, oñatio, batbatean itzali da; ezur-miña dagi oraingo otzaldi galgañi onek. Ara! Kazkabañaren ondoren, añi-erauntsiak zurizkatu ditu txint batean belardiak eta soroak. Au da zalaparta! Au da añiaren sañaskia! Buñunba izugaria dagie beñiro turmoiak bata beste-

aren ondoren eta alkarren atzetik jolaska dabiltz tximistazko suge goñiak. Orduerdi batez ez du inork entzun ekaitzaren oñoa besterik. ¡Bildur-ikaraz totelduta begiratzen dute baseritañak leiotik soroetara. Jaungoikoaren izena! ¡Alperñ-añiak oinazpian geldiro zanpatu izan bai litu bezelaxe, lotu dira garisoroak eta artasoroak!

Baña... ez, ez. Etziran ainbestekoak izan ekaitzaren kalteak. Ainbesteko burunba-otsa ta aizealdi zakañak ikusirik, azpikoak gain dana irauli, sutu ta zartatu beañ zuela zirudin; baña, Jaungoikoari eskeñak, erauntsi-ostean, baseritañak soroetara irten ziranean, aundiro lasaitu zitzaien gizagajoai biotzondoa. Gariak, bai, auspeztu ziran eta artoak zerbait makurtu ere bai. Baña ordutik amabost egunerako artoak zutituko ziran. Bai orixe! Bestaldetik, beñiz, naiko eskasak ziran lenago ere gariak-eta, etzetoñen andik galkuntza aundirik.

Ekaitz-ostean, odol-kusku ikaragaña bezelaxe azaldu zan eguzkiaren uztaia odei uratuen arte-

lik. Baso-usaia zekarkin aizeak nunaitik. ¡Betardietatik eta soroetatik jeikitzen zan luñunaren usaia zan gozua!

* * *

Osoro argitu zan zerualdea arátsalde-erdirako ta arginabañaren odol-izpietan jantzirik zijoan eguna etzinaldera. Garai artantxe, iñulañaren atean, iritsi zan Getari'tik Zarautz'ko portura Txantxiko'ren ontzitxoá. Txandres'en seme Jose'k eta bere lagun batek eraman zuen arañño araññ-indañez. Itxedoten zegokien ordurako kai-ezpañean Ageñe ta aiek begiztatu bezain laster, mandari bat bialdu zion Balendin'i laisterka Doronsoro'rañño, lanean asteko zai zegozkiola ari adierazteko.

Balendin eta Lopategi'ko Agustin portura bildu ziran gararairako, jende-mordoska ugaria eraman zun ikusnaiak portualdera ta, bidegaiñeko ormari ukalondoak egotzita, ikusmiñez

begiak zořozten zituen. Umekondoak, beřiz, ankarteraño sartuko zitazkian aozabalka. Agotik agora ibili zan, ba, auřeko egunean apustuaren beřia-ta, alde batera edo bestera dirua jařiko zukeen askok, zizkua ařiskatu baño len, begiz ikusi nai zuen ařaunlarien lana. Ba-zeuden an Getari'tik bertatik ikusnaiz juandako norbaitzuk ere; ango apustulariak bialdutako zelatari maltzuřak ziran. Beraz, kontuz eta erne ibili beařa zegon; ez nolanai ta ajolagabe.

Ilunauřeak itxasgañean itzala zabaldu zun gararaian irten ziran portutik gure gizonak. Nasaren ezpañean lotuta zegoan ontzia bultzada indartsuz ormatik aldendu ondoren, zisne bat bezain lerden jeiki zan portu-atetik itxaserdirantz. Txairo uřatzen zun mutuřaz ugiñen saiets urdiña, ibili-ala.

«¡Eup! ¡Ori dek sasoia!» —oiugin zien Ageře'k ařaunlariai luřaldetik begira zegozkienen itzotsa galdu zuenean; aien adorea piztu nai zun eupada arekin. Indařaldi bakoitzean, iřinga laz-

kaña zegien añaunak lokañiaren igortzian. Age-
re'k artu zun ordukoz lema ta, aren aginduen
neurira zeramakien ekiñaldia Balendin'ek eta
Joxe'k. Atzeraxeagotik zijoakien, beñiz, Agustin
txaneltxo arin batean; bein Moñari'ko arkaitzaren
mugara iritsi ezkerro, txaneltxora jauzi egiteko
asmoa zun, ba, Age're'k. Orez gañera, apustu-
-egunerako beañ bezela zaildu ta oitu baño len,
marka ua egiteko gai ziran edo ez jakin nai zuen
lenbailen.

Astuna zan, agian, Txantxiko'ren ontzia ta
Getari'n zanik zarpailenetakoa ta baldañeneta-
koa. Bero'exegatik aukeratu zun Balendin'ek
ontzi astun eta erabilgaitz ura, bere eñonka jaur-
ti zuanean. Batezere, portuko atea gainduta,
itxasandiko sailera sartu ziranean, ermo tinkatu
beañ ziran, añañoetan, añaunak ibilbidetik ontzia
okertu etzedin. Ondo baretu gabe zegon, artean,
itxasoa ta aizealdiak noizbeinka arotzen zitun
nasialdietan, ugiñen gando'erañño igo ondoren,
ur-zokondora oldartzen zan batbatean, oinpeko

solairua zartatu zaion abere amildua bezelaxe. Etziran nai bezin azkar eldu Moñari'ko arkaitzetaraño.

Mañari'ko arkaitz-muga jo zuenean, tink egin zuen añaunlariak eta, Agustin'en txanela oinkanda baten neurira uñeratu zitzaienean, bertara jauzi bizkoña egin zun Ageñe'k eta lagunai oiugin zien :

—Oraintxe erakutsi bear diguzue marka ori egiteko lain zeraten edo ez. Gaurko itxasanditu au ez dek aukerakoena oñetarako; baña, obe. Noiznai egingo dezue, irxaso barean, gaur dagi-zuena baño geiago.

Joxe jañi zan lemazai; Balendin, beñiz, añaun-aulkian. Lematzat, oñatio, etzeramakian Joxe'k añaantzaleak erabili oi duen tramankulu sastaña. Apustu ua irabazteko, lemazaiak, ibilbidea zuzendu ezetzik, añaunlariari er... o lagundu bear zion eta, oñetarako, lema-tresnarik egokiena añaun aundi bat zan. Ez da, oñatio, gabetik goizera ikasten dan lana lema-añauna bear bezela,

laguntzale ta eskurakoi, erabiltzea. Jardun orétan ikasia izan bear du, eginbeara egoki ta txairo betetzeko.

—¿Gertu al-zerate? —otsegin zien Age're'k.

—¡Bai!

—Tira, ba. ¡Ekin, mutilak! ¡Eup!

Aureko zear-aulkian oiñak tinkaturik, atzealdera burua ta geria kakotuz, egin zun Balendin'ek lenengo indaraldia. Ontziari, bear bezelako ibilia egotzi zionean, neurkiro zerabiltzkin arauak, erotako maratilak dagin krakatekoaren antzera. ¡Ondartza-aldera okertzen zuen uginaldiak ontzia. Oker-ibili artan, al zanik gutxienen bidea luzatzearen, itxasoaren azpiko indarari sendo eutsi bear zitzaion, demoio pola!

—¡Aizak, Joxe! Bideari ezetzik, Balendin'i laguntzeari ere begiratu bear diok —deada' egin zion Age're'k Txandres'en semeari.

Etzeukan mutil onek iñork aizatu bearik; gogoz eta sukar lotu zitzaion ekiñaldiari. Alaere, oratio, Age're'ren deada' entzuki, eskuetan

zerabilkin arāuna urpean erdiraño sartuta, arāunlari ikasiak dakien azpiko inguru-erabili sendoz, bikainbi laguntzen zion Balendin indartsuari, geria ta soña zumea bezela bigunduz.

Iru ordu laurden egin zituen Molari'tik Getari'ko portura. Lenengo ekiñaldian izateko ta, gāñera, itxasandituan egiteko, etzan, noski, marka eskasa egin zuena. Urēngo egunetako jardunak egokitu ta zailduko zitun lanera. Atsanka ta arnas-estuka iritsi zan Joxe Getari'ra, egin zun indaraldiakin. Ain zintzo jokatu zan mutila. Balendin'ek, ordea, indarak neurkiroago ta buruzago erabiltzen zekin. Ba-zekin arek bere kolko-barnean, egin zuan marka baño ere geiago egin zezakeala. ¿Nork igari, ordea, ari zenbaterāño zezakeanik? Gainbera labainka dabilenaren jasez zegian arek beti bere lana. Begitarte alaia atera zun Age're'k; ondo ezagutzen zun, ba, Balendin'en izaera.

Lenengo ekiñaldi au bukatu zutenean, Txan txiko'ren ontzia Getari'n utzita, txanelean itzuli

ziran Zarautz'ko iru gizonak. Uréngo egunerako lan-fresna batzuk erosi beara zeukala-ta, Agustín uriaren biotzera aldendu zitzaien bitartean, ondartzaburuan jeikitzen diran jauregien artetik Inurítza aldera zijoazen. Ageře eta Balendin. Baña jauregitxo baten ondora eldu ziran garaian, tink egin zun arek eta otsik atera gabe ixilka ibiltzeko kiñua egin zion bere lagunari. Zearo estalita zeukan ordurako gau-itzalkari ilunak zerualdea, baña jauregitxoaren ezkerreko leiotek irtetzen zan argi-txirístara, «Maitearena» irakuñi zun Balendin'ek sañerako ateburuan. Zuaitz bi zeuzkan etxeak ezkeraldeko baratza-txoan eta, ain zuzen ere, argia agiri zan leioaren parean zabaltzen zitun adañak pikondo batek.

—Pikondo oñetara igoko al-itzake? —galdegin zion Ageře'k aopeko mintzo ixilez Balendin'i. —Ire nagusiaren gurari bat betetzeko, etxe oñetakoan gorabera bat jakin nai nitek.

Aurki susmatu zun mutilak Malentxo'retzazko zerbait ete-zerabilkin Ageře'k eskuartean-eta, erantzun zion :

—Ez da gauza zaila zuaitz oretara igotzea.

—Tira, ba. Igo adi ta usmatu ezak bañualdea, ia ezer ikusten dekan. Kontuz ibili, oratio, inork bañundatu ez agian.

Katua bezain arin igo zan Balendin zuaizburura ta bañualdetiko leio-zapi saretik lipar batez begiratu ondoren, igo zan bezin zailu jetsi zan.

—¿Ezer ikusi al-dek? —itaundu zion arek beñiro.

—Bai, baña naiago nuke zerorek zere begiz ikusiko ba'zendu nik ikusi dedana.

—¿Nor bait ba-al-dago bañuan?

—Emakume bat eta gizonezko bat daude. Ezkonberñiak dirala esango nuke —jaulki zun Balendin'ek maxioka.

—Orixe ikusi nai nikan. Bultzatu nazak azkar zuaitz-gañera.

Esan eta egin, lentxeago Balendin'ek egin zuana berbera egin zuan Ageñe'k ere, eta jauzi ariñez zuaizburutik jetsita, lenbailenka aldendu ziran biak ixilka toki artatik. Zangarteka zijoa-zela, Ageñe'k geldetu zion :

—¿Bai al-dakik zein dan leiofik ikusi degun gizona?

—Ez nik.

—Orixe dek Inurítza'tiz Zarautz'era dijoan bidezabalean jokoetxea jaíri nai izan duna. Leopoldo Vargas dik izena ta erne ibili beaíreko piztítzaí tajuzkoa izan bear dik. Emakume ori, beíriz, aspaldi entzun nikan gizon oíren emazte-orde emegaldua zala-ta, gure begiok ikusi duena ezin ukatu. Malentxo'ren atzetik zebilek aspaldi ontan emakume purtzil oíren semea-ta, orixe dek arlo ontan gauzarik okeírena. Ez dik izan beaí zirtzilú eskasa mutil oírek ere... ¡Vargas'en antzeko piztítzaía!

—¡Demoíio likítsa! ¿Etxe oíretakoa al-da Malentxo'ren atzetik dabilen mutila?

—¿Jakiñaren gañean al-itzan i ere? Txalu oíxeri Malentxo'rekiko bideak, geien da geiago, eragozteá nai giñukek lenbailen.

—¿Ez ete-zabiltzate beranduegi?

—¿Beranduegi? ¿Zergatik?

—Aizu, Ageře. Malentxo'ri kalterik eta naigaberik ezerakartzeařen, ez nuan iñori ezertxo esateko asmorik, baña gauzak ořenbesteraño nastu diran ezkerro, ta mirabe leiala naizan aldetik, dakizkidanak azaltzea dagokit. Baña, Ageře, ezkutu oek ez due erten bea' iñolaz ere zure kolkotik.

Auréko egunean mendialditik etxera zetořela sagastiko seskadian gertatu zitzaiona edestuzion Balendin'ek bere lagunari. Eta ořelaxe alkařizketan zijoazela, zerabilkien zangarteka zailuan, ordulaurden batean begiztatu zuen, ilargiaren argi zerbelera, Dořonsoro'ko tořea. Ořatio, an ere ustegabeko naigabe zořotza artu bea'rean ziran gure gizon biak.

Atadialdeko atean azaldu ziran garaian, Libe'k esan zien :

—Gure txaku'ak zer bait ba-du. Orduerdi batez ementxe egon da oñaze-kaliskaz eta lentxeago ezkutatu da etxeatzetik ařastaka ta min-oiuka. Oñaze aundiak zitun, nunbait, eřuka'riak. ¿Juango al-zaizkio bi'a, Balendin?

Susmo txar' batek ziztatu zion une artantxe Balendin'i begitartea ta laisterka irten zan zakuraren bila. Etzuan, ordea, urutira joan berik izan. Etxeburuko langa-ondoan zegoan ordurako ilda: ¡Ua izan zan Balendin'en biozmiña! Asko maitezun txakura-ta, aren ustegabeko eriotz arigariak biziki zaraztatu zion kolkoartea. Besoartean artuta eraman zun atadiraño. Etxeko danak agertu zuen aieneka txakuraren eriotzazko biozmiña. Libe liraiñak kutunki mosukatu ere egin zun bein baño geigotan. Lelo bat zerabilkien danak agoartean.

—Norbaitek erail du zakur' au. Batbateko eriotz au lupuaren ondorengoa da. ¿Nor izan ete-da orelaingo gaizkilea? Ez genduan uste iñun areriorik genduanik...

Ara zer zion Malentxo'k berak ere :

—Bai, bai. Biozgabea ta gaizkilea izan da, benetan, zakur' au orela erail duna.

Etzekian asko neskaño xaloak zein zan alako gaizkilea. Etzezakean iñolaz ere susmatu alako-

rik... Bestela, aopean lotuko zukean bere itza. Ordea, Ageře'k eta Balendin'ek, bai, ba-zekien nor zan eriotz ikaragañi aren egilea ta biak ao batez zioen :

—¡Txalu likitsa! ¡Gaizkile zirtzila!

Andik orduerdira, Martin apaiz jaunarekin ixil-izketa egin ondoren, Inurítza'tik Zarautz'era edatzen dan bidezabaletik zijoan Ageře bere etxera gaugiro eder artan, izañen argipean.

VII

GAUPIZTIEN ARTZULOAN

AMES bat bezain eder eta dirdaitsu azaldu zan biaramona. Magalondotik baratzaldean loreak ixuriz dabilen éregingai liluragaría iduri, zetoñen eguna argi-pitxiak noranai zabalduz. Etzekañen aurpegian, ez lausorik, ez ganduaren kutsurik. Uré-lanbro ugaría zerion eguerdira zabaldu-ala. Eta berdiñik ez dun argiontziaren dirdaira, ziztaldi atsegiña bialtzen zien noizbeinka begiai belardietatik eta saston-doetatik gau-intzezko pitxiak.

Ara nola dijoazen ontzitxoak añantzura aizeari oialak alderen alde zabaldua. ¡Atzo baño ekar-

koñagoa izango al-due arantzale gizagajoak gaurko jarduna! Aukerako itxasgiroa da, agian, gaurkoa. Arantzaleentzat izan liteken zantzurik oberenetakoa izan oi da izurdeen buruzgainkazko jauzia ta olakoetan itxastxoriak erabili oi duen bealdeko egaldia. Orez gañera, or-emenka agiri diran urdin-une bereziak, antxoa-taldeen ur-azaleko ibilia erakusten digue. Onelakoetan, izaten due, noski, itxas-egaztiak gosea nun ase.

Sagastietatik garisoroetara, eta artasoroatik belardietara, jolasaldi biurñiak darabiltzki, moxal irintzilariaren antzera, itxasaldetik datoñen aize bigunak. Jolasaldi orietan, artoak esku-atsegin-katzen dituanean, maite-ikaraldika bai'lebiltz, kulunkatzen due geritxo lerdena ta burualdeko lorea.

Goiz-nagia astindu ondoren, sabel-irakitan suspertu da izadi osoa. Zamoño-talde ikusgaitzaren ota datorkigu nunaitik belarñietara. Auñetik alkañi itzemanda daudenen antzera, maite-beroaldiak eztenkatzen ditu bizidun guztiak, naiz

zentsudun, naiz zentzunik gabeko belarkiak izan.
¡Auxe da izadiaren ezta-egun zoragaría! Jaungoikoak ludia egin zuan lenengo egunean bezain bero dirau oraindio izadiaren eraietan maite-iradu indartsuak.

¡Añigariak dira, oratio, izadiaren gauzak! Bizidun batzuk itzaltzen dijoazen bitartean, beste batzuk bizitzara datortz une artantxe. ¡Bizidun bakoitzaren erioak berak ere, amaika bizitza sortzen ditu! Eriotzaren ondoan bertan, bizitza bería sortzen da. ¡Ara or izadiaren zoria! ¿Noiz arte iraungo ete-du maite-sortze añigari onek? ¡Jaungoikoak daki! Arek izadiari bizitz-arnasa ukatzen dion egunean, dana ilgo da, dana ezerez utsean ondatuko da. Bitartean, or ibiliko dira mako ikuseziñetik zilintzan, mugarik ez duen sailetan pirítaka, ludi. izañ eta eguzki, zerk aizatzen ditun jakin ezik. Bizidunak, beriz, laisterka datorkien eriotza atzeratu naiean, aitasemeen-gana luzatu nai due bizitza. ¡Egun bateko lore zimelduak izan, ordea, bizidun guztiak!

Goiza erdiratu zan garaian, zalpurdi arin bat irten zan Doñonsoro'ko ataditik eta zaldizaiaren esku-zigoñaren otsera, laugainka irabazi zuen zaldi biak bidezabala ta, asi baizen bizkoñ eutsi zioten luzaroan lenengo ibiliari. Zarautz'tik Zestona'ra bitartean, ez du bideak aldapa-une aundirik eta asitako neurian piritatu ziran gurpilak araño, bideko arkoskoetan labainduz. Baña nekezagoa ta zailagoa zan andik auñerako ibilia. Aizarna'ko bideari eraso ziotenean, aurki geldiagotu zuen aztaka bizkoña, eta, maldañ-erdiraño eldu ziranean, patsetan blai-eginda zijoazen atsanka ta luñun-jario.

Lau ziran zalpurdian zijoazenak: Libe eta Malentxo aizpak, osaba Martin eta Ageñe. Malentxo'ren gogoaz besteko irteera ua zerbait gozatzearen, atergabeko itzjarioa zerabilkin Ageñe'k eta eskurakoi laguntzen zion Libe'k zeregin artan. Iztun atsegiña izanda, somatu al-izan zituan izkirimiri ta gazigezak jaulki zituan, bururatu zitzaizkon ipuiñik pañegaríenak ere bai. Sekula-

ko ateraldi gaztunak ere egin zituan; baña jaio-unean bertan izoztuta gelditzen zan Malentxo'ren ezpañetan iripaírea. Orez gañera, malakoak ezkotzen ziozkon begiondoak bein baño geiagotan. Alpeñikakoak izan ziran egin zituen alegiñak; eta, Zestona'tik Aizarna'ra aldapa-gora zijoazen garaian, agortu zorian zebilen Age'reren jarduna, itzalibearean zan laister aren ipuiñen gazimiña.

Izan ere, etzion eze' asko laguntzen osaba Martin'ek; etzeukan, nunbait, arek beriketarako gogo aundirik. Biotza zearo naigabetu zion ustegabeko estualdiak. Buruauste astuna bideratu zitzaion, arano pola, gabetik goizera, gutxienen uste zuenean. Eta, artean, osabidea eskuratzeko garaian izan ezkerro, ainbestean... Gertatuak gertatu, ondabidetik irtetzea nolabait jaritsi ezkerro, gauzak esiratu zitezkean artean. Baña bein neska maitebidean gainbera iristaka asita, nork lekike noraño lijoaken? Txinpartaren jeikikoa zan Malentxo txikitandik eta, arekikoak bea' be-

zela esiratzeko, kontuz eta erne ibili beara zegoen. Ba-zitekean, bestela, arek esiaren gañetik jeiki nai izatea. Gauzak astiro aztertu ta erabili bear ziran, dana ez ondatzeho. ¿Esku leuna ala zoñotza bear zan estualdi artan? ¿Nola ekin bear zitzaion arloari? ¿Onean ala gogoñean? ¡Buru-auste samiña, benetan! ¿Eta..., oñez gañera, noñ ete-zan korapiloaren erudun? ¿Malentxo bakarrik? ¿Bera ere, guraso-ordeko bezela, ez al-zan zabarkeri osoan jokatu? ¿Neskaren ibiliak garaiz orpotik zaitu izan ba'litue, sortuko al-zitakian alaingo korapilo biuririk?

Osaba Martin'en gogaien joan-etoñia oneraño iristen zan garaian, atsekabeak iluntzen zion bizi begitartea; eta Ageñe'ri bere jardunean lagundu nai izan añen, leengo naigabealdiak ziztatzen zioten beñiro kolko-bañena, ta zalpurdiaren txokora urbiltzen zan, biozpañengo oñazea ezkutatu nairik. Bereala itzaltzen zitzaion ari ere ezpañetako iripañea.

Aizarna'ko eleiztoñea noizpait begiztatu zue-

nean, danak poztu ziran eta zalpurditik jeisteko gertutzen asi ere. Eleiz-aurreko enparantzaren itzulbiran inguratzen dira kaleko etxe guztiak. Pelotan jokutzen zebiltzan mutikoak enparantzan zalpurdia iritsi zan garaian eta, erbestearak ikusi zituenean, jokoa utzita, aozabalka urbildu zitzaizten umekondoak ankartera. Aurki azaldu ziran etxe-ateetan beste ikuszale geiago ere. Oño bazuk zebiltzan aztarika enparantzaren erdian; aruntzatxeago, beriz, zakuñ bi jolasean jauzika. Piano baten tintin-soñua zetoñen apaizburuaren etxetik...

Enparatzako ostatu - etxe batean utzi zituen zeramazkien jantzi-zoño ta emakume-tresnak, Lastureta'ko mutikoren batek gero astoan eramant zitzan, eta, lau lagunentzako bazkari on bat gaitzeko agindua eman ondoren, Lastureta'ko bideari lotu zitzaizkon bereala. Orduerdi bateko bidea zegon, geienez, kaletik baseñi artara.

Eritxoaren eskuialdeko soroak ebakitzen ditun bidetik igo ziran bidariak muñotxo batera ta

andik Beama'ra dijoan bidea artu zuen. Ermo ari ziran lanean baseñitañak inguruko soroetan. Gari-metak eguzkitara zabaltzen, batzuk; besteak, artalorak abereentzako besamenka biltzen; aruntzago, beriz, segaz alurbea ebakitzen... Lanari zintzo lotuta ari ziran danak egun zoragañi artan.

Auruko eguneko ekaitzaldiaren pean bizkañ-okeñ gelditu ziran artoak ere eguzkiari burua zuritu nai zioen. Maiteberoaldi gartsuan geñ-ondotik kiribilduz zijoazkien artaloreai baba-aienak, aren maite-mosuaren bila. Loretan agiri ziran ayen orien xangoetako kimondoak ere ta olandaren gandoñ jaioberñiak zirudien lore-pinpinak, luñera burua makuñ. Jatortasun bereizia egozten dioe, benetan, artasoroak gure basoaldeari.

Orduerdiaren buruan, bidearen okeñ-une bat ganditu zuen garaian, etxe bileratxo begietaratu zitzairen zelaitxo batean. Baselizatxoaren inguruan lau etxek zuten kabia intxaurondoan

gerizpean. Iru lizañondo zitun, beñiz, elizatxoak bekoz-beko, bere egonaren zaitzale bezela. Sañerako burni-agazko esi sendoaren gibelaldetik luzatzen dan bolatokian, iganderoko goiz-meza entzun ondoren, bolan arizen ziran inguru arietako baseñitañak. Goialdeko lañea zuen artaldeak ere, antxe bilatzen zuen aterpea ustegebako erauntsi-garaian. ¿Nun aurkitu toki ua baño toki babesagorik? Eguterara begiz-begi sakon-unean egoteaz gañera, ezkereko mendi-bizkañak ezkutatzen zun itxasaldeko aizealdietatik.

Zelaitxo babes au begiztatu zuen garaian, bidariak zeramakien bideondoko sasietan zabaldua, zapi zuri lexibatuak agiri ziran eguzkitara legortzen. Oiuka ta kañasika zebiltzan an inguruan mutilkoskoak txapelera masustak biltzen. Zelaiko itzalpean astaemeak garagaña irabazten zun bitartean, jauzika zoroak zerabiltzkin astakumeak aruntzaxeagoko belardian. Eskuialdeko garamendietara joanak ziran artaldeak eta, noizbeinkako mañakaldi luzez lañealdia eten eta zin-

tzañiari eragin-ala, bidariai begiratzeko itzultzen zuen ardiak burua.

Ezkeñaldetik lenengo mañan ikusten zan etxeak Lastuñeta zun izena. Etxebilera artako ardandegia zan; baña ardao-saltzeak bakarik etzuala ezer asko ematen-da, soroko lanari ere ekin bear zitzaion zintzo, añanok ezpa'du... Ain zuzen ere, egun artan gari-jotzen ari ziran etxebarñuan, eta, bidariak etxera ureratu-ala, geroago ta argiago entzuten zuen gari-eskuteak ari-txabaletan zartaka ateratzen zuen danga-otsa. Erbestear batzuk bide-zear zetozela barñundatu zuenean, lanaldia utzita, marandioko leiotik begira jañi ziran danak ikusmiñez. Aurki ezagutu zitun Mari Joxepa etxeakoandreak etxera zijoazkionak, gazetetan Doñonsoro'n neskame izana bai zan, eta gal-autsarentzako buruan bilduta zeukan buruzapiz bekokitik zerion izerdia atxikatuz irten zitzaien bidariai ongi-etoñika ta agurka.

—¿Nolatan etoñi zakizkide gauñ, auñetik ezer gaztigatu gabe? ¡Jesus, ene! ¿Zer bazkari jañi

nezakizue orain, ezpai'taukat urdazpikoa ta arautzak besterik...?

—Ez kezkatu, Joxepa —erantzun zion apai-zak—. Ez daukazu gaur guretzako bazkaria baneatu bearik.

—¡Ene! ¿Baña nere etxera bein etoriko-ta, ordun bazkaldu gabe jun? Ez, ez. Ez dizuet utziko eguerdiburuan inora joaten.

—Kaleko ostatu batean, guretzako bazkaria gaituta eukitzeko agindua utzita, etori gera ta eguerdirako ara joateko asmoan gabiltz.

—¡Jesus! ¿Baña, zergatik oren azkar?

—Beste zeregin batek ekañi gaitu, Joxepa. Gure neskatxa oek biak amabost egunez zure etxean eukiko ziñuzken jakin nai nuke. Emengo mendi - aize osasuntsu au ondo letorkiela - ta, egun batzuez ementxe utzi nai ginduzke, zuk alba dezu, beintzat...

—¡Bai orixe! Pozik eukiko ditut ¡Oek neska bikañak egin zeratena! Orain urena ikusi zundue-danean, umekondo batzuk ziñaten artean; baña emakume egin zerate.

—¿Nun dituzu zure semetxoak? —galdegin zion Libe'k.

—¡Ara! Ementxe datortz. ¡Jesus, ene! ¿Ori mutur' zikiña dakaŕe. ¿Nundik nora ibili ete-dira alproja gaizko oek? —eta dedarka asi zatzaien.

Baña mutikotxoak amaren deadaŕai baño jaramon geiago zegien an zeuden jaun eta andere-txo ariei. Zeaŕ-begiraka ta aozabalik gelditu ziran biak muki-jario ta ezpainondoak masustaugelduz beztuta, abarketa goŕien mutur'-zuloetatik beatzak agirian zituela.

—Atozte nigana, maiteok —esan zien Libe'k kutunki. —¡Ara nolako gozo-piloa emango diodan lenengo datorkidanari!

Bietan zaŕenak bost urte-inguru zeuzkan eta Libe'ren eskeintea entzun aŕen, etzan igitu zegoan tokitik; txikiena, ordea, gozoen usaira, geldiro ur'etatu zan eta andereñoak eskuan zeukan papel-zoŕotxoak atzeman ondoren, igesegiterra zijoan. Arek, baña, maiteki eldu zion; eta, lepora jasota, mutiltxoaren mukien eta zikiñaren

nazkarik gabe, mosu mardul bi egotzi ziozkan matail goñietan.

—¡Ene, baña, Libel! ¡Zikinduko zaitu zearo ume oñek! —oiugiten zion Josepa'k.

Ordurako, gari-jotzea utzita, izerdiak aurpegian itsatsi zion gal-autsa sukaldeko araskan, ur-xaplatekoka garbitu ondoren, atadira azaldu zan lñaxio etxejoauna ere ta danai bostekoa estutu zien banaka ezpainartetik iribañea zeriola.

—Goiz asi zerate gari-jotzen—esan zion Martin apaiz jaunak.

—Zearo txigortuta zeuden-da, lenbailen lan au eskuartetik kentzea erabaki degu.

Bien bitartean, marandioan lanean ari ziran mutilengana joan zan Ageñe ta ariekin izketan asi :

—Mutilak, zintzo ari zerate lanean... —esan zien.

—¡Jardun bearko, arañotan!

—Latz-samaña da, noski, gari-jotzeko lana...

—Naiko latza; baña lana bera baño ere oke-

ago da bizkaíetik beera sartzen zaigun autsaren eta galbizaíren érea. Nork burutu oriek ematen duen egonezin zulagaíriakin...?

Geldiune labuía egin ondoren, beíro ekin zioten mutiák lanari. Zepari, Leunda ta Beía-ondo ziran iru gazteak. Baso-lanean bezain nagusi, soroko jardunean ere; aizkoran bezain trebe, laiaketan eta goldea erabiltzen. Iraun aundikoak eta zaiák, naiz udako galdape kiskalgaírian, naiz neguko aintziaí-garaian. Etzuen ariek egundo izan nekearen bilduík. Lanaldia amaitutakoan, iñork soñua jo ezkeru, kriskitiñak eta ankak arin erabiltzen oituak. Etzekien ariek, aiano pola, aula zer zanik; etzuen nekearen beírik. Langiñe bikañak ziran irurak.

Aíi-txabalean azaoak zartaka zaplainean aletzen zituen bitartean, pozkiro zegokien Ageíre begira gizaseme indartsu ariei. Neska batek uíeratzen ziezten bizkaíaldetik azaoak eta, aletu-ala, soñaren itzulaldiz artzen zituen bakoizka piñotik beíriak eta iru edo lau zartako indartsutan,

eguzkitara luzaroan egon dan artilea baño ari-
ñago uzten zituen lastoak. Aitonak bereizten
zitun gero eskuareaz alkañengandik agotza ta
gari-alea. Eskute aletuak, beñiz, sapaira jaurti-
tzen zituen arika. Ikusgarria zan mutil bikain
arien jarduna. Bizkañaldean zeuken pila agortu-
-ala, uritzezko biur batekin besamenka eramaten
zitun neskak azao beñiak. Pozik egongo zitakian
antxe Ageñe mutil gazte jator ariekin alkañizke-
tan; baña onaizkero gainbera Aizarna'rako bi-
deari lotu beñ zitzaizkon. Naiko berandu zan,
ba, bazkaltzeko.

Martin apaiza bere iloben egonatzaz Mari
Joxepa'kin astiro izketatu zanean, agur egin
danai, eta kalerako bidea artu zuen beñiro. Irten
baño len, oratio, otoitzaldi labur bat egin zuen
baselizatxoaren atean. Egongiro atsegiña ze-
goan itzalpe babes artan. Ez eguzkiaren kiskal-
dubearik; ez beroaren eñerik. Arizko aulkian
belaunikatuta, otoitz laburá zegian bitartean,
etzezakean Malentxo'k susmatu, toki artantxe

bertan artuko zuala egun batzuez geroago, bere bizitzazko erabakirik zeatzena.

Aizarna'ko kalean zeuden beñiro ordubatera-ko. Bazkalondoan eñialdea geldiro ikusi zuen eta, añatsaldea erdiratu-garaian, Lastuñeta'ko astazaia iritsi zanean, neskatxen tresnak saskietan egoki jañi ondoren, joan-aguñ samuñ egin zioten alkañi. Malkoz dirdirka jañi zitzaizkon Malentxo'ri begiak. Bularpean biotza lertu izan ba'litzaio ere, etzion samiñaldi gañatzagoak kolko-bañena gaindutuko. Ezin zezakean itzegin Malentxo'k mintzo-dardaraz; ainbestekoa zan sortu zitzaion zofiñaldia.

—¡Osaba, eñukitu zakit! —esan zion añenga erdiragañian.

—Buñuz jokatu adi, Malentxo. Al-dedan guztia egingo diñat ire alde. Ba-dakin maite aunagula. Beraz, iri geien dagokinana egingo diñagu. Ire onaren bila gabilzan.

—Emen luzaroan uzten ba'nazue, gaxotu ta ilgo naizala deritzait.

¡Ukigaría ta erdiragaría zan, agian, joan-agur
uaxel Zaraztaldi bikaña eragin zion Age're'ri ere
neska maitemindu ta biozminduaren eskariak.
Gañera, maite degun norbait etsipenean buru-
-makur eta apal, ezañi diogun zigoñera jartzen
zaigunean, biotz legoña bear litzake, benetan,
aren gogo-oñazea norberarena bezaintzat ez ar-
tzeko.

Etzuan Libe'k malkorik ixuri; entzuan negarrik
egin. Ez uste, oratio, biozpean zaraztaldirik
nabaitu etzuanik. Leendik oitua zegon, ordea,
biotzaren biuraldietara ta samiñaldietara. ¿Zerk
erasan zezakion orain aren biotzondoari? Au za-
la-ta, norbaitzuk uste zuen biotzik gabeko ema-
kumea zala Libe; baña, bai zera! Okeñ zebiltzan
iritzi oretan zeudenak. Beste iñork baño bio-
tzondo aberatsagoa erakutsiko zuan arek bear
zan garaian.

* * *

Orain neskaño biak Lastuñeta'ra dijoazen bi-
tarteetan eta bidezabaleko arkoskoetan zalpurdia

labainkatzen dan bitartean, irabazi dezaiegun azkenengo oei aúrea ta gijoazkien Zarautz'ko uriño zoragañira.

Ordurañte ia egunero ikusten zuen alkañ Malentxo'k eta Zito'k. Batzuetan, zerbait erosi bear zualako aitzakian; besteetan, bere lagunakin añatsaldea eman nai zualakoan, añatsaldero joaten zan Malen Zarautz'ko kalera ta nolabait ere beti aurkitzen zun Zito'k arekin euzkutu-izketa egiteko bidea. Beraz, aúreko astelenaz geroztik neskarekiko beñirik izan etzualako, zearo artegatuta zebilen mutila. ¿Zer gertatu ete-zitzaion? ¿Zergatik ez ete-zan azaldu aúreko egun bi arietan? ¿Gaxo ete-zeguan? ¿Ain osasuntsu ta sendo agertu zan lengo astelenean-da, nola gaxotu zitakean oñen azkañ? Ez, ez. Beste nunbait bilatu bear zan zergatia.

Eta, buruan oldozkun oek azpikoaz gain irauliz zerabiltzkiala, askabide bat bakaña aurkitzen zion korapiloari. Doñonsoro'ko moñoiari egozten zion gertatzen zanaren eña... ¡¡jito tzañ

bat bai'litz berari astelenean txakuña xaxatu ondoren, gero salatari dolór baten gisan jokatu zan, nunbait, moíoi petral ual ¡Txatxu aundia zan alako gizona! ¿Gañera, moíoi zarpil uts arek, bai al-zeukan arien arteko gauzetan zertan sarturik? ¿Baseritaí kaiku sastaíak zanpatu beaí al-zuan bera zan bezelako gizon ikasia ta asko ikusia?

Oírelaxe berekautan izketan ari zala, kolko-pean zamoío beltz ikaragaíi batek burua jaso zion. Auíenengoz, ustegabe jaiotako narda besterik etzan. Orduezkero, ordea, geroago ta beltzago, geroago ta izugaíiago biurtu zan kolkopean sortutako zamoío nardagaía. Eta, mutilaren odolgaiztoak eta bere izaera beaztuntsuak, gainbera zeramakien ikusieziñera ta goíortora. ¿Nork-eta moíoi txatxu arek sartu beaí al-zun arien bitartean? Kontuz ezpa'zebílen, txakuí amoíatua bezela jipoituko zukean...

Aíatsalde artan bertan Malentxo'rekin nolabait itzegin beaí zula-ta, Inuítza'ko bidea artu

zuan Zito'k iñular-auñean. Doñonsoro'ko sailen mugara eldu zanean, bideari jaraitu beañean, bideondoko añesiaren gañetik jauzi eginda, sagastira sartu zan. Luzaroan inguru-begira ibiliaz gero, zokondoko seskadiraño auñeratu zan zalantza bizian ta geldiro ta begi erne zelatatu zun etxe-ingurua. Etxeatzeko ituñi-askan garbiketari ari zan une artan neskamea.

—Demoñiozko neska purtzila! Nolabait ortik uxatu alba'neza... —zion berekautan.

Etzuan izan, ordea, luzaroan zai egon beañik. Laster bukatu zun Mikele'k bere lana ta, garbiketari-ontzia meakezueñean tinkaturik zeramakiala, etxebañenera sartu zan. Txakuñaren bildurik ez izan-da, sagastiaren mugan zegon zotaskazulotik, basakatua bezela, labainkatuz, añastaka, etxe-ondora urbildu zan. Iñork ikusi etzezan, zokondo-une batean etzanda lotu zan zelatan. Ordulaurden batez oñela egon añen, etzuan ezereñ zantzurik atera. Ituñiaren ur-jarioak zegian txiñista-otsa besterik etzijoakion belañietara.

Luñeko etzanalditik zutitu gabe, ziztualdi ariñez otsegiten zion noizbeinka Malentxo'ri. Zantzuz ura entzun izan ba'lu arek, nola edo ala erantzungo ziokean; ondo ezagutzen zun neskatxak ziztu-egikera ua. Alere, baña, etzan aren erantzunik iristen. ¿Zer gertatu ete-zitzaion? Ala, inguru-begira ernaiian ezkutuka zegoala, gau-zapi beltza zabaldu zun lñunak zerupean eta ludia ilunbean bildu zan zearo.

Garai artantxe, Balendin'ek, etxeko eginbearak burutu ondoren, bigarren arñun-aldira joateko ustean, etxetik erten eta sagastiko bidetxiurñ artu zun; andik zan, ba, laburñena Lopategi'rako bidea. Baña, zugazpetik bideari ekitera zijoan unean, norbaitek ixilka zegion ziztu biguna entzun iduri zitzaion. Norbaitek dei zegiola uste izan zun; baña, urñatsak tinkatuta, oarki egon arñen, etzan iñor agiri inguru artan. Ontan, ordea, ziztualdi berñiak ebaki zun aizea an urñean. «¿Nundik demorñio zetorkidak zantzuz ori? —esan zun berekiko—. Ortixek, zokondogune ortatixek

datoñela zirudik. Axeka zebilkidak norbait. Noan bertara».

Pendiz-gañetik jauzi eginda, zokondogunera ureratu zan garaian, luñetik batbatean zutitu zan mutil batekin egin zun ustegabeko oztopo bekoz beko. Ilunpe artan entzun ezagutu mutiña; beraz, etzekian nor zanik. Baña, mutiña laisterka astera zijoakiola oartu zun bezain laster, besotik elduta, bertan tinkarazi zun naitaez :

—¿Zer dagizu emen? —galdegin zion legoñ.

—¿Zer ardura dizu zuri? —erantzun zion arek lotsagabe—. Zaitu eitzatzu zere gauzak besterenetan sartu gabe.

Aurpegiz-aurpegi jañi ziran unean ezagutu zun mutiña. ¿Nork adierazi, une arek Balendin'en biozpearri eragin zion zañazta zoñotza? Azpikoaz gain irauli zion asañeak bañunbea ta antxe bertan pizti likits bati bezelaxe lepoa biuñitu ta bizkaña austeak gogoak eman zion.

—Norbere etxean egin lezake gizonak nai duana; ez besterenean —jardetsi zion Balendin'ek asañe.

—¿Eta zure etxea al-da, ba, au? ¿Zure sailak al-dira oek?

—Ez, ez dira nereak; baña etxe-inguruan zela-tan dabilen napuía astindu ta uxatzeko, ez det iñoren baimenaren beaírik. Aldegin zazu, ba, arin emendik.

—Oírelaxe egiten diote zaunga zakuí tzaíak etxera ureratzen dan edozeini. ¿Izan ere, zeí zera, ba, zu zakuí bat baño geiago etxe ontan?

—Txakuí askok ez dute lotsa aundirik beaí, zirtzilipurdi batzuen aúean bekoz-beko ager-tzeko.

Ezkeíeko besotik gogoí lotuta zeukan mutíla, bitarte ontan, Balendin'ek, eskutik askatu ere gabe. Bultzada indartsuz luíera jaurti zun zotz igaía bezela. Gero, beíz, eldu zion beíro beso-tik eta bultzaka sagasti-zeaí zeramakin. Baña mugako esira iritsi ziran garaian, mutil ziztripuak ustegabeko indaíaldiz besoa askatu ondoren, ge-íitik aizto bat atareta, ukaldi bizkoía erantsi nai izan zion sabelondoan Balendin'i. Saietsean ziri-

katu duen katamotza baño ariñago alderatu zan, ordea, au; eta, aitzua zerabilkin eskuko mutuřetik atzemanaz, bizkañaldera biurtu zion besoa. Mutilari eskutik kendu zionean, sagañondo baten geñian sartu ta ausi zun galtzairu zořotza. Ara zer zesaion, bien bitartean:

—Ez adi geien da geiago onera azaldu; bestela, egunen batean egundoko goñiak ikusi beařean aiz, txalu ori.

Eta, luřean oñaze-oiuka gelditu zan mutiła bultzada indartsuz ormagainetik andiko aldera bota zun oło-luma bezelaxe; eta geiagoko jaramonik egin gabe, Lopategi'ko bideari lotu zitzaion.

* * *

Bein piztiaren zantzua sendu zuan ezkerro, aren ibiliak zearo argitu ta eguerdiratzea zegokion Ageře'ri. Malentxo'ren onaren bila zebiltzan danak; danak maite zuen neska biozmindua. Baña ari basapiztiaren atzapařetan eror-

tzen utzi baño len, eñiko zurumuñuak or-emenka ixurtzen zituenak, egiak ziran ala ez, bere begiz ikusi nai zuan. Edozein bidetara joko zukean Ageñe leialak ainbeste maite zun sendi artako neskatxa edeña zorigaitzean amiltzen ez ikustea-ñen. Beañekoa ba'zan, ilargipeko gau-ibili ezku-tuan, naiz napuñ maltzuñaren joera izan, piztia-ren aitzulora bertara joango zitakian, ondamen-ditik neskañoa aldeatzea-ñen.

Aizarna'tik itzulita, bere etxean apaltzen ari zan bitartean, zuñumuñuak aintziñatik eñialdean zabaldu zituanak zerabiltzkin buruan itzulingu-ruka. Zuñumuñu ariek geldiro ausnartu-ala, asmo sendo bat sortu zitzaion. Leendik ziurki zekiz- kianaz gañera, areagokoak argiratu beaña zegon.

Jendeak ziotenez, Leopoldo Vargas ori Bia-ñitz'ko ta Donosti'ko jokoetxeko otseiña izana omen zan; «croupier» ikasia. Ez omen zuan pa- rerik ez Biañitz'en, ez Donosti'n joko-txiñinga era- biltzen. Jokoetxe orietan sartu-irten aundia zuen

guztiak ezagutzen zuen garai artan gizon au. «Ezkuzuria» («Blancamano») deitzen zioten jokoetxeetan; ain zan egokia, ikasia ta besterik ez bezelakoa, joko-txirringa bere gogora erabiltzen. Etzan nolanaiko jokalaria izan bear, arekin auez aue jokoan asteko. Aberats-izenean bizi zan aspalditik, bai Donosti'n, bai Zarautz'en; eta, ziotenez, jokoan irabazia omen zun eskuarteko dana. Atera ortik nolakoa izango zan piztitzar au, jokoetxeetan biltzen diranen artekoetan lenengoena ta nagusiena izateko.

Donosti'ko jokoetxean zerikusi aundia zeukan jaun batek eraman zun «Eskuzuria» Biaritz'tik ara; bere jokaldietarako lagun ikasi bat nai zuan, ba, arek. Alkar-artuta ibili izan ziran, auez-kero, gizon biozgaldu ariek biak. Gainberako zeregiña zan, orela, jokoetxera zijoaken buruarin oitugabeak zearo lumatzea. ¿Nun aurkitu zezakeen gizon ariek biak uere-ituiri oberik? Orduez-kero, egunetik egunera zabalduz eta ugarituz zijoan Vargas'en eskuarte.

Garai ontan azaldu ziran Donosti'n Zito'ren guraso gazteak. Madrid'ta'arak ziran eta sena'ari Ministerio'an ematen ziozken udaldiko opo'al-dietan, Donosti'ra joaten ziran. Apainkeriak eta lasainaiak zoratuta zerabiltzkin sena'-emazteak. Atsegin-bizitzari burua lotu zioten ezkerro, aundizkien neur'ian bizi nai izan zuen; dantzaldietan eta jaialdietan erakutsi nai zuen burua noznai. Eta ¡jakiña!, Ministerio'ko alogeraren eto'ria, etzan o'renbesteko zorakerizko ibiliari eusteko lain. Legezko eto'riak ematen dunaren gañetik ibiltzen asi ezkerro, goiz edo berandu, laster azalduko ziran zuloak nun edo nun. ¡Orduan sortu zitzaizten sena'-emazteai sekulako estuasunak eta itobear'ak!

Jokoetxera joan zan egun batean, Vargas'en eskuetan erori zan gizon ua. Eskuar-tean zera-mazkin diru-pitiñak zearo galdu ondoren, estuasun la'ri artan, erokeri galga'ri artan, bere etxeko tresna ta eskuar-teko ondasun guztiak jokatu zituan itxumustuan zoroak. Eta burutik oñetara-

ño oro lumatu zutenean, olo zapogoriaren antzera, irten zan jokoetxetik buru-makur eta biotzi-lunik. Aiezkerok, etzuan inork jakin arenik geien da geiago. Norbaitzuk esan zuen Zuñola'ko ugin-lertokian galdu zula bere burua; besteak, beriz, erbestera igesegin zula... Nolanai ere, etzun inork izan aren beririk egundano.

Semetxo batekin gelditu zan aren emazte Ester, ezertako eskuarterik eta etoririk gabe. Ogetalau urte zeuzkan eta emakume edera zan. Ester au zan bezelako emakume apainzaleak eta atsegin-zaleak etzezakean luzaroan iraun larialdi estu artan gaiztobidera jo gabe. Vargas biozgalduaren atzaparpean oldartu zan eta jabe bezela agindu izan zion auerakoan. Eskuzurien eskuarteak lasaitzen zijoan neurian, agertu izan zan Ester gizartean; geroago ta apañago, geroago ta bitxizlatuago ta dirdaitsuago. Etxeoin baten jabe egin zan lenengo Donosti'n; jauregitxo bat eskuratu zun gero Zarautz'en. Alargun-izenean agertzen zan nunai; baña ixil-

pean eta kolkopeko ezkutuan gorde izan zitun beti bere bizitzazko goraberak. Inork ezei galdetu ezker, beste zerbaitea joko zun ezari ezarian, eta kito. Zito bera ere, bere amaren bizitzazkoen ezjakin osoan bizi izan zan. Sendi aretako adiskide min bat bezela azaltzen zan, beñiz, Vargas.

Donosti'ko jokoetxean artueman aundia zuten jaun batzuk, beste jokoetxea ereiki nai izan zuen Zarautz'en, udaldian ara joaten ziran aundizkien babesean. Eta, oñetarako beñi zan beste diru batu zuenean, etxe beñiaren oinañiak jañi zituen bidezabalaren oiñean. Ontan, baña, Primo de Rivera bakañ-agintaria jabetu zan indañez España'ko agintearetzaz eta jokoak ta jokoetxeak gallerazi zituan zearo. Ordea, jokoetxe guztiak itxita zeuden garai artan, luzaroan iraun zun Zarautz'ko jauregi aberats batean eskutuko jokoetxe batek. Vargas zan ixileko jokoetxearen jabe. An biltzen ziran gabero udalditañ aundizki batzuk eta jokoetxeetara inguratu oi diran giza-galdu sabelzuri batzuk ere.

Gabardiaren buruan, berezibiletan (en automóviles) joaten ziran Donosti'tik piztitzar batzuk eta Vargas'en jauregian, gau-dantzaldi ta gaujaialdien izenean, joko-txiñingari ekiten zioten gela ezkutu batean urango goizalderarte. Jaialdi ariek alaitzeko, Donosti'tik bertatik eramán izan zituen bein baño geigotan neskagalduek ere. Dantzaldi lizunai loturik, edari moskortien laguntzarekin, atsegin-bizitza eroari burua emanda ibiltzen ziran egunsentirarte gizagaldu ta emakume galdu ariek. Saritan joaten zan Zito ere jokaldietara Vargas piztitzararen babesean.

Oldozkun oek zerabiltzkin Age're'k ausnarka apari-bitartean eta, bere lagun bategandik ixilpean entzun zitun gauza arigarri ariek, egiak ziran ala ez, bere begiz egiztatzeko gogoa sortu zitzaion. Etzan, ordea, gauza e'reza artzulo artan sudura nolanai sartzea. Oso ezaguna izan ezik, etziokeen inori aterik zabalduko.

Apalondoan, apain jantzita, kapela arturik, kalera irten zan bere adiskide udalkitar baten

biñ. Zaragoza'n ikasketak egin zituan garaian ezagutu zuan udalditá ura ta, añezkero, adiskide ona izan zun. Bere kolkopekoak azaldu lezazkion ari bildurik gabe; ain zun arek izaera zabala ta onbera. Aregandik zekizkin Vargas'en bizitzazko gorabera guztiak ere. Kafe-etxean egoten zan adiskide ori egunero apalondoan gaberdirarte, ta araxe zuzendu zan Ageére. Etze-gon, artean, an udalditára; baña, andik asko luzatu gabe, atea zabaldu orduko, Ageére begiz-tatu zuanean, besozabalka ta agurka ureratu zitzaion. Egia esateko, nai baño ere obeto zetozkion gauzak Ageére'ri; eta zioa bideratu zitzaion bezin laster, ezari-ezarian, Vargas'en egiteetzazko gaia atera zun.

—Geroago ta jende geiago zijoak etxe orretako jaialdietara —jaulki zion ixilpean udalditáak— Gauñ esan didatenez, aspaldian izan duten jaialdirik aundienetakoa izan ziaten atzo. Amañ neskatxa ekañi omen zizkiten Donosti'tik.

—Ikusgañiak izango dituk, oratio, jaialdi

oriek!—erantzun zion Age're'k, zetorkion bidea buruzkatuz— Ainbeste edari gozo, emakume edeñak, dantzaldiak...

—¿Ikusgarñiak? Etzegok emen alako eguras-biderik iñun. Iru edo lau bideñ izan nauk ni ere; baña kontuz ibili beara zegok. Gutxieneen usten duenen batean, erizaien eskuetan eroriko dituk goiz edo berandu legetik atezko ibili ortan.

—Ni ere joango nindukek pozik egun batean, zernolako atsegiñaldi zorabiatzaleak darabiltzkiten ikustearen. ¿Ez al-dek ik adiskide aundia Vargas ori?

—Bai. Aspalditik ezagutzen dit. Oren Donosti'ko ibilaldiak ere ondo ezagutzen dizkit.

Eta beñiro ere, Vargas'en ibili nañatx nardagarñari eraso zion udalditañak. Ordurarte ajolagabe entzun izan zitun Age're'k zizkamizka ariek guztiak; baña oraingoan geldiro ta añetaz luzatzen ziozkan belañiak aopera, itzik ez galtzearen.

Andik orduerdi batera, bekokialdea untzez estalita zeukan jauregi baten añean egin zuen

geldiunea adiskide biak. Ixilik zegon etxea ilunpean, iñor bizi ezpa'litz baño areago. Ezkutuko txiñin batetik udalditarak egin zuan deira, otsein batek txokondoko leiatila zabaldu zun. Arek izen-txartela eman zionean, leiatila itxita, barualdera ezkutatu zan otseña. Geroxeago, ate nagusiaren zirikuk batetik sartu ziran biak etxebarrura. Arnabarezko eskilara-buruan, Vargas bera zegokien zai. Egoki ta bero agurtu zituan jaun sartuberi aiek.

Gizaseme bezela, gizon jeikia ta atsegiña zan. Beltzez jantzita zegoan. Jantzi beltzaren ondoan, zan baño ere zuriagoa zirudin aren aurpegiko azal zurbilak. Burutik oñetaraño aztertu zun Ageñe'k gizon ura. Geldiro itzegiten zun, itzak kolkopetik irten nai ezpa'lioze bezela. Itzak eta ibiliak arduraz neurtzen zekian, nunbait, gizon arek. Arenik oargariena, ordea, begiratua zan. Betule beltzen azpitik, galtzairuaren zazpada zorotza zegioen begiak. Aiztoa bezela sartzen zan aurpegian aren begiratu sakona. Gogo-indar

aundia dute au bezelako gizonak. Nornairen gogoa menderatzeko laingoa ba-zan begiratu aztertze ua. Sugearen aurrean txoriñoak izan oi duten zorabialdia sortu bear, noski, gizon aren joerak gogo-ergeldun bati.

Eskilara - buruko aretoan zeuden oialezko jarleku ankazabaletan eserita, izketan jardun ziran bitartean, aruntza ta onunza gelditu gabe zebilen atea ideki zien otseiña, zuruna baño zutiago ta tenteago, zerbaiten zai bai'lego. Aretoa ezker-eskuitara mugatzen zuen arnabañezko abetxo baten ondoan, iru zaldun ari ziran alkarizketan, sapaiko argiontziak zabaltzen zuen argipean.

Ordulaurdeneko izketaldiaren ondorenean, ezkeraldeko ibilbide estutik gelatxo ezkutu batera sartu ziran gure gizonak. Ateak egin zun otsera, erdiko mai biribilaren inguruan eserita zeudenak, burua itzuli zuen zijoazenai begiratzeko. Begiratu azkañez aztertu zitun Ageñe'k gelatxo ta bertan zeuden danak.

Goñista zan ormak estalzen zitun papera; urdiña, beñiz, sapaitik zetoñen argia. Maiburukoak zeragizkion eragiñaldietara, zipotea baño ariña-go zebilen mai-gañeko txirringa gelditu ere gabe; ta, biraldi bakoitzean, ermo zoñozten zituen danak begiak.

Emakume batekin eskuz-esku, zaldun gazte bat ari zan jokoan, Ageñe'ri buruz-buru. Aurpegi biribil beltzerana zun, ile beltz dirdaitsua, begi sakonak eta iketzez egiña zirudin ezpaingañeko beltzuneak. Sua zerion gizon ari alde guztietatik; arabiaña zala esan beañ azalari ta okotzari begiratu ezker.

Gaztea ta kilikagaña zan, agian, arekin jokoan ari zan emakumea. Leendik ezagutzen zun Ageñe'k emakume ua. Zarautz'ko jatetxerik onenean zegon eta, udal ditañak ziotenez, Florida'ko kondearen emazteordea zan. Onen atzealdetik jokalariai begira zegokien emakume pantzetañ ilegoriak, begiraldi luze ta kiskalgañian biltzen zun jañairo auñeko zaldun gazte arabiañ-antzekoa.

Beste iru zaldunek osatzen zuen ezker-eskuira maibira dana. Mefistofeles'en antzirudia berbera zan ezkeraldeko agura buruzuri, sudur-kakoduna. Txinpartak bezela zebiltzkion begiak betzulo sakonetan dirdirka; aurpegia margul eta eskugain argaletan zaiñak agirian zitun, zugaitz-zuztañak bezelaxe.

Bestaldetik zegon zaldunaren izena, beriz, jokoetxe etan sañera aundia zuten danak ezagutzen zuen. Ez omen zekin iñork nundaña zanik, ez nundik nora zebilnik ere. Iru edo lau izkuntza zekizkin gizon onek eta egaldi azkañak egiten zitun toki batetik bestera. Gaur Zarautz'en ba'zan, bial Donosti'n izango zan, etzi Bialitz'en, etzidamu, beriz, Montecarlo'n edo urutirago oraindio. Egunez etzuan arenik iñork ikusiko; gaupiztia zan. Azkenik aitatuko oek danak geroago jokoan sartzeko zai zeuden : goizaldean azaltzen ziran, ba, jokalaririk purukatuenak.

Une artan, txiringaren zaitzale bezela maiburuko zegoana, irakurlearen ezaguna da : Zito

berbera. Arek zerabilin joko-txiñga ta, jokaldi bakoitzean, diruaren banaketan, euneko erdi bat kentzen zion irabazleari. Jokoak dun irabazirik garbiena auxe da: jokoetxeak kentzen dun oñenbesteko au. Ez du irabazi onek, ez lakarik, ez makarik. Gari-jotzaleengandik gari-alea bezain dirdaitsu joaten da irabazi au.

Jokaldi batzuetan dirua aruntza ta onuntza ibili zan añen, azkenerako, zaldun gazte beltzeranaren eskuetara jun zan dana. Jasoaldi bakoitzean, begi-iriño atsegiña bialtzen zion emakume ilegoñiak. Alako batean, eskuartekoak zearo garbitu ziozkanean, jokoa utzita maitik jeiki zan emakumea ta ondoan zegokion pantzetañari esan zion :

—Nekatu naiz oraintxe. Goazen dantzara.

Eta emakume biak joko-gelatik irten ziran Ordurako pianola baten soñua entzuten zan alboko aretoan eta, lipañ batez geroago, solairu dirdaitsuan oiñak iristatur, dantzaldiari ekin zioten emakume ariek. Zaldun eta emakume geiago

ere urbilduz zijoazen ixilka aretora. Ondorengo, iskanbila geroago ta gorago zijoan, aizealdiak astintzen dun itxas aunditua bezela.

Emakumeak jeiki ziranean, Ageře'ren lagunak jokaldi batzuk egin zitun; baña bereala aspertu zan eta zutitu zanean, bere jarlekua ari eskeñiz, galdegin zion :

—¿Jokatu nai al-dek, Ageře?

—Tira, ba. Jokaldi bat bakara egingo det, jaunak. Oía or' ogei ogerleko.

Larogei ogerleko irten zitzaizkon jokaldian ustegabe ta jaurti ziozken diruak jasota, ordurako sartu ziran zaldun jokalariai tokia ematearen, jokogelatik irten ziran lagun biak. Larogei ogerko ariek, Zarautz'ko gaxoetxeari utzi ziozkan biaramonean.

Ageře ta bere laguna Vargas'en etxetik irten ziran garaian, sorgindantza zirudin jaialdiak. ¡Ango ijiji-ajaja! ¡Ango oi uak! ¡Ango erokeria! Emakume tzañ emegalduen besoetan burtzoratutrik zebiltzan batzuk; besteak «Champagne»

zorabitzalearen indarari eutsi eziñik; arago, beriz, joko-txiñingaren aurrean alkarri nola narua kenduko... Eta, adiskide izenean, alkar agurkatzzen ziran basatxakur ariek danak. ¡Bakanak dira, benetan, gizadiaren gauzak!

Atea irabazita, iskanbil artatik aldendu zanean, alderen alde zabaldu zun Age're'k bulara arnasa ao betean artzeko, pozaren pozaz. Doñonsoro'ko sendiari zion maitasunak eramán zun gau-piztien artzulo artara ta, bere zeregiña bete ondoren, gau-aize ozkiñiak aurpegia jo zionean, atsegin-zarazta gozoak zirikatzen zion biozpea adiskide leialari.

VIII

ESKALE MALTZUÑAREN ESKUETAN

AMOÑAZIOZ itxututa gelditu zan Zito, Barendin'ek sagastiko ormagainetik biderra jaurti zuanean. Al-izan ba'lu, an bertan emango ziokean jipoiaren ordaña moñoi lotsagabeari. Zapotzañ bat bezelaxe zanpatuko zukean oinazpian urde zikiña. ¿Nola, ordea, ari eraso? ¿Nola azpiratu gizon ua? Irakitan zebilkion bañualdean odola; baña, bere ezinezean, besteren sailetik arikatu ta uxatu duten zakuñaren antzera, aldendu zan andik ilunabañaren magalean buru-makuñ.

Etzuan, ordea, gelditu nai baseritañ zarpail ari nolabaiteko ordañik eman gabe. Eta eran-

tzun ori lenbailen egiztatzeko bidearen bila ibili
zan gau osoan kezkatu ta urduri. Beti bereakin
irtetzen oitua zegon txikitandik eta orain ere ala
nai zukean. Baña ¿nola egotzi zigoña moñoi
txaluari? Onela, buru-barnean oldozkunak sortu
ta itzali zebiltzkiola, odolaldi kiskalgañiak sutzen
zun beñiro burutik oñetaraño. ¡Geroago ta goño-
tagañoago azaltzen zitzaion uaxe! ¡Nork-eta,
moñoi sastañ arek oinperatu beañ! ¡Nork-eta,
ijitotzañ arek makilkatu beañ!

Baña, edesti añaña onen ariari jañai baño
len, irten gatzazkion bidera irakurleak onaizke-
ro kolkopean zirika darabilkin galdera bati.
¿Egiazkoa al-zan Zito'k Malentxo'ri autortzen
zion maitasuna? ¿Ala, katuak atzapañetan sagua
jolasean darabilkianean bezelako maite-jolasa
besterik ez ete-zan?

Egia esan, lenengoz alkañekin izketan asi
ziranean, leendik beste neska askoengana uñe-
ratu izan zan bezelaxe, juan zan Zito Malentxo'
gana. Eiztari bezela, alegia. Baña tolesik gabeko

neska ua, basakatuaren atzaparetan usakumea bezela, mutifaren eskuartera azaldu zanean, zan bezain sutsu jokatu zan lenengo egunetik eta leiaña bezain garden erakutsi zion biotzondoa. Beraz, biozgabea ta ankeña bear zukean alako neskaretzaz erukirik ez izateko, usakume arentzako maitasunik ez izatezo. ¿Eta ibili ta ibili, zer gertatu zitzaion? Berak zabaldutako sarean erori eiztaria. Maitemiñak jo zion biotzondoa.

Au zala-ta, aureko egun bi ariek ezkerro, Malentxo'ren beririk izan etzualako, buru belari eginda zebilen. ¿Zer gertatu ete-zitzaion neskari? ¿Nora ezkutatu ete-zan? ¿Egun biz lenagotik ain gartsu ziraun maitasuna, nola itzali zitakean goizetik gabera orduko? Ez, ez. Etxe artan moñoiaz gañera, beste arerioen bat ere irten zitzaion, noski.

Zori ontan, arterañokoan umekerietan ibili zala-ta, gizon egiñari zegokionez arloa buruzkatzeko asmoa artu zun. Malentxo'ren gogoak aren alde ziraun bitartean, ereza ta gainberakoa

zerizkion gañontzekoari. Ain oitua zegon bere burukeri guztiak indaŕean auŕera ateratzen. Bein aldarte txaŕak jo ezkerro, etzuan arek egundo atzerakarik egingo. Oraingoan ere bereakin eŕez irtengo zalakoan, artutako asmoa lenbailen egiztatzea erabaki zun. Kaskarin uts arek, ordea, etzekin ortarako norekin eta nola jokatu beaŕa zeukanik.

Eŕegeseme bat bezain dotore zijoan Zito uŕen-go eguerdi-auŕean Zarautz'tik Inuŕitza'ra. Etzebilēn, auŕeko egunetan bezela, ezkutuka ta zelatan. Bide zabaletik Doŕonsoro'ko atadira iritsi zanean, ezpaian eta zalantzan ibili gabe, burni-sarezko ateburuan zegon ezkilari lokaŕitik eragin zion deika.

Garai artan, etxeatzeko gerizpean eserita, alkaŕekin izketan ari ziran osaba Martin eta Ageŕe. Auŕeko egunean ikusitakoen beŕi zemaion onek apaizari. Beŕi arien auŕean, erabaki zeatzak artu beaŕ ziran; etzegoan aikomaikoetan ibiltzerik. Nola utzi ainbeste maite zuen Malentxo'ri basapizti gaizto arien atzapaŕetara joaten?

Eta, alkarizketan ari zirala, gutxieneen uste zuenean, Josebe etxekoandrea ureratu zitzaien arinka, eta zerabilkien izketaren aria etenaz, ara zer esan zion bere anaiari :

—Martin, zure bila dator mutil gazte bat. Zurekin itzegin nai omen-luke.

—¿Zein da?

—Ez det ezagutzen. Oso apain jantzita dator; udalditak bat dirudi.

Susmo azkar batek ziztatu zion Ageré'ri begitartea-ta, etxekoandreaki galdegin zion :

—¿Beztaka ta zimel bat al-da mutil ori? ¿Zenbat urte ete-dauzka?

—Bai, beltzerana ta giera da. Ogetabost urte baño geiago ez ditu izango.

—¡Aranopola! Oker ezpa'nabil, Malentxo'ren atzetik dabilen mutila berbera dek, Martin, bila datorkikana.

—¿Mutil ori gure etxera? ¿Zer erantzun dion Josebe?

—Zurekin itzegin nai lukeala esan didanean,

ezagunen bat dezulakoan, goiko gelara eramandea eta an itxedoteko esan diot.

—¿Eta sartu egin al-da lotsagabe ori? ¿Zer nai ote-du?

—Oa, Martin, eta gauzak argi ta garbi esai-zkok. Ementxe egongo nauk zai, zuek amaitu arte.

Bañaldetik barbarka zetorkion asaraldia gaindituta, Zito'ren bila joan zan apaiza. Apaiz-jantziaren sakeletan eskuak sartuta, etxebaiko itzalean ezkutatu zan bereala; baña bestaldetik zetorkion argi-ilunera, etzan zearo itzali gizaundiaren irudia, arik-eta ibilbidea okertu zuan arte.

Asaralkaitza zan Martin jauna ta norbaitek asarako bidea eman aien, etzan aien eraso, iparbeltzarena bezela, azpikoaz gain batbatean iraultzen zanetakoa. Eroapen aundiko gizona izan. Eroapen ori, oratio, etzetorkion jatoririk. Ipurteia izan zan gaztetan; aitz-gañetik oldartzen dan ur-parasta bezelaxe zijoakion noiznai asaraldia bularpetik. Baña urteak erakutsi zio-

ten eroapenaren jakintza. Labean astiro eřegořitzen dan ogi-azalaren antzera, umatu zan gizon onen biotza. Alaere, ordea, bařendiko iraduari ateak oro zabaldu ezkeru, gainbera amilduko zitakion asarea. Indaraldi zeatza egin bear izaten zuan oraindio ere, noizpait bularpean pizten zitzaion sualdiari eutsi ta itzaltzeko.

Atalasean - bařena sartuta, atearen gibeledu maratilaru eragin bitartean, alegin gořiak egin bear izan zitun biozpařendik zijoakion asareu esiratzeko. Gela nagusiko atea ideki zuanean, ormatik exegitako argazki (retrato) bati begira zegoan Zito zutik; eta, ateak egin zun otsera itzuli zanean, gizon biak bekoz-beko gelditu ziran. Olakoetan gertatu oi dana, gizaundi aren aurean, zan bařo ere txikiago ta aulago zirudin mutilak. Lenengoz bařualdetik irten zitzaion iradu indartsuari erantzunaz bere asmoa egiztatu izan bařu arek, etxera ustegabeen sartu zitzaion piztia, lasto igařa bařo ariřago, jaurtiko zukean leiotik beera.

Zito, ordea, gizaseme bikain aren aurrean etzan berealakoan kikildu. Belaxka itxurakoa izan aŕen, etzan braust batean adorea ta ausardikeria galtzen zituanetakoa-ta. Atearen otsera itzulita, apaizari bekoz gelditu zan bezain laster, aintzinako adiskide izan bai'lu, bostekoa luzatu zion agurtzeko. Arek, oratio, sakeletik eskuak atera ere gabe, gela-erdian zutik, mintzo legoŕez galde au egin zion :

—¿Zerbait nai al-dezu nigandik?

Kilikagaŕia zan, benetan, gizon aren itxura ta mutil ausardiaren adorea ondatu zorian zan orduantxe. Atzekoz aurre zearo nasitu zitun itzegiteko zeramazkianak. Azken-txanda eman zionari, lenengoz belaritik elduz, ara nola asi zan mintzatzen belauin-ikaraka :

—Bildur naiz egunen batean zuen moŕoi lotsagabeakin burukaldi goŕien bat izango ez ete-dedan eta, olakorik gertatu baŕno len, zuri adierazi zai izan dizut.

—¿Zer lotsagabekeri egin dizu, ba, gure moŕoiak?

—Atzo makilkatu nai izan ninduan eta, nik utzi izan ba'nio, makilkatu ere egingo ninduan.

—Ez nekin ezer. ¿Zertatik sortu zitzaizuen asarealdia?

—Zuen sailean nengoalako, zartakoka bialdu nai izan ninduan sagastitik. Et det uste zuengandik orelako agindurik artu izango duanik...

—Ez. Guk ez diogu agindu inor makilkatze-korik; baña aritzekoa da gure moioia dan bezelako gizon benak, ezer geiago gabe, inor jotzea... Galdegingo diot gero zergatik jokatu dan orela...

—Beste zer bait ere ba-nekarkin esateko... Malentxo'retzaz itzegin nai nizuke.

—¿Malentxo'retzaz? ¿Nor zera, ba?

—Aren senargaia.

—¿Malentxo'ren senargaia? ¿Noiztik?

—Aspalditik. Eta orain egun oetan aren beririk ez dedan ezkerro, norabait joan ete-zaidan bildurez, nun dagon jakin-naiz etori naiz.

—Arigaria da, noski, gizon zentzundun batek, gurasoen baimenik gabe, neskatxa gazteño ba-

tekin gauzak ain burugabe erabili nai izatea. Malentxo'k bere osasuna zaitu beara dauka luzaroan, bestelako gauzetan sartu gabe. Emen-dik urutira joana da.

—Auxe izan da, ba, ni onera etortzearen zergatia. Aspalditik Malentxo egunero ikusten oitua nago-ta, arenik ez dakidan ezkerro, biozpetik indarez zerbait kendu diatela esango nuke... Ura beñiro lenbailen ikustearen, mendiak, maldañak, leizak eta itsasoa bera ere zearkatuko nituke. Neke aundiagoak ere jasango nituke oraindio arengatik. Ain zaletua nago aretzaz.

—Naiko lana ba-du orain Malentxo'k luzaroan, bere osasuna zaitzen. Bitarte oretan, ez du bea' beste kezkarik. Aztu egitzatzu arekikoak. Aztu ezazu aren izena...

—¿Ikusi ezpa'neza, ere, ez al-nezakio idatzi, beintzat? ¿Nola bizi nitake aren beñirik gabe? Nola nebilke arekiko artuemanik gabe? ¡Erukizu zakit, jauna!

—¿Baña... zer egin nai zenduke Melentxo'kin?

Gauza oek ez dira txepelkerian erabiltzekoak. Edota, astia ematen zabilta; edota, bestela, Jaungoikoak agintzen dun erara, eraman nai dituzu gauzak. Malentxo, ordea, gazteegia da oraindio ezkontzeko. Oraindik ez du olako buruaustetan sartu bearik...

—¿Eta ez al-du ezer balio, gure arteko maitasunak? Berak maite nau; eta nik ere maite det. ¿Ez al-da ezertarako alkañentzako degun maitasun ori? ¿Ez al-gentzake sendi bat egin...?

—Bide oñetara jo ezkerro, gizonak burubide zeatza bear du. Sendi baten buru izateko, nolabaitako irabazia ta etoñia bear dira. ¿Ogibiderik bai al-dezu? ¿Nola bete ditzakezu, bestela, sendiburuari dagozkion eginbearik lañienak?

—Ogibiderik izan ez añen, nere amak eskuarte ba-du. Nunai bezain ondo biziko litzake Malentxo gure etxean. Nere amak ere ondo artuko lukela uste det.

—¿Zertan jarduten zera? ¿Zer lan egiten dezu?

—Ez daukat lanbide jakiñik. Ordea, ez det bea' ere lasai bizitzeko.

—¿Baña, gizartean ainbeste bide' gertatu izan danez, zure amaren laguntzarik gabe bizi bea' ba'zendu, zertara joko zenduke? ¿Zein bizibide aukeratuko zenduke?

—¿Nola gertatu leikit olako'rik? Orain bizi geran bezela bizitzekotan, ez det lanik egin bea'rik...

—Gure etxean, be'iz, bea' izan edo bea'rik ez izan, noiznai lanegiten saiatzen ikasiak gera. Malentxo ere berdin. Beraz, nere ilobarentzako izango danak, gizon egin bati dagokionez, bere eskuko lanez sendiaren ogia irabazteko laingoa izan bea'ko du. Arteraño koan, ez buruan ames zororik erabili. O'ez gañera, gazteegia da Malentxo oraindio olako gauzetan buruausteak bita-tzen asteko. Gauza oek astiro ta burubidez aztertu ta erabili bea'ekoak dira.

Eta azkenengo itz oek ga'atz-antzean jaulki bitartean, ate-kisketari eraginda, gela nagusiko

atea alderen alde zabaldu zuan, Zito'ren erantzunari itxogin ere gabe. Zer erantzun eman zeiokean, gañera, gizon zeatz aren itzari? Eskuan jira ta bira zerabilkin kapela jantzi, ta andik lenbailen ertetzea beste biderik etzuan izan. Erauntsiak tximukatu dun olaskoa bezelaxe irten zan etxe artatik.

Etzitzaion iruditu apaizari mutila, leendik uste zuan bezin nardagaña. Etzirudin biotzondo txarreko gizona. Baña ikaragarizko leiza zegon «Maitearena»-jauregian bizi zan senditik Donosoño'kora. Mutil arek izan zun azkeratik, Libe'k eta Malentxo'k izan zuen azkerara ere, bitarte aundia zegon. Gizartean ezerk alkartu e'lezaken bitartea dago Jaungoikoaren aginduen begiramenean beti bizi izan diranetatik, Aren legeak ausita, nolanai jokutzen diranetara. Nola aztu zezakean gizon zentzundunak izugarizko bitarte ura? Mutil ua bear bezela, Jaungoikoaren bildurëan, azia izan ba'litz, emaitz ederak eman lezazkion, bearbada, biotzondoak. Gizona,

ordea, dan bezela buruzkatu beař da gizartean; ez beste azkera batekin izango litzakian bezela.

Dořonsoro'tik Zito irten zan garaian eguerdi-burua zan eta, an egin zizkoen eskariai makurtuz, bertan gelditu zan Ageře bazkaritan. Atadiko mats-ayen aberatsaren gerizpean egin zuen eguerdi artako bazkaria. Gaurko gizartean ez dira noiznai eta nunai aurkitu gentzazkeanak adiskide leial eta zintzoak; baņa, bein ořelako bat azaltzen zaigunean, oso atsegiņa izan oi da nornairentzat, kezkaldietan batezere, maiaren ondoan biotzondokoak alkařekin maitekiro erabiltzeak. Atsegingarĩa izan zitzaien, agian, Dořonsoro'ko atadian bazkaldu zuten guztiai jatordu-bitarteko izketaldia. Biotzak itzegiten zuen, ba, danen agotik ezertariko gandurik eta estalkirik gabe.

Bien bitartean, beřiz, orduerdi batez lenago eřegeseme bat bezain ařo Dořonsoro'ko atera azaldu zan gazte apaiņa, gozoen ordez pipař gořiz ezpainondoak igortzikatu diozkaten ume-

kondoa baño ereago ta zitalago zijoan Inuñitza' tik bere etxera. Goizean arek uste izan zun, bera zan bezelako zalduntxo aundizkia, agurka ta bizkañ-auspezka artuko zuela baseñi artan. Baña sutondoko epelean lotan dagon katuari baño areago erori zitzaion burura apaizagandiko ur-pañasta otza.

Bere zori artan, beti bezela bere burukeriakin auñera, irtetzeko zein bidetatik jo zezaken asmatu eziñik zijoala, ondartzaburutik bere etxea begiztatu zuan garaian, eskale batekin egin zun oztopo bidean. Eta une artan bertan, deabruak asmo beñi gaiztoa aizatu zion begitartera.

Alkañen ondoratu ziran garaian, eskale zarkinak esku-luzeka soroski-zerbait eskatu zionean, zalduntxoak itaundu zion :

—¿Ondo ezaguten al-dituzu inguru oek?

—¿Inguru oek bakañik? Baita Gipuzkoa osoa ere zeartuko nuke begi-itxian utsik egin gabe.

—Tira, ba. Zu bezelako gizon bat beañ det agindu bat egiteko. Zure lanaren orde z diru-mordoxka bat emango dizut. ¿Nai al-dezu?

—¿Dirua? ¿Orexen bila ta eske ezpa'nabil, ba, beti?

—Ez da zaila eginbeaña; baña ixilpean eta erne bete beañekoa bai, ordea. ¿Nai al-didazu egin agindu ori?

—Ixilpean erabiltze oretzaz ez dago zer esanik. Amaika ixilpeko ba-dira leen ere nere kolkopetik irten gabe. Beraz, agindu ori nik egin nezakena ba'da, lenbailen beteko dizut.

—Oretarako, ordea, astiro itzegin beañ dizut. Gaur iluntzeko bederatzietan «Ximela» ren ostatuan itzegingo degu. An emango dizut zure eginbeañaren beñi. Itxoidazu antxe, esan dizudan orduan.

Azkenengo itz oekin eten zun Zito'k eskalearekiko alkañizketa; baña, joakeran, ogerleko bat jañi zion eskuazpian bigunki. Zilañaren dardai-auñean erdizoraturik, txapela erantziz, burumakurka agur-egin zion eskaleak zalduntxoari. Andik geroxeago, bidearen okeñunean Zito ezkutatu zaneko, bi edo iru jauzi egin zitun agu-

reak pozaren pozaz eta, goruntz arika jaurti ondoren, eskuazpian bildu zuan beñiro ogerleko dirdaitsua. Ostaturako bidea artu zun bereala. Eguzki kiskalgañi arek egañi zoñotza ematen baitzun eta urdaña ere zerbaiten eske zebilkion zulatu miñean.

«Antzuela» deitzen zioten nunai ezizenez eskale ari. Etzan inguru arietan gizon ua ezagutzen etzuanik, iñor. Baseñiz-baseñi ta mendiz-mendi eskean zebilen bitartean, kanta-papelak saltzen ziezten mutilai ta neskatxai ta, oñez gañera, berak kantzatzen erakutsi. Auots garbia ta atsegiña zun eta ezpañetakoaren soñuakin laguntzen zitun gaienean bere kantak. Alai ta pozkiro artzen zuen gazteak Antzuela eskalea. jlzaten zan oiua ta zantzoa ta pañe-algara ugari gizon ura zebilen tokian! Batezere, neska gazteakin artueman aundia izaten zun; eta, irakurle, ixilpean gordeko ba'ziandu ezkutu au, ziñi lotsagabeak egiten ere oitua zegoala esango nizuke. Alaere, ordea, ausardi samaña izan añen, maite-

kiro artzen zuen alde guztietan. Maite-aginduak alkañi bialtzeko ere etzuen gazteak beste inor nai izaten.

Jaioteritik zetorkion ezizena; baña gutxitan joaten zan bere eñira. Senditartekoen batzuk ba-zitun an eta, ikusten zuen guztietan, asare bizian erasotzen zioten. Au zala-ta, gogaitkañi zitzaion, benetan, bere jaioteriko egona. Baña au izan ezik, beste Gipuzkoa'ko eñi guztiak ilero ikusten zituan. Gauñ itxasaldean, biar legoñaldean; orain beteñian, urengoan goieñin; gelditu ere gabe zebileñ beti aruntza ta onuntza, atzealdetik bere kantuekin poza ta alaia ixuriz. Etzan, artean, oso zaña; baña naiko zarkindua zegon eta eguneik egunera agura-itxura izugaña artzen zijoan. ¿Neguko bustialdiak eta sapaletako lasto-arteko egonak, etzioten osasunerako on aundirik egiten; baña onaizkero, eskeari utzi ezkero, nora jo zezakean...?

Inuñitza'ko sagardotegi batean bazkaldu ondoren, ilunaurean, oinak arastaka ta bere paperak

galtzarpean zituala, Zarautz'erako bidea artu zun. Bideko ibilian ain zarkindua ta baldartua zirudin gizon ura, zearo itxura-aldetzen zan eta gaztetzen etxebarura sartzen zanean.

Ximela'ren ostatura iritsi zanean, ateondoan zeuden gazte bik ¡Kaso Antxuela! esanaz, idiki zioten atea. Aitzgañetik amiltzen dan ur-jarioa apañ zuri biurtzen dan bezelaxe, pañe-algara biurtzen zan arek beti agoartean zeramakin bertso-marmaña ta lelo alaia. Danak agurtu zuen bañutik maitekiro; danak eskeni zioten edari zorabiatzalea ta, eskenitako ardao-ontziak ezpanetara eraman-ala, danentzat izaten zitun ateraldiziztagañiak, edo bertsoak, edo izkirimiri pañegañiak. Adiskidetzat jotzen zuen danak Antzuela ospetsua.

—¿Zer beñi dakarkiguzu, Antzuela? —galdegin zioten.

—Beñirik gutxi, gizonak. Ni bezelako agure zañak soingañean dakarkin dana ere zaña ta zarpila dik. Beñirik ezer ez.

Oñelako ateraldien agirian, pañe-karkara eñeza jaurtitzen zuen ostatuan zeudenak. Añantzaleak ziran batzuk; besteak, beñiz, an inguruan etxegintzan ari ziran igeltsero ta argiñak. Gazteak eta sasiorik bikañenekoak geienak. Antzuela ostatu artara azaltzen zan guztietan, beñiketaldi atsegiñak egiten zituen agurearekin.

Ostatuko etxekoandreak ogi - zeñenda biren artean atera zion lukainka eñea geldiro ozkatu ta iretsi zuanean, ezpañetakoa aterata, doñu jakin bati ekin zion, entzuleen agoa berotu arte.

Baratzako pikuak iru txorten ditu;
neska mutiltzaliak ankak arin ditu;
ankak ariñak eta burua ariñago;
dantzan obeto daki artajoñan baño.

¡An sortu zan iskanbila, oiualdia ta kriskikin-otsa! Mutil gazteak ezin zituen ankak lotu; dantzara zijoazkien gainbera, naiz eguneko lana utzibeñiak izan, artean. Sukaldean lanean ari zan neska bat besotik tiraka atera zun dantzara

mutil batek eta dantza-saio ikusgarria egin zuen biak, ostatuko guztiak begira zegozkiela. ¡Ua zan alaitasuna! ¡Ua zan sasoa! ¡Ujuuuuu...! ¡Beti gazte ta beti alai irautea bezelakorik ez dek, demoriotan, osasunarentzat!

Bederatzien buruan, Zito ardandegira azaldu zanean, alaingo zalduntxo dotorea sartzen ikusirik, ezpainartean zerabilkien leloa etenda, gazte garatuari begira gelditu ziran danak aozabalik. Antzuela'k ere gerikoan gorde zun bere ezpañetakoa. Oñaskoen aurrean kukuñukuka asten dan oñaña baño aroago ta zutiago igaro zan Zito an zeudenen artetik zear-begiraka; ta, eskalea begiztatu zuanean, aretxen maira ureratu ta, buruz-buru eseri zitzaion. Orduantxe bai to-teldurik eta ariturik gelditu zirala ardandegian zeuden danak! Aundizki-itxurako udalditar ura Antzuela eskale sastañakin, leendiko adiskide bai'lu, izketan asi zanean, ikusleak, arituta, zio-saen alkañi: «¿Zer demorio ete-zerabilkie oek biak? Deabrua bera baño ere biurriagoa dek

Antzuela au. Eregeren jauregira bertara sartzen ikusiko diagu alakoren batean jaun da jabe bezela».

—Ementxe, bazter ontantxe itzegingo degu gure aisara —jaulki zun Zito'k eskalearen aurrean eserita.

Ardandegian zeudenak, oratio, lenengo arialdia itzali ondoren, erbesteara sartu zanean etendako ariari egotzi zioten beñiro agoa ta ango edale zorabiatuak ateratzen zuen itzotsera, etzuen izan ixil-izketa ura inork entzun bildurik. Alaere, oratio, bada-ezpada, agopeko mintzo bigunean eta zear-begiratzuz asi zitzaion Zito izketan.

—Zure aginduetara naukazu —erantzun zion eskaleak belarriak zoñozturik.

—¡Ara! Auxe da bete beñ didazun eginbeñ. ¿Bai al-dakizu nun dagon Inurritza'n, Doñonsoro deitzaion baseña?

—Bai, bai. ¿Jakingo ez det, ba? Amaika bideñ izana naiz antxe. ¡Ango etxekoandre Josebe'k eman izan dit inoiz bazkaritako lapikondo usaitsu gozoa!

—Alaba bi ditue baseñi ortan; ez dakit ezagutzen dituzun...

—Neskak ikusi izan ditut baseñi ortan; baña ez dakit ezagutuko nitukenik; ainbeste ikusten ditut, ba, nere bideetan...

—Etzaio ajolarik. Nere agindua bear bezela betetzeko, ez dezu oñen bearik. Neska oietako bat Malentxo da, nere emaztegaia; baña, orain egun bi dirala, norabait erbestera eramán dute. Malentxo nora joan dan eta nun bizi dan jakin nai nuke nik orain. Ez det uste zuretzako gauza zaila litzakeanik orixe jakitea...

—Ez, noski. Ain zuzen ere, gauñ eguerdiburuan bidean aurkitu zaitudanean, araxe ni joan; baña, eman didazun ogerlekoaren usaira, ibilbidea okeñtuta, sagardotegira joan naiz bazkari-tara. Biar bertan joango naiz Doñonsoro'ra-ta, zuk nai dezuna nik ez jakitekotan, ez luke iñork jakingo...

—Baña, Antzuela, oñetarako buruz jokatzea nai nuke. ¡Ez, dezaizuela igarñ zerbaiten jakinmi-

ñez zuazenik aral ¡Ez daizuela igarí norbaiten agindua beteaz zoazanik! Ez egin zabarkerizko galderarik.

—¡Amaika aldiz egiñak ditut orí-emen zurearen antzeko aginduak! Orélarako eginbearétara oitua nago. Egon zaitez kezka gabe, jauna.

—Tira, ba. Biar bertan etoríko naiz bazkalondoan zure erantzunaren bila. Beraz, biar arte.

Eta zalduntxo apain arek joan-aguía zegion unean, beste zilar-mordoska jarí zion eskuazpian ezari-ezarian. ¡Zilararen tintin-otsera, bai begiak biziki alaitu zitzaizkola eskale maltzurari! Ordu-laurden batez geroago, len alako biz goragotik zebilén ardandegian zalaparta, islanbila ta kantu-otsa. Besteetan, etzuan izaten Antzuela ospetsuak ezeí ordaindu bearík ostatu artan; nornaik ordaintzen zion nai adiña zurúta. Eta iñork ematen ezpa'zion, ostalariak eskeniko ziokean eskuzabal; edaleak biltzeko bai al-zan, ba, eskale ua bezelako gizonik? Ordea, egun artako zurúta, oituraz beste, Anzuela'ren kontura izan

zan. Aren eskuarteko txanponak, edariaz gañe-
ra, zabaltzen zuan, añaioak ezpa'du, alaitasuna
ta zalaparta ugari ere.

Etzan izan Antzuela'rentzat zeregin zaila uren-
go egunean udalditara'ren agindua egiztatzea.
Amaiketan inguratu zan Doñonsoro'ko baseñira.
Txaríkumeai artalea ematen ari zan une artan
Baledin etxeatzean; Mikele neskamea, beñiz,
ituñi-añaskan garbiketean. Zarautz'era joana
zan etxeakoandrea erosketa batzuetara. Mar-
tin apaizak seskadiko gerizpe atsegiñean eserita,
eguneko otoizketak zegizkin, etxetiko ezkutuan.
Eskalea iritsi zan garaian, artalea mañaskatu-
ala, uxarkaldi azkaña egiten zuen luñean txarí-
kumeak eta alkañi muturka ekiten zioten maiz
kuñintzaka.

—Egun on bat eman dagizuela Jaungoikoak
-agur' egin zien eskaleak sañerakoan.

—¡Kaxo, Antzuelal! ¿Nundik nora zabiltz? As-
paldi ontan ikusigabea zaitugu—erantzun zion
Balendin'ek.

—Jakiñiak izaten dira nere ibiliak. Legoñaldetik itxasaldera irten naizan ezkerro, erabat daramazkit itxaseñi guztiak. Añanotan, txarñikume bikañiak dauzkatzue. ¡Bizkañalde guria izango due oik San Martin'etarako...!

Eta, bein beñiketan asi ziran ezkerro, nai bezin laster eraman zun alkarñizketa, bere sailera: Balandin txarñikumeakin okulura sartu zanean, ezarian, maltzur aundiak, Mikele neskame oargabeari itaundu zion :

—¿Ez al-dituzue etxean neskak?

—¡Bai zera! Egun batzuetarako Aizarna'ra joanak ditugu.

—¡Osasuntsua da, noski, eñi ura! ¡Makiña bat bideñ artu izan det ango aize edeñ! ¿Kalean al-dira?

—Ez. Komitzulotza'ra goazela, baselizatxo baten ondoan dagon Lastureta-baseñian.

—¡Ara! Ederki ezagutzen ditut toki ariek. Askotan egin izan det gaba ardandegi aretan.

¿Bai al-zuan eskale maltzurak geiagoren bea-

rik? Bein bere eginbeaña bete ezkeru, «urango arte» agur-eginda, laster aldendu zan andik. Zito'ren asmoak sakonki ezagutu izan ba'litu, etzitukean, bearbada, bere egiteak aurerago eramango. E'tzekin, ordea, zalduntxo ura norano zijoanik; etzuan noski zegikean kaltearen beririk. Neska-mutilak maiz izaten dituen maite-jolas ariñen bat zalakoan bete zun Zito'ren agindua. Naiz-eta eskale zarastakoa izan, etzan biotz txareko gizona; etzan gaiztoa. Ezjakiñak eta diruaren dirdaiak zoratuta jañi zan Zito'ren eskuetan.

Bazkalondoan, Ximela'ren ostatuan bertan eman zion Zito'ri jakin zituanen beri. Zilarrez ordaindu zion arek beriro bere lana. ¿Noiz ikusi ete-zuan eskale zarpilak eskuartean ainbeste diru? ¡Alako dirutza artzearen, amaika agindu bete zitezkean...!

Ain zuzen ere, diru geiago irabazi zezakean oraindio. Baña urango eginbeaña luzeagoa ta zailagoa zan. Zito'k emandako karta bat Malen-

txo neskañoari Lastuñeta'raño eramán eta aren erantzuna ekartzea. Egun batzuetako eginbeaña zan; baña beti bidez-bide zebilen ezkeró, berdin zitzaion ipaáldera igo edo egoaldera jetsi. Gañera, emandako agindua ondo egiztatzen ba'zun, ostatu eder' batean luzaroan atsedeten egoteko lain diru juango zitzaion eskuartera.

Zito'k emandako karta kolkoan gordeta, Aizarna'rako bidea artu zun uréngo goizean-goizetik, eta zeramakin bidearen ondoko baseñietan pañe - karkara ta kantu - otsa ugari uzten zuan bere atzetik. Batezere gazteak, soroko lana utzita maitekiro ureratzen zitzaizkon, ikusi orduko, zeramazkin berien eske. ¡Sorgiñak baño nasialdi geiago sortzen zitun arek bere ateraldi zoñotzakin neska gazteen kolkoetan! ¡Gaizto utsa, alena!

IX

APUSTU-EGUNA.

¡ORI DEK SASOIA, MUTIL!

Ez al-dezue ikusi iñoiz, itxasaldeko laretik aterata, agokoa egozteko legoñaldera eraman duten moxal basatia, itxas-kresalaren arnasak zoraturik, ezlaria uzkailita, amañ legoako bidean laugainka ta irintzi-jario itxasaldera igesegiten? Bereolaxe zeramakin biozpañenak Balendin itxasondora, basañ-lanak bukatu bezin laster. Apustu-eguna ureratuz zijoan-da; egun artarako besoak eta zaiñak zailtzearen, iluntzero joaten zan añaun-saiora. Atsegin zitzaiion Balendin'i zeregin uaxe; gainbera zeramakin gogoak artaraxe. ¿Nork susmatu zeza-

kean gizon ua legoñaldeko semea zanik? Itxaserian jaio ta azitako askok ere, etzioten itxasoari ainbesteko zaletasunik. Gizonaren buruan sortzen diran ames guztiak egiztakoñak ba'lira, Balendin'en amesik gogokoena ontzijaube izatea zitakian. Etzukean, noski, aren ontzia pipiak edo erdoiak itxasbazterean joko. Aintziñako itxasgizon kementsuen iraduz, aurki emango ziokean ludiari itzulbira osoa. Eta erege altsu batek bere sailak noizpeinka zenbatzen ditun atsegiñez, ibiliko zitakian mutiña, mugarik ez dun ur-zabaldi artan. ¡Ura izango zitakian atsegiña ta zoriona!

Urango igande-añatsaldean ordubeteko añau-naldia egin ondoren, oi bezela, Getari'ko sagardotegira joan ziran. Balendin'i itxasoak biotza irabazi zion bezelaxe, Getari'ko Matxin'en ostatuan beste norbaitek zorarazi zion gogoña Lopategi'ko Agustin'i. Balendin ezetzik, pozik joaten zan ara Agustin ere. ¡Izan ere, ariek ziran begi sorgiñak Matxin'en bigarren alabarenak! ¡Ua

gatza neska arena! ¡Ariek ateraldiak eta ariek ziztada miñak! ¿Nori burua nasitu ez Yolanda'k? ¡Gañera, zoragañiak ziran, agian, pañe-garaian matailburuetan irtetzen zitzaizkon xokondo-uneak! ¡Aoko beroa pizten zuen, aránotan! ¡Ua zan, ua, neska edeña!

Apustu-zale puñukatuak dira euskaldunak, naiz baseritañ, naiz arantzale izan. Eta indarñ-neurketak, zenbat eta erikoiago, ainbat eta sutsuago ta gartsuago artzen ditue. Etzuen egin egunkariak Zarautz'ko apustuaren zabalgundetik; etzan izan, ordea, beañ aundirik ere. Estropadarik ospatsuenak baño zeresan geiago zera-bilkin Getari'n eta Zarautz'en Balendin'en apustuak. Arigaña zan sagardotegietan eta ardandegietan zegioen zabalgundea. Aste guztiko beriketak ortaraxe zijozen; etzezakean iñork kendu agotik lelo ori.

Balendin eta bere lagunak Matxin'en sagardotegira iritsi ziranean, jendez beteta zeuden ateaureko maiak, batzuk zurutan, besteak zerbait

jaten, danak itz-jario ta zaratatsu. Balendin begiztatu zuen bezin laster, danak eten zuen agoartean zerabilkien leloa ta gizaseme bikañari begira zegozkion. Orelaxe erakusten du aozabalka eri xeak, indarez eta trebetasunez besteen gainetik jeikitzen diranentzat izaten dun aundi-iritzia. Norbaitzuk, ezagun uts izan aren, adiskide legean ureratu zitzaizkon eta bostekoa luzatu zioten; beste batzuk, beriz, zear-begiraka zegozkion. Arerio zitun, nunbait, azkenengo oek. Aundi-iritzian zeukaten, oratio, danak mutil jeiki indartsua.

Aspergañi zitzaion Balendin'i angoxe jarduna ta galdetubeaia-ta, jendearen geiegizko jakinaia eragoztearen, goiko gela ezkutu batera eraman zitzala eskatu zioten Matxin'i. Pozik eraman zitun arek; aintziñako adiskide zintzo zitun, ba; eta orez gañera, etzerizkion eskasa suitzat Lopa-tegi'ko Agustin'i. Mutil bena, zintzoa ta langilea; eskuartekoa ere baitzun, añaniana! Eman zezakion, bai, alaba arduragabe alako mutilari...

Ain zuzen ere, Yolanda izan zuen serbitzari; Matxin'en bigarren alaba berbera. Begitarte azkara baitue emakumeak nai duenerako-ta, etzuan izan Yolanda'k inork agindu bearik, mutilengana zer nai zuen galdezka joateko. Erdi-totelduta zebilen Agustin neska ederari begira; baina emakume-biotza ezagutzen oitua izan babiliz, neskarena ere pilpilka barundatuko zukean.

Janaldia erdiratu-garaian, beeko zeregiñak utzi zioten bezin laster, goiko gelan zeudeneengana igoaldi bat egin zun Matxin'ek eta, beste zerbaiten bearik ote-zuen galdetzeko aitzakian, aiekin izketan gelditu zan lipar batez. Getari'tarak apustuari zer zerizkioen jakin naiez, Balendin'ek esan zion :

—¿Zer diote emen gure apustuaretzaz?

—Ez dezuela irabaziko. Ba-dira emen zuen arnau-saioak zelatzera joan diranak. Aiek ekartzten dituen zurumuretara dabil jendea.

—¿Eta zuk, Matxin, zer derizkiozu? —itaundu zion iriparezka.

—¿Zer derizkiotan? ¡Ara! Berogei ogerleko jokatu dizkit oraingo zuen alde. ¿Nire iritziaren erakusbide oberik nai al-dezue?

—Ederki, Matxin, ederki. Alegiñak egingo ditugu zure dirua bea bezela aldezteko.

Baña Balendin'ek beste sail batera eramaneun batbatean alkarizketaren aria. Ezpai zitzaion atsegañi geiegizko itzjario txoliñik erabiltzea eta beste zerbaitera jo zune bereala.

Ain zuzen ere, egi utsa zane Matxin ostalariak Balendin'i esan zione. Getari'n geienak jokalarieñ aurka (kontra) zeuden. Astunegia omen-zane Txantxiko'reñ ontzia, oñen eñaz Molari'tik Getari'raño eramateko. Mutil indartsua izane añen Balendin, etzane, ordeane, añantzaleane-tane, añantzuko zeregiñetan oitugabeane izanda, angoen iritzirako, etzezakeane jakine ezeñ asko itsasoko gorabere-tane. Oñez gañera, eztabaida zoro arekine beinola Balendin'en asañea sutu zune mutil zitalak, Txandres'en semeane destañez eta goñotoz irika-tzeañen, nunai maxioka zione mutil xingil arene-

gandik etzuala Zarautz'tańak laguntza aundirik izango. Zurumuru oek aizatuta, dirua lasai zijoan Getari'tik jokalarien aurka.

Egunero, iluntze-auńean, ardandegietan eta sagardotegietan zerbait usmatzeańen, zelatari-aldra bat joaten zan Getari'tik Zarautz'era, eta beları zońotzez biltzen zituen marmarańak jaulkitzen zituanak. Lenengo ańaunaldia egin zuenean ere, portuburuko ormari ukalondoak egotzita, ilunbea uratu naiez, begiak zońoztuki, egon ziran luzaroan itxasora begira. Zerbait usaindu ere baitzuen, ańaietan, zelatari maltzuńak; ańaunlari eskastzat epaitu zituen, beintzat, lenengo saio artan.

Zarautz'tańak, ordea, banakaren batzuk izan ezik, Balendin'en alde zeuden. Auńenengo egunetan, Getari'tik nai adińa diru zetońela-ta, ikeratuta gelditu zan zilańa Zarautz'tańen sakeletan. Bańa Ageńe'k bere lagun batzuei agindu zien, andik zetońen diru guztia jasotzeko; etzitzatela damutuko-ta. Etzan Zarautz'en Ageńe indiano

gaztea ezagutzen etzunik inor, naiz aiantzale,
naiz baseitará, naiz aberats, naiz txiro izan.
Danak maite zuen gizon ua ta aren iritziari begi-
tarte ona egiten zioen nunai.

Lenengo afaun-saioa eginda, Agefe'ren iri-
tziak tinko irauten zuala oartu zuenean, bildura
astinduta, dirua auzartsu irtetzen asi zan sakele-
tik. Getari'tik zeto'ren guztia jasotzen zan Zara-
utz'en. ¡Eta ora or' nola egun batetik bestera
aldakuntza arigarria egiztatu zan!

Solairua sendo dagoalakoan ajolagabe dabi-
lenari, oinpean gapirioak ustegabe zartaka asi
zaizkonean, sortzen zaion larialdia ta ikara sortu
zitzaien gabetik goizera Getaria'rai. «¿Zergatik
jasotzen due Zarautz'en, guk eskeni-ala, apustu-
-diru dana? ¿Ain burugabe jokatuko al-lirake,
afaunlarien goraberak jakin ezik? ¡Jumm...!
¡Gerok ete-gera, afaanopola, burugabe ta itxu-
mustuan gabiltzanak...!» —jaulkitzen zuen bere-
kautan apustu-eguna uferatuz zijoan bezela.

Etzuen, afezkero, dirua nolanai ateratzen.

Apustuetako artuemanetan ez dira euzkaldunak iñorekin tinkatzen. Are gutxigo, beñiz, euzkaldun oik nekazari ta añantzale diranean. Auñetik ardu-ragabe iñori itzik eman gabe, irabazirik eman lezakionaren alde jokatzeko dira. Orixe berori gertatu zan Getari'n azkenerako. Zearo aldatu zan egun batetik bestera diru-eskeintzaleen joera.

Zarautz'tañaren arerio puñukaturen bat izan ezik, azkenengo astean etzuan iñork dirurik atera nai jokatzeko. Zenbat-eta eguna uñeratua-go, ainbat gutxigo, beñiz. Zarautz'ko ostatuetan ixil-mixilka bildutako zurumuñuak, etziran, noski, zelatarien agoetatik jaso zituenen senideak. Eta, ba-ezpada, diru-kontuan erne ibili beaña dago...

Geroago ta obeto zijoazen Balendin'en añaun-saioak. Astelen iluntzean, auñeko egunetan baño ere bareago ta zelaiago zegoan itxasoa. Orduantxe egin zuen añaunaldirik egokiena, ordua beañ bezela neurtuz. Orduerdian eraman zuen ontzia mugatik mugara. Bikain jokatu ziran añaunla-

riak! Getari'ko muga jo zuenean, Txandres'en seme Joxe'k biozpean piztu zitzaion pozaldiari eutsi eziñik, zoratu beaŕean, irintzika uretara jaurti zun aŕika buruan zeramakin txapela. Entzungaŕia zan mutilaren itzjario paŕegaŕia. Txakur' gazte zaunkari ta jauzkaria bezelaxe zebilen pozaldia gainditu eziñik.

Ageŕe izan zan, Balendin'en ordezeko, apustuaren goraberak zuzendu zituana. Bi mila laurleko ta erdiraño igo zan apustuaren jaso a egun arietan. Sei izango ziran, beŕiz, epai-maiko; iru Zarautz'tik eta beste iru Getari'tik. Eŕi bietako eŕi agindarietako bina eta, gañera, bietatik aŕantzale bana.

Apustu-eguna uŕeratu-ala, upelean irikitan ari dan muztioa bezela, zijoan goraka jendearen poza ta ikusibeaŕa. Uŕengo igandean, aŕatsaldeko lauretan, izango zan aŕaunlarien jokaldia. Beraz, etzegon luzaroan itxedon beaŕik. Eta eskuak alkar' igortzikatzen zituen danak pozaren pozaz.

Baña, bitarte ortan, ezbear bat sortu zitzaien ustegabe afaunlariari. Zitalkeri ereak aizatufako gaizki-egite gaizto baten ondorengoa izan zan ezbear ori. Ostegun goizean, Zarautz'ko portuan bertan, aizkoraz zartaka sabela zulatuta agertu zan Txantxiko'ren ontzia. Nasa-ezpañari lotuta zeukan unama sendoa izan ezpa'litz, ondatuko zitakian ontzi erdibikatua. Etzun egundo iñork jakin nor izan zan ontzi-ondatzale zital gaizkilea.

Etziran, ordea, oregatik kikildu jokalariak. Zenbat eta arerioa zitalago, orduan eta auzartsuago jokatu bear da burukalari zintzoa. Goiz artan bertan bildu zitun Age're'k lenbailenka epai-maikoak eta gertatzen zanaren be'ri eman ondoren, ontzi ondatuaren ordezkotzat, aren antzeko senide bat aukeratu zuen. Bein erabaki au artu zuen ezkerro, zaitzale bi ja'ri zitun Age're'k portuan gau eta egun, beste ainbeste be'riro gertatu etzitzakien.

Goiz-nagia ateratzen dun neskatxa liraiñaren antzera esnatu zan igande-goiza, eder eta naro,

argizpiak noranai zabalduz. Erabat zetoñen legoñ-giroa. Bata bestearen atzetik zijoazen egun kiskalgarí ariek, legorteari bidea emanaz. Iluntzero lañatzen zan zerbait eta goibeltzen zerualdea; baña, segariak eskuarez belarí ondua belardin biltzen dun bezela, aizeak isasten zitun egunsentian artile-mordoak eta zerumugako kuxapean biltzen.

Goizean-goiz erten ziran arantzaleak itxasora; ordea, besteetan bezela luñaldetik asko urutiratu gabe, ekin zioten araintza-lanari. Inor izane-nean, arantzaleak izango ziran aratsaldeko indar-neurketa entzutetsuan ikuslerik ardura-tsuenak eta epailaririk ikasienak. Beraz, arantzuko lanetan ziarduela, eguerdia gañera zetorkiela sendu zuen bezin laster, sareak bilduta, eskuratu al-izan zituen araiak ontzietan eguzkitara dizdizka zituelarik, portura zuzendu zituen lenbailen ontzien muturak. Aize-oial puztuaren indarak ugin-artean ontzia labainka zeramakin bitartean, aratsaldeko apustuaren goraberak zituen mintzagai.

Ipañaldeko aizeak zeramazkin ontziak egiñan. Luñaldetik ala irudi ez añen, sendoa zan ipañ-aizearen arnasa. Ur-zabaldian tarteka agiri ziran zuri-piñintak erakusten zituen ondoen aize biñiaren jolasaldiak.

Añantzaleak ezetzik, erne zebiltzan egun artan Getari'ko ta Zarautz'ko emakumeak eguerdiko etxeko zeregiñak burutzen. Bazkaldu bezin laster, itxasburuan ikus-toki egoki bat artzera joan nai zuen, ba, apustuko goraberarik galdu gabe asieratik azkenerarte dana ikusteko ustean. Neskatxak, batezere, arnas-estuka zebiltzan lanean; oñelako egunetan emakumeak ere izan oi ditue, ba, egundoko zeingeiagokak eta ixil-burukak. Añaulariak besoetako indaña erakutsi bitartean, neskatxak añauldiari baño erneago zegozkiokean, nik uste, beintzat, kolkopeko ezkutu-apus-tu gogoñari. Olakoetan artzen baitue, bereziki, neskatxak mutilengandik eder-izena ta egoki-iritzia.

Gazte-aldra ugariak iritsi ziran eguerdiondoan

legoñ-aldetik ere. Batzuk oñez, besteak txiringu-
tsez, baita zalpurdiz ere norbaitzuk. Jendalde
aundia bialdu zuen Azpeiti'k, Azkoiti'k eta ingu-
ruetako eñiak; eñitaña baitzan jatoñiz Balendin.
Beraz, estropadarik aipatuarenen neurian zabal-
du zan, alde guztietara, Balendin'en apustuaren
entzutea. Eguerdi-ondorenean, Zarautz'era er-
besteañak sartu-ala, oiuka ta zantzoka zebiltzan
danak ara ta onera uriño politean. Geroago ta
gorago zijoan, ondorengo, iskanbila.

Irutaerdietarako jendez gañezka agiri zan Za-
rautz'tik Getari'ra dijoan itxasertz-bitarte dana.
ilkusgaña zan, agian, eguzkiaren dirdaietara,
jendetza ugari aren ibilia! Baseritañen jantzi ilu-
nen ondoan, begien ziztagañi ziran neskatxen
soñeko zuri-goñiak. Bizkaña zirikatu dioten su-
gea bezela luzatzen zan biuñaldika ta buztan-
-ikaraka gelditu gabe, Zarautz'tik Getari'ra
bitarteko eñeskada luzea itxasburuko bide za-
balean.

Apain eta kilikagañi zijoazen neskatxak, egun

zoragari artan, begietatik dirdai-jario. Txukun eta egoki jetsi ziran baseñietako mutil gazteak. Udalditarak ere ikusmiña ase nai zuen nolabait. Batzuk, jauregietako egurastokietako gerizpe atsegiñetik begirariz; besteak luñun-ontzietatik uréago ikusi nai zuen indar-neurketa arigarí ura; beste norbaitzuk, beriz, eñi xearen nardarik etzuenak, jendartean nastuta, oartuko zituen apustuaren goraberak. Ordua ureratu-ala, itxasoak berak zegian baño aundiagoa zan jendeak zerabilkin zalaparta ta iskanbila. Oré laxe ibili oi dira udaburuan erleontzitik igesegin duen erle-mulko aztoatuak, darabilkien ibilian etengabeko burunba-otsa dariela.

Laurak baño lentxeago azaldu zan Balendin portura bere lagunakin. Luñun-ontzi batek eraman zitun danak andik Molari'ko mugaraño ta, jokalaria ontzixora jauzi egin zuen unean, usualdra zuriak egaldia jaso zula zirudin itxasertzeko luzera osoan eta aizean ego-ikaraka gelditu. Begira zegozkien emakumeen agurá zan;

esku-zapiñoa dantzatuz bialtzen zien jokalariei agur' beroa. Gizonezkoak, beriz, txaloka artu zituen aráunlariak.

Leendik oitua zegon Balendin ikusle askoen auréan jokutzen; baña, egia esan, etzuan egundo biotzean nabari alaingo zañazta zorotzik. Ogei mila gizakume zegozkien begira, zoraturik, esku-zartaka ta agurka. ¡Nornairen biotzondoari erasateko laingoa ba-zan ikusgai uaxe!

Bereala gainditu zun, ordea, biozkada; ta, ikusleak eskuak zartaka zerabiltzkien bitartean, ontzixora jauzi egin bezain laster, zeramakin jakea eranzten asi zan geldiro. Makutsik jarri zanean, alkondara zuriaren beso bilduetatik beso kiriotsu ta kozkordunak azaldu zitzaizkon gizasema indartsuari. ¡Ua zan gizon ikusgaria! Galtzairuan zartaka landuak zirudien beso ariek. Bizkañaldean, beriz, aizkolariak pagoburuan zaplainka ebaki dun besangaondoaren antzera zebiltzkion sorbalda - egalak aráunak eskuratu zituanean. ¿Zerk erasan lezakion gizon ari?

Molari'ko arkaitzak bezain tinko iraungo zun itxasoarekiko burukan ere.

Lana bear bezela peurtzeko, erloju bat eman nai izan zion Ageře'k; baña ara zer erantzun zion mutilak :

—Ez degu erlojuaren bearik. Irabazten ezpa' degu, eziñak eragotzi digulako izango da; ez aikomaikoetan ibili geralako.

Araunak eskuetan zituala, irtetzeko zantzuaren zai zegon bitartean, odola irakitan zebilkion, sua bezin kiskalgañi, zainetan; egoneziñak zulatzen zion biziki bularpea. Burukaldia lenbailen asteko eztenka zebilkion bañualdea. Alaxe aztakatzen du luña, agoko jañibería agin-artean karazkatuz, ezlariaren eupatekoa entzun zai dagon zaldi eziberiak. Apirka'ko basarteetan basauntza sendu dun leoiari ere, ua begiztatu arte, oñoa dario bañualdetik eztenka.

Ontziaren gibelean zutik zegon, beriz, Txandres'en semea, Balendin'en begiratupean erdi-zoraturik. Zezen burukalariaren ondoan zekoñ

jaioberia egon oi dan bezelaxe zegoan biotz-
-ikaraka, alako indar -neurketetan oitugabeko
mutila. Biotz-dardara zemaioen gazteari ain-
besteko txaloak eta gorakak.

Etzan berealakoan eldu ordua. Su-ziri bat
izan zan apustua asteko zantzua. Eztanda en-
tzun zuanakin batean, zelaian luzaroan geldituta
egon dan ugalde izugaria gainbera oldartzen
dan bezelaxe, ideki ziozkan atea indarari alde-
ren alde Balendin'ek; eta, aurreko zear-aulkian
oña tinkaturik, burua atzealdera kakotuz, geia
biura bezain bigun, begien ikusgari izan zan,
agian, mutilaren lenengo indarkaldia. Krakateko
lazkara egin zun ontziak indararen iraduari eran-
tzunaz; saietseko olak zartatu zitzaizkola zirur-
din. Kurinka legora zegien arauak ere espar-
tzuzko eraztunaren igortzian. Ustegabe saie-
tsean eztenkatu duten idi nagia bezela asi zan
lenegoz ontzia alderoka; baña laugarren arau-
-ukaldirako, mutura zuzenduta, zisne bat be-
zain txairo zijoan ugiñen gandoretik gandoera
jauzika.

Ermo lotu zitzaion Joxe ere bere lanari. Atzaparetatik aragi-zatia kendu nai dioten katu asareak bezela erantsi ziozkan eskuak arau astunari. Geria biuraldikatuz, zegian indaraldi estuan, besoak eta atzamarak antxe bertan utzi bear zitula zirudin. Zaila zan, ordea, mutila; iraunekoa ta kirioetsua. Baña, azkenerako indararak agortuta gelditu etzeitean gizagajoa, Balendin'ek oiugin zion :

—Etzeukagu orenbesteren bearik. Indararak ondo neurtzen ezpa'dituk, legeginda geldituko aiz azkenerako.

Bost minutu bete zituenerako, ibili bizkoña egotzi zioten ontziari. Berdiña ta neurizkoa, oratio. Bizitza guztian arau-lanetan ibiliaren antzekoa zan Balendin'en araukada. Zitalki dardarazten zuen noizbeinka saietsetik ontzia aizealdiak arrotutako ugin-pirinta zuriak; baña, izurdearen antzera gañetik jauzi eginda, zoñozki zulatzen zun mutuez ur-mendia ta itxas-azpiko indara gainditzen. Ua zan buruz jokatzea! Ua

zan añaunaldi ikusgaría! Krak, krak, krak...
Neurkiro zeramazkin Belandin 'ek añaunaldi
sendoak.

Ondartzaren muga gainditu zuan garaian,
Age'reren zantzoak zetozkien aldizka belarñeta-
raño. Luñun-ontzian zijoakien Lopategi'ko Agus-
tin'ekin atzealdetik jaíaika.

—¡Ekin mutilak! Ori dek sasoiak! Eeeeeup...!
—oiu zegien arien gogoa sutu ta biotzari eutsi
naiez.

Zirkiñik egin ere gabe zegozkien begira luñal-
detik jendaldeak, añitaturik eta ao-zakalka. Ikusi
al-zuen egundo ua baño ikusgai edeñagorik?
Ontzibañuan amairu gizon añaunka dijoazenean
baño askozaz ere ikusgaríaigoa zan zeingeiago-
ka añigañi ura. Gezuía zirudin legoñaldeko gizon
batek ain gainbera ta begien ikusgañi erabili
al-izatea alako ontzi zañ astun eta nagia. ¡Etzi-
tzaion iñori damutu, añaietan, ikusgai artaraxe
joana!

Izan ere, zintzo ta buru-makuñ zijoan ontzia

añaualdi indartsuen mendean, uztañiaren atzetik soroan ildoan urázen dun goldea bezela bere bidetik okertu gabe, zuzen eta labain. Alderoka noizbait asten ba'zan, bereala zuzentzen zion Joxe'k mutua ta ibilia esiratzen, Getari'ko murgara begiz-begi.

Txint batean gaintitu zuen Barbare donearen mendixka; eta Getari'ko Andon donearen ugartetxoa begiztatu-garaian, amañ minutuko bidea egiteko zeukela irudi zitzaionean, Balendin'ek deadañ zoñotza egin zion bere lagunari :

—¡Ekin oraintxe, Joxe; gurea dek apustua-tal Jauzi bizkoñez jeiki zan Balendin jañita zegoan aulkitik; josi gogoñ ontziaren solairuan ezkeñeko oña; tinkatu aueko aulkian ezkeñekoa, ta ¡ene Jesus! ordurako nekatua izango zala uste zue-nak, ezetz bikaña artu zuen. Ba-zuen, noski, zergatik añitu.

Bere lanak ezari-ezarian egiten oitua zan Balendin. ¿Nork eta noiz igari arek zegian indañaldiaren jasoá? Oraingoan, ordea, txantxetak eta

baezpadakoak alderatuta, aldez alde zabaldu ziozkan atepak indaári. Geroago ta zailuago zeramazkin aáunaldiak. Indaárialdi bakoitzean, burua makurtuta, zulatzen zun ontziak ur-saila. Zailu, labur, gíar, indartsu zerabiltzkin ukaldiak.

Tximista bezela sartu ziran aáunlariak Geta-ri'ko mugara. ¡Ua zan, ua, marka ikusgaría mutil ariek egin zuena! ¿Árituta zeuden epai-maikoak ere. Nork ausi zezakean, naiz aántzalerik oituená izan, ariek egin zuen marka? Ogeta bost minutun bete zuen orduerdirako zeuken eginbeaía.

Mugako galartzua uratu zuenean, zantzoka, oiuka ta oíoaka artu zuen ikusle zoratua apustuaren azkena. Ariek ziran txaloak eta gorakak! Bost minutuz esku-zapiñoak astinduz iraun zuen emakumeak agurka. Átsegin-malkoak ere ixurizituen batek baño geiagok ikusgai kilikagaí-aren aúean.

Besarkada maitekoía eman zien Ageíe'k aáunlariái, lurun-ontzira urbildu ziranean.

—Ez dek itxasalde guztian zuen marka ausiko lukeanik. Ederki jokatu zerate.

Izerdia oztu etzitzakien, ispirituz igortzi zien geldiro ta aretaz Age're'k bizka'aldea ta bula'gaña; ta, jantziak aldatu ondoren, ango jendearen agur'tubea'ak eta eskukaldiak eragoztearen, Zumaia'ra begira ja'ri zuen lu'runontziaren mutua.

Naiago zukean Lopategi'ko Agustin'ek a'atsalde uaxe Getari'ko Matxin'en sagardotegian egitea; ezpai zitun au'eko igandiaz gero ikusi Yolanda'ren begi ziztaga'riak. Baña egun bategatik ez al-zan maitasunez gaxotuko; eta, bere lagunen iritziari burua makurtuz, eroapenez, Zumaia'ra joan zizan aspustu-egunaren garai-kuntza, zegokionez, aundiro ospatzera.

X

ZORTZI TA ERDIAK IZAN...

¡ETA ORAINDIO EZEREN ZANTZURIK EZ!

ALAI-IRINTZIA ta pañe-karkara noranai zabalduz zebilen gizona zan Antzuela eskale zarpila, naiz itxas-erietan, naiz legoaldean. Okaranak bezelako ozkamiña egiten zuen arek kantatzen zitun bersoak; piparmiña zera-makien, beriz, aren ateraldiak. Zijoan tokira zijoala, beso-zabalik artzen zuen nunai. Eta geientsuenean aren joan-aguía, atsegiñezko zerbait aosapiari kentzea bezela artzen zuen barseñitak. Ain gogoko zitzairen aren mintzaera. Zito'ren aginduakin Zarautz'tik irten zan egun

artan bertan, ilunabañaren atsegiñean, Aizarna'ko kaletik jaiotzen dan gurdibide arítsuan gora dijoa eskale zañaztakoa bere oski erdi-uratuak nekez arastakatuz. Erekondoko itzalpe batean egona degu orainarte, bideetan bildutako artxintxañak oñetan atera dizkoen eremiñak uretan eskotzen. Baña, iluntze-auñeak ekañi dun aizeak eraginda, zuaizburuak kulunkan maite-murmurioak alkañ ixurtzen asi diranean, suspertu da. Sargori-egunetako ilunabañetan basopetik pirurika irtezen diran eltxoen ziztada zoñotzak astindu dioe nagialdia eta beñiro ere maldañari lotu zaio bide-txigoñetatik eta gero gurdibideari ekin.

Goizeko argiuñatzeari ezetzik, eguzkiaren etziteari ere azken-aguñ ozena dagioe bizidun geienak. Bakoitzak bere erara eragiten dio mintzo-marafilari. Galepeñak galsorotik pospolinka; saraspetik kiñinka latzez txitxañak; ego-xirxirka kirkirak belarditik; raka-raka, beñiz, igelak osiñaldetik. Piztitxañak ere zitalduta ibiltzen dira garai ontan sargori-giroan. Ziztu lañia dagie

sugeak érekondoan. Artzuloetan agiñak zořoz-
ten diardue basakatuak, azeriak eta basatxaku-
řak ilunpearen zai, geroxeago ołotegitik ołanda-
rik edeřana edo bordatik ardirik otxanena lapur-
katzeko.

Eskalea maldař gora atsanka dijoala ikusi
orduko, dei dagioe baseřitařak sorotik eta belar-
dietatik zuřuta-eskeinka. Gurdian belař ondua
daramakin itzaiak; sokořak zartaka xeetxen ari
dan neskatxak; txeřientzako pagotxa ebakitzen
dun agureak; abereak eradatera daramazkianak;
buruxka-biltzaleak; txeři-zaitzaleak..., eskalea
begiztatu orduko, tink dagie danak arek lekar-
tzkieken beřen jakinmiñez. Arek, ordea, gaur,
oituraz beste, agur laisteřa eginda, bideari ekiten
dio beřiho zintzo. Aren azkařbeařa oarturik,
jaulkitzen dioe :

—¿Zer demořio darabilkizu, Antzuela, ořen
lenbailenka ta laisterka ibiltzeko?

—¿Ez al-dakizue, ba, zer darabilkidan? ¡Ara!
Zearo aberastu nauk eta an goiko tontoř artan-

txe biar goizerako jauregi eder bat egiteko asmoak neramakik onen arin.

Eskale maltzuñaren erantzuna entzunik, bela-
riondoari azka ekiten diote baseritañak; ezpai
due egundo ikusi alaingo lenbailenkan. Beti
zabalkiro eta beti lasai dabilen gizona da.
«¡Jumm...! ¿Zer demoño ete-zerabilkik Antzuela
gaizto orek...?»

Saguzarñak egaldi okeña eraikitzen duen ga-
raian iritsi zan Antzuela eskalea Lastuñeta'ko
zelaira. Gurdi bat belarñ-ondu ustua zabaltzen
ari ziran une artan iru mutil gazte. Leunda, Ze-
pari eta Beñaondo baso-mutilak ziran. Gurdi-
gañekoak eman-ala, beste biak besamenka ba-
reatzen zuen ondoan. Usai gozoa zerion, eguz-
kitara, ondutako belar igarñari.

Eskuiko sañlean, beriz, egun osoan eguzkitan
egondako artile garbituak biltzen ari zan emaku-
me bat. ¡Lastaira biguna egiteko berebizikoa
zan artile garbi ura! Astakumeakin jolasean
zebiltzan, andiko aldean, Lastuñeta'ko umekon-

doak. Zalko jañi nai zitzazkion bizkañean; baña sasiets-biurika ta ostikoka erasotzen zien arek. Aldapa-beera txinbulika igesegiten zioten ola-koetan umekondo biuriak pañezka ta oiuka.

Eskalea azaldu zan garaian, atadian eserita, esku-zapi polit bat josten ari zan Libe; Malentxo, beñiz, irakurtzen. Agure gizagajoa ointopoka uñeratuz zijoakien bitartean, iriparka zegozkion anderetxo biak begira; baña ariengana ondoratu baño lentxeago, aspaldiko adiskide izan bai'litu, agur maitekoña egin zien.

—Gabon dezatela Doñonsoro'ko eñegintxo edeñak —esan zien.

—¡Gabon, Antzuela ospetsua! —erantzun zion Libe'k —Ikusten dedanez, beti bezin iñilari ta axelari dirauzu oraindio ere. ¿Baña, nolatan asmatu dezu nungoak geran?

—¿Bai al-da, noski, Gipuzkoa osoan nik eza-gutuko ez nukeanik iñork? Nere begininiai noiz-pait azaldu zaiena, etzaie egundo itzaliko. Are gutxiago, beñiz, Doñonsoro'ko alaben pareko emakumetxoak.

—¡Ja, ja! ¡Alproja gaiztoa zera, oñatik, Antzuela...!

Laster irten zan atadira Mari Joxepa etxekoandrea, eskalearen itzotsera ta, legezko aguraren ondoren, txaroka bat ardao atera zion. Edari gozoa edontzitik noizbeinka zurutatzen zun bitartean, atera zioten aulkian eserita, zekizkin beñiak jaulki zitun agureak egoki ta entzungarri. ¡Aldapa-gorako ibili neketsua amaituta, atseginitzaion, benetan, angoxe egona! Esku-atseginka zetorkion aurpegi kiskalduari inñularoko aize biguña.

Ontan, ordea, alkarizketan ari zirala, andiko aldean jolasean zebiltzan mutikoetako bat astoak bizkaretik jaurti zun eta, suduritik odola barbar-ka zeriola, luñean auspez gelditu zan negarrez karasika. Eskuartean zerabilkin lana utzita, mutiko zaurituari laguntzera joan zan Libe laisterka. Luñetik laztanka jasota, iturira eraman zun aurpegiko zikiñak garbitu ta odol-jarioa geldiaraztera.

Egundoko zoria zetorkion orduantxe bidera Antzuela erneari Zito'ren agindua betetzeko. Libe mutikoakin iturira zihoan bitartean, iñor etzegokiela begira-ta, bizkoñ atera zun sakeletik karta zimurtua ta Malentxo'ri eskeiniz, esan zion:

—Zuretzako eman dit karta au Zarautz'ko Zito'k. Biar bertan eraman nai nioke erantzuna.

Dirdir laisterak argitu ziozkan begininiak Malentxo'ri. Eskaleak zemaion karta artuta, bularteko xokondoan sartu zun arinka, norbaitek ikusi zezakealakoan.

Apalondoan, etxe-bilera artako gazteak kanta-papel batzuen eske zihoazkion Antzuela'ri, neska ta mutil.

—¿Bertso beririk bai al-dezu? —itauntzen zioen.

—Ona emen aste ontan erten diranak. Datoñen igandean Zarautz'en izango dan apustua dek bertso orien gai.

Eta Gipuzkoa'ko bertsolaririk ospatsuenak erabiltzen duen lelo jakiñari bertsoak mailatuz,

auots edeñez, argi ta geldiro, asi zan agurea Zarautz'ko apustuaretzazkoak kantatzen. Erne zegozkion entzuleak, leloa ta bertsoak ondo ikasi nairik. Ordea, arek bezain egoki kantatzeko, auots garbiaz gañera, kantari ikasia bear zitakian.

Apalondoan logelara zijoala entzun zitun Libe'k Antzuela'ren bertso beñiak eta, belañiak oi ez bezela zoñozturik, erdiko balkoean gelditu zan kantariak zionari adi-adi. Gizaseme bikaintzat, añaunlari egokitizat, mutil zintzotzat goratzen zuen bertsoak Balendin. Mutil arentzako onespenak entzuñik, pilpilka zebilkion Libe edeñari biotza bularpean.

Añigañiak dira, oratio, maite-jokoak. Libe'ri biotzondoa taupaka zebilkion unean bertan, Zito'ren karta irakurtzen ari zan Malentxo ezkuktuka. ¡Ari bai zebilkiola taupaka eroetan lertubeañean biozpea, irakur - bitartean! Luzaroan egañiz itobeañean egonda, ezpañetara ur-txiñista ureratu diotenaren antzera. Bein eta beñiro ira-

kuñi ta ausnartu zituan Zito' renak. Bereala amaitu añen, araxe zijoazkion beñiro begiak eta amargañen aldiz geldiro milizkatu zitun gogoan albista kilikagañiak. Ara zer zion Zito'k bere kartan :

«Nere Malentxo maite: Emendik ain ustegabe
»ezkutatu zitzaidan ezkerro, zurekikoen jakin-
»-ezak zoratubeañean narabil. ¿Nola bizi nitake
»zu gabe, Malentxo?

»Asmatzen buru belañi ibili añen, ez dakit zer-
»gatik utzi nazun aurretiagotik ezer adierazi gabe;
»baña zure bizitokiaren beñi izan dedanekoxe,
»or' doakizu, mandatari onen bitartez, nere oroi-
»tzapenik kutunena. Ez det uste gure artekoak
»or' en arduragabe etetzeko biderik eman dizuda-
»nik. Beraz, nik uste bezela, nereari erantzun
»nai ba'ziondu, zere aginduetara daukazu man-
»datari ori berbera. Eman zenzakio bildur'-gabe
»zure erantzuna.

»I. enbailen ikusi nai zinduket, Malentxo. Zu-
»rekin luzaroan itzegin beaña daukat. Zure begi

»zoragañi orien ezta beñiro milizkatu arte, mai-
»te-egañiak erotuta narabil. ¿Zergatik izan zai-
»tzat orien biotz-gogoñ, gaixto-gaixto ori?

»¿Zure bizitokiaren inguru ezkutu batean, ez
»al-gentzake alkañ ikusi ta itzegin? Esaidazu,
»añen, Malentxo, lasteñ ikusi gindezken ala ez.
»Zai negokizuke nai dezun tokian eta orduan.
»Mandatarari onek eramango nau zuk esandako
»tokira.

»Zure erantzunaren zai kezkatu eta biotz-
»-ilunik daukazu, Malentxo zoragañi, maitale
»maitemindu au».

Liztoñak eztenka ta buñunbaka esnarazi dutena bezela gelditu zan neska maitemindua, zorabiatu-
turik, Zito'k zesaizkonak irakuñita. Ango amañ eguneko egonaldian, Zito'gandik uruti, zerbait baretu zitzaion maiteberoaldia; gozatu zitzaion zerbait leengo samiaaldia. Etsipenari lasteñ ateak idekitzeko bidean zan orduantxe; ezpai'ta biotz-beroaldiak otxantzeko aldia bezaingo bifartekorik. Ez da aldiak ozten ez dun labe gori-

rik; ezta ere gozatu e'lezakean e'emiñik eta samiñaldirik. Aldia bitarteko zala, noiz edo bein itzaliko zitazkian Malentxo'ren beroaldiak.

Baña eskalearen eskutik artu zitun beñiakin' leengo oroitzapenak beñiztatzean, liztoñ aztoatuak bezela, esnatu ziran Malentxo'ren biotzean auriako egunetako e'emiñak, egoneziñak eta ames zoroak. Barealdian ustegabe jeikitzen dan uginaldia izaten da itxasoan ere gaiztoena.

Ordea, oñelako sualdietan, gogoa goibel eta lauso ta biotza irakitan dabilzanean artutako erabakiak, galgañiak izaten dira geienean. Kiskaldiak jo zion biotza Malentxo'ri gau artan beñiro ta, oeratu zanean, sua zebilkion zainetan e'egañi. Olakoetan, ordea, kezkapecan edo maiteborroaldian ondatuta oeratu danak ez du ogean atsedetik eta baretasunik aurkituko. Okeñago dana, oraindio, len baño ere bizikiago ta zoñotzago ziztatuko ta zulatuko du biotzean irudipenak aizatutako suak. Oi ez bezelako argiz eta gañez jantzita agertuko zaizko olakoetan irudipenari giza-irudi ezagunak.

Jira ta bira ogean loak artu eziñik zebilen bi-
tarteetan, iñoiz baño ere zorotzago ta biziago
arnasatzen ziozkan irudipenak azkenengo urte-
etako ibiliak eta irudiak. Ziztagaŕiak ziran, be-
netan, buruak zekartzkion oroitzapenak! Sorgin-
-aldra zorabiatuen antzera zefortzkion leengo
gertakizunak ijiji ta oiualdi zoroetan. Eta bai
gainbera zeragioela oroitzapen ariek neskañoa-
ren biotzari! Zartaka bizian zebiltzkion buru-
-baŕenean odol-faupadak ere.

Donosti'ko «La Perla»'ko dantzatokiko sola-
iru dirdaitsuan oiñak iristaka labainduz, alkaŕ-
-loturik, irika ta oiuka zijoazkion irudipenean
neska-mutil bikoteak, buruak lorez jantzita, paŕe-
-algarak eta atsegin-irintziak baŕeatuz, azken-
gabeko atsegin-eztai nasigaŕian bezela. Danak
zijoazen alai eta zoriontsu maitale maiteberotuen
besoetan. Etzeramakin iñork biotzean ilunik, ez
kezkarik, ez samiñik. ¡Ua zan atsegiña! ¡Ua zan
poza! Iriparea zerien danai ezpainondoetatik.

Dantzaldi arien ondoren, Zito'rekiko ezkutu-

-ibiliak zetortzkion urango burura. Argi gogoratzen zitzaion seskadiko itzalpean ain kutunkiro egon ziran egun zoragañi ura. Suzkoa izan bai'litz bezela eñetzen zun oraindio mutilak seska-artean ustegabe emandako mosuak. Antxe, matailburuan, egotzi zion musu eñetzalea.

Eta onela, oroitzapenak bata bestearen atzetik irudipen-zeañ zijoazkiola, batbateko ikaraldiak jo zun neskatxaren soiña maindirape epelean. Esnaldi kiskalgañi artan, lorik egin eziñik, besoak luzatuta, nagia ateratzen zun noizbeinka soina biñaldikatuz. Sua zebilkion buruan, sua zañetan, sua bulañarte gurian pilpilka...

Noizik bein, oratio, ezkuñak mokokatzen ari dan uso-aldrak eiztariaren auñean izuturik egal dia jasotzen dun bezelaxe, igesegiten zioten bilduñikaraz irudipeneko irudiak; baño andik geroxeago, egal dia beñiro eratxiz, len baño ere amoñatuago ta zoñotzago erasotzen zioten mokoka biotzondoari.

Konturatu zaneko, gabertitik auñera zijoan

gaba. Kukuñuku ozena egin zun une artan Lastuñeta'ko oilarak oilotegian eta, geroxeago, etxez-etxe erantzun zioten beste askok aren kantuari, zeingeiagoka asañean.

Gela batean egiten zuen lo aizpa biak eta, eguna goizalderatu zan garaian, bere aizpa esna jira ta bira zebilela oarturik, galdegin zion Libe'k :

—¿Zerbait gertatzen al zain, Malentxo?

—Ez. Gaurko sargori onekin ezin diñat lorik egin —erantzun zion arek.

Eta berogei aldizko biraldia egin ondoren, bere gogo-ausnañeari ekin zion beñiro. Baña, andik asko luzatu gabe, Libe'ren arnas-otsa entzun iduri zitzaionean, lo zegoalakoan, soingañeko mea sorbalda-gañean jañita, leiora erten zan ixilka basoaldeko aize ozkiñiaren bila; ta, egon-eziñik, arnasa ta bulaña zabaldu ziozkan gauari aldez-alde.

Gaugiro edeña zan. Maxio-kiñu zegioen izañak dirdirka zerupe edeñetik. Argi-lanbro zerbelean

bilduta zeuzkan ilargiak mendi ta basoak. Zamoroen kantu-otsa zetoñen nunaitik. Basoaldetik zijoakion usai gozoari ta aize bigunari arnasa zabalduz, amaika bideñ esan zun Malentxo'k bere kolkorako gau artan :

—¡Anbat nitzake zeruan biraka dabiltzan izañ oriek bezin burujabe! ¡Anbat ilargia ta gau-aizea bezain etxekoandre! ¡Ai, nere buruaren jabe ba' nintz...!

Neska maiteminduak bere saminaldian etzezakean oartu, nunbait, ilargia eta izañak eta aizea ere, ez dabiltzala legegabe ta ajolagabe nunaitik. Jaungoikoaren beatzetik zintzilika dabiltzala bizidun eta bizigabeko danak; eta, Arek jañitako legetik irten naiko ba'lue, ondamendira ta triskantzara lijoazkeala berealaxe. Aren legera ibili beañ daukela, Arengandik jaiotako danak. Beste izaki guztiak bezelaxe, berdin gizakumeak ere. Aren legetik igesegin ezkerro, goiz edo berandu, norbere buruarentzat kaltea ta zigoñ erakañiko lukeala.

¿Baña, nork aizatu zentzun au ogei urteko neska maiteminduari maiteberoaldian dardar-ikaraldika zebilenean? Alaxe, liztoiak buruan burunbaka eta biotzean sukaia irakitan zebiltzkiola, eldu zitzaion egunsentia. Argiurátze zoragaría izan zan egun artakoa; baña, aren begiak etzioten egin, bea' bezelako agurik araingo ikusgai liluragaríari. ¡Begiak lauso ta burua gandu zeuzkan, ba, gaxoak!

Gaualdi luze ta aspergaríak noizbait goizari bidea eman zionean, seiretan, oe-jantziak alde batera jaurtita, jauzi egin zun ogetik neskak, begitartera erabaki zeatza sartu zaionaren jasez. Ispiluaaren aurrean urezko adats ugaria oráztu ta esku-atseginkatzen zun bitartean, dantzaldi nasigaría zebilkioen be'iro buruan esnaldiko giza-irudiak. Zearo itzali zitzaion buruan aurreko astean bere osaba Martin'i emandako eskein-itza. Aurreko egunetako etsipenaren ondoren, barealdiaren atzetik dato'ren aizealdi zaka'ak bezela, maiteberoaldi gartsuak eragin zion. Goize-

ko txukundubearak bukatuta, zazpiretan irten zan etxetik neska maitemindua.

Loalditik suspertuta zebilen ordurako Antzuela ere. Goiztaña zan eskalea. Sei orduko loa egin ezkerro, etzuan egundaño geiagoren bearik izaten. Marandioko sapaian egin zioten lastaira biguna utzita, pañ-irria zeriola azaldu zan eskalea. Etzion ari nekeak erasaten egundo. Etzioten atergabeko ibiliak inñolaz ere biozpean zirika zebilkion poza uxatuko. Inñularéan oeratu bezelaxe, jeikintzen zan uréngo goizean, naiz orzkarbi, naiz goibel egon. ¡Munduko uré dana baño obea zan aren biotzondoko alaitasuna, arano pola!

Malentxo logelatik ertenda, zurubietatik beera jetsi zanean, gosari txikia egiten ari zan eskale goiztaña. Kafe utsetan ogi-zatiak beratuta jaten zitun. Gosaria bukatzeko, ez kendu, oratio, agure zarkinari, biotzari pañe-gogoa noznai damaion pañaña. Orixe izaten zan bere goizeroko gosari txikia.

Maitekiro agurtu zun Malentxo'k eskalea ta, ardandegian bakañik gelditu ziran unetxo batean, ixilka belarira jaulki zion :

—Atoz bereala Eperzelaita'ko basora ta antxe emango dizut erantzuna.

Atadin jolasean zebilen neskato bati eskutik elduta, Eperzelaita'ko bidea artu zun geroxeago Malentxo'k. Baita ere Antzuela'k andik asko luzatu gabe. Bidearen okerune ezkutu batean, pagadi baten babesean, zegokion zai. Ara neska zorabilduak Zito'rentzat eman zion aginduan :

—Esaiozu datoñen ostegunean, toki ontantxe bertan, ilun-auñean, itxogingo diodala; baña ez dedila etoñi iñolaz ere zortzirak baño berandua-go. Bide-erakusletzaz zu ba'zakarañki, ementxe bertan egongo nazaizue zai.

Agindu au eman orduko, ezkutu-izketa artan norbaitek oartu zitzazkealakoan, agur laistera egin alkañi eta bakoitzak bere bideari ekin zion. Pagadiak eta garamendiak gainbera zearkatuz, Lasao'ra jetsi zan Antzuela. Bidezabalari lotu

zitzaion an zintzo Zarautz'era begira. Beste egu-
netako marmararak eta kantu-otsak utzita, arnas
batean zihoan egiñalan eskalea, bere lanaren
sariaren usaira, ordu jakiñean askan janaria
jartzen dioten zaldia bezela. Uréaren usaiak zo-
ratuta zeramakin. Bere eskuetan, ordea, galbai-
-ipurdian ura bezela zan dirua. Mundu guztiko
uréagatik etzukean salduko bere burujabetasuna.
Etsi-etsian zebilen eskean. Egun batzuetako
zuñutarako naiko dirua bildu ezkerro, etzuan iza-
ten arek eregeren berberaren gutziarik. Zorion-
tsu bizi zan gizona. ¡Urte batzuk gutxiago izan
ba'litu...!

Zarautz'en egin zitun uréngo egunak. An ikusi
zun Balendin'en jokaldia. Apustu arigari artan
bildutako albistak egoki ta entzungari jaulkiko
zitun, gero, zebilen bideetan eta legoñaldeko ba-
seritararak, ariturik eta atsegiñez beteta, entzungo
zizkoen uréngo astean entzute aundiko egite
ariak.

* * *

Baña eskaleari utzita, gijoazkion beñiro Malentxo'ri bidera; arekikoak soilki baitarabiltzkigu oraingoan.

Eskaleak oin zarpilak bidez bide añastakatzen zitun bitartean, iparbeltzak alderoka daragion ontzitxo bezela urbildu zan neskatxa etxera, biozpañengo ekaitzaldiaren mendean. Egun artako inñularako, ordea, izadi osoa inñunbean kuzkurtu zan garaian, gabeko esnaldien nekeak eta bularpeko ekaitzaren eztenkak aulaldi laña sortu zioten. Inñunabañeko itundasunak aizatuta, gogotxokora bildu zan ausnarka ta, goialdetik zetorkion argialdian, bere egiteak aztertzen asi. Itundasuna ta baretasuna aizatu zion biozpean aldaratearen aldaaldi arek. Argialdi orietan buruzkatzen ditu gizonak ondoen bere egiteak. Gogaldien ordua datorkigunean.

Joan zan gabeko irudien orde, beñi batzuk ziztatzen zioten orain irudipena. Amarena zetor-

kion lenengo. ¡Beretzat beti ain maitekoí, ain samuñ eta ain ezti izan zan ama! Asaíe-garaian ere sekula gogorkerik erabili izan etzuna; lazta-nera ta eztira biotza gainbera zijoakiona; alabakaitik nekerik aundienak pozkiro jasango litukeana... ¡Bere alaba gazteenaren biotzondoa ikusi izan ba'lu gau artan, biozmiñez ilgo zitakian; gogo-oñazeak galduko zukean emakume gaxoa!

Osaba Martin'en irudia zetorkion uréngo. Aitak bezelaxe maite izan zitun beti arek. Erázkimakurtzen zan beti iloben eskarietara; ariei on-egiten alegindu izan zan noznai arétaz. Alabea-íez okeíen bat esiratu beaía zetorkionean ere, maitekiro ta bigun jokatuko zan ua. Biotz zabala ta otxana zun aientzat osabak... Utsa adiñeko naigabea artuko zukean arek ere, ilobaren orain-go lbilien beíi izango ba'lu!

Buru-barnean zebiltzkion pentsamenduak oneraño iritsi zitzaizkonean, biozkada samuñari ateak zabalduta, negaíak lausotu ziozkan begiak

Malentxo'ri. ¡lzugaria zan, benetan, biozpean zerabilkin buruka! Alde batetik damua zetoñkion ziztaka ta deika; bestaldetik, beñiz, Zito'ri eman-dako itza ez betetzekotan, biotzaren uratu ta odoldubearak ikaratzen zuen biziki. Mutil arekiko ibiliak kilikatzen zioten biotza. Lañaldi samiña zan, agian, neskarena.

* * *

Erabateko legoñ-giroari noizbait aurea artu zion, oratio, euriteak. Ez, alaere, nekazariak nai bezin azkar. Ilabeteko legortearen ondoren, lañoz jantzita azaldu ziran mendiak astelen goizean eta burualdean josi zitzaizten artilezko txano zuriak, artzaiak belardin lañatzen darabiltzkin artaldeak bezela, zebiltzan aruntza ta onuntza aizearen arnasari erantzunaz. Lanbro xea izurtzen zuen nunai atergake. Negaña zerien mendiai, pagadiai eta artasoroai. Negañaldi astunean bildu zan luzaro izadi osoa. Lañoak ixuri-ala, ordea, bereala txukazen zun lur legoñ egañituak, euri-jarioa.

Etxetik irten gabe egon ziran egun arietan aizpa biak. Libe'k ba-zekin astia nola eman olako egunetan. Edozein zeregiñi lotzen ziozkan gogotik eskuak. Mari Joxepa'ren semetxoak txukuntzen; sukaldeko lanetan; josketan... Etxezalea zan emakumetxo ua. Atsegiñez zijoazkion eskuak etxeko zeregiñetara.

Luzeak eta aspergañiak ziran, beñiz, Malentxo'rentzat egun ariek, goizetik gaberaño negaña ta lanbroa atergabe zeriela. Etxekañen ez argirik, ez eguzkirik. Euripean ondatu zala zirudin dana. Astia nolabait emateañen, lanari ekiten zionean ere, aurki gogaitzen zan. Eskuarteko lana utzita, leiora zijoan bereala. Etxeauñeko estalpean biltatu zuen oño tximukatuak babesa eurialdian eta ango legoñean luma-añotzen ari ziran mokoka etengabe. Ordea, Malentxo'ren begiak etzuen auñekorik ezeñ ikusten. Beste norabait, urutira, zijoazkion irudipeneko begiak. Bañunbeko ikusgaiari aogozoka bai'lebil, tinkatzen zan luzaroan erdi-toteldurik, amesetan bezela. ¡Etzetoñen be-

realakoan osteguna! ¡Zito'ri itzemandako eguna
uñeratu-ala, geroago ta urduriago, geroago ta
kezkatiago zebilen neska gaxoa!

Ontan, ordea, gutxien uste zuenean, osaba
Martin azaldu zitzaien ustegabe astearte goi-
zean. Albista txarrik zeramazkin. Maskal omen
zebilen ama egun arietan eta, egun batzue-
jeikita iraun arien, oeratu beara izan omen zun,
azkenik. Luzaroko gaxoaldia izan zitakealakoan,
Libe'ren bila joan zan, egun batzuetarako ba'
darik ere, gaxoaldia zertara zihoan ikusi arte,
etxean laguntzale baten beara aundia zuela-ta.
Bereala gertu zan Libe amari laguntzera joateko.
Etxera orduko, sutsu ekingo zion lanari. Aren
esku oituak egoki erabiliko zituen, bai, Doñon-
soro'ko gauzak.

Artean egun batzuek an gelditzeko eskatu zion
osaba Martin'ek Malentxo'ri. Etsi-etsian gelditu
zan neska. Etxuan negarrik egin; etzan aren ago-
tik, ez aienerik eta ez zirimolik irten. Ilobaren
alaingo etsipena ikusita, arituta zegon osaba.

Etzion neskak etxera joatekorik aitatu ere. Are geiago oraindior, aizpa ta osaba gurdibideko sasiondoetan izkutatu ziran arte, ezpainondoetatik iripaera zeriola jardun zitzairen eskuzapiakin agurka. ¡Ariagarria zan, benetan, apaizarentzat bere ilobaren aldakuntza bakana! Pozgari izan zitzaion aren etsipena; ezpai'zekin, aren barualdean zebiltzanetakorik ezer.

Iritsi zan, azkenik, osteguna. Oi ez bezelako sukaia ta dirdaia zeriola jeiki zan Malentxo egun artan ogetik. Ara joan zan ezkerro, etzuen barundatu izan Lastureta'koak inoiz alain beritsu ta nasizale; gaiztoaldiak aizatuta zebilela zirudin. Jeiki ta bereala, Mari Joxepa'ren aurtxo batekin egin zun oztopo. Artu zun besoartean umea-ta, eman ziozkan musuakin eta igortziakin, minoiuka ta negarez jari zun gaxoa. Atadin etzanda lo zegon zakurari ere belarrietatik eldu zion geroxeago ta kalixkaz bialdu zun etzanda zegoan tokitik. Astakumeari zegokion urengo txanda. An urean jolasean zebilela, ustegabe atzeman

nai izan zun; arek, ordea, ostikoka ta jauzika igesegin zion.

Alakoxea izan zan beti Malentxo. Zirikalaria, zorabiatzalea, naspilzalea. Lertutako upeletik sagardaoa bezelaxe zijoakion gainbera biotzondoko ugaldea noznai. Jolasari ekiteko gertu zegoan beti katakume jostariaren antzera. Aspal-ditik, ordea, etzan jokutzen, bera zan bezela. Azkenengo aldi arietan etzuan erakusten bere izaera alderontzitik.

Lañoz estalita azaldu zan zerualdea ostegun-goizean. Giro epela zan, ordea; eguraldia laster jasoko zun zantzurik onena. Laño uratuen arte-tik urdinune aundiak azaldu ziran eguerdirakota, aratsaldean, eguzki jauna izan zan goialdean jaun eta jabe.

Langirorik ederenetakoa gelditu zan aratsaldean. Orzkarbitu zaneko, bei uztartuekin irten ziran baseritañak sorora arbi-lanetara. Areaz garbitzen ditue lenegoz garisoroetako galtzuak eta, bildu-ala, eretzeko tarteka pilotzen lañainean

bertan. Goldeaz eragiten diote gero sakonetik luñari. Bai bea' ere, gariaren ondoren luñak ezer emango ba'du. Ainbesteraño agortzen baitizkio gal-zuztañak azaletiko umo-tanto guztiak azkenengo kondañetarañoxe.

Añatsaldea erdiratu zanean, erten zan Malentxo Eperzelaita'ko basoaldera. Amets - irudia bezain ede' eta naro zijoan. Dizditsu ta kilikagari begiak. ¿Nor maitemindu ez araingo neska zoragañiak? ¡Ordea, buru-barneko amesak nasitua ta zorobiatua zerabilkien neska gaxoa!

Galtzarbean liburu bat eta eskuan aulki txiki bat zeramazkiala, ordutik iñulañ-arte astia irakurtzen emateko aitzakiakin, basopeko itzalera joan zan. Aurkitu al-izan zun tokirik ezkutue-nean eserita, azpikaldeko ibarزابalean lanean ari ziranai begira jañi zan.

Uztañi bi ari ziran lanean Eperzelaita'ko so-roan. Gaikoaldetik, bei uztartuekin bukatu zorian zerabilkin area-lana nagusi gaztearen semerik zañenak; ala adierazten zuen, beintzat, goenal-

dean tarteka agiri ziran galtzu-pilak. Beeragofik, beriz, nagusi gaztearen agindura, idi - pareak zeramakin golde astuna. Idiak ildoa zerbait okertzen zuenean, deadaŕ gaŕatza zegion etxe-kojaunak bere seme itulariari. Erabat zeramakin saila itzai biak baŕenaldetik asita.

Goldearen eskulekuetan eskuak tinko josita, erne zebilen nekazaria. Zintzo kakotzen zun bizkaŕa goldearen gain. Neke aundiko lana izan aŕen goldearena, eskurakoi zerabilkioen idi oituak lan-tresna astuna. Ibilia aldizka nagitzen zitzaienean, oŕatio, logaletik esnatu zitezen, akuluz zartatzen zitun eta, buztanari eragiñaz eta saietsa okertuz, bizkoŕ erasotzen zioten lanari uŕengo nagialdirarte. Ildoa bukatzean, soro-mutuŕera iristen ziranean, aldameneko sailean lanean ari ziranakin izketan gelditzen zan lipaŕ batez nekazaria. Bai laŕealdi bizkoŕa zegiela ordun abereak baztaŕeko belaeŕean geldiuñe-bitartean! Aurki eten beaŕ izaten zuen, ordea, laŕea nagusiaren oiu latzera ta beŕiro lanari ekin beaŕ

ere. Golde-ortzez lañaina uratu-ala, txoritalde goseñiak jeisten ziran luñ iraulibeñira aztañika ta mokoka zamoño ta artxoen biñ.

Aitonak zeatzen zitun atzeraxeagotik atxuñez goldeak iraulitako luñ-mokoñ ezkoak; ezpaitira mazo-ukaldiz zeetu - eñezak mokoñ oek, bein eguzkitara legortu ezkeru. Iru gizaldi ari ziran lanean Eperzeilaita'ko soroan orpoz-orpo. Orain beñogeñ urte bezela; orain beñeun urte bezelaxe. ¿Nork lekike noiz asi ziran gure gurasoak lan oetan? Oñ a oñ, beintzat, gure baseritañak gizal-
ditik gizaldira, urteoro beñiztatuz, gaurdaño dakartzkiguten oiturak. ¡Anbat litzake gaurko urirabeañ zoroak biotzean egundo ikutu izan ezpa' gindu! Aizea bezain burujabe ibiltzekoa dala deritzait euzkotaña. ¿Ez al-dabil, bestela, orpozulotik erten dan ardazburua bezela, beti negaña dariola?

Idien ibiliari erantzunaz, golde - ortzak luña ezker-eskuitara erdibikatzen zuen bitartean, basopetik begira zegokien neska maitemindua.

Uztañipean burumakur dijoan idia bezela, goldearen gain makur nekazaria ikusita, añañari ta neñiz aragokoa zerizkion neskari ainbesteko etsipena ta eroapena. Mendiarteko luñ-zati medañetan eñotuta bizi ziran baseritañ ariek etsi-etsian, aizealdiak sekula erasan ez dion pagoburua bezela. Etzuen aundizkien gutziarik; ez urietako bizitzaren eñañirik; ez biotzean egoneziñaren zulaturik... Etsipenean bizi ziran mendiarteko zokondoetan.

Norbaitek, ordea, bizitza guztian ala bizi bearke zula esan izan ba'lio Malentxo'ri, giltzapean betiko lotu dutena bezela, begientzako atsegimbide guztiak kendu diozkatena bezela, biotzgañean aña-konkoñ astuna jañi diotena bezela, arnas-artzeko aizerik ezbai'lu, arnastu eziñik itoko zitakian. «ñBerdiñekoxea da, oñaatik, urietako bizitza dirdaitsua! ñAngo atsegiña ta ango edeñ-bizitza zoragaña!»—ziosan neskak berekautan. ñEzkekin, artean, gaxoak biotz-etsipena dala gizonarentzat zorionbiderik zeatzena! Bizi-

tzaren goraberak erakutsiko zioten, ordutik asko luzatu gabe, jakintza eder ori.

Basopeko gerizpean eserita neskañoa gogo-
-ausnañean ari zan bitartean, arin zijoan eguzkia bere jarlekutik gainbera labainka etzinaldera. Neska konturatu zaneko, amañ edo amabi oinkada gelditzen zitzaizkan mendi-muga ukitzeko. Maitasunari ateak alde-alde zabaltzeko ordua zalakoan, pilpilka ta 'taupaka eroetan ekin zion bañenaldeak. Bizitzako atsegiñaldi guztiak baño geiago balio zun orduerdi arek. Bere maitearen begiratupean zorabildurik, arekin, beste ikuslerik gabe, maitasun-ituñitik nai adiña zuñutatu zezakean orduerdia. Geroago ta ariñago ta zo-roago zebiltzkion taupadak maitearen zai zegon bitartean.

Bien bitartean, Epertzelaita'ko nagusiak taka egin zun soro-erdian. ¡Egun artako lana uzteko garaia zan, alegia! Urango egunerarte antxe bertan goldea utzita, askatu idiak, eta etxeondo-ko belardira lañera bialdu zitun eztenka. Uztaña,

kopetakoa, ardilarua ta ereak bizkañean zituala etxeratu zan. Belardin lañean ari ziran bitartean, buztan-ukaldiz, ostikoz eta mutuñez uxatzen zituen abereak ezpare ta eulien zulatu miñak.

Baseriaren andiko aldetik, beriz, erekaondoan lexibaldia garbitzen ari zan emakume bat. Arek ari-gañean zapiak zartatzen zitun bitartean, erekan oñautsik zebiltzan mutilkoskoak kañasika. Antxe, erekondoko ur-zuloan, zuen txari-taldeak ere etzanaldirik atsegiñena.

—¡Jesus, ene! —oiugin zun Malentxo'k alako batean luze-irritzita. —¡Bai berandu dabilzalal ¡Zortzi ta erdiak dira-ta, ez da ezeren zantzurik! ¿Zerbait izan ote-due?

Eta bañualdetik zetorkion biozkadaren iradupean, egundañoko itunaldirik samiñenak gainditu zion kolkoa. Negaña zetorkion begietara. ¿Zer ete-zan bularpea ainbeste estutzen eta kezkatzen ziona? Ezpainondoetara ureratu-garaian, batbatean ezta ezkutatu dioten umekondoa baño naigabetuago gelditu zan anderetxo gaxoa. ¡Ene

Jesus! ¡Ua naigabea! ¡Ua zorigaitza! «¿Nere biotz au doakabez lertzeko jaioa al-da?»—itaundu zun atsekabez.

Bitarte artan, gau-zapia zabaltzen ari zan zerupean. Ilundu zan ordurako zearo basopea. Aizearen arnaspean alkar-marmarean zebiltzan zuaitzostoak eta zegizkien dantzaldietan azaltzen ziran zuriuneai zerien argitxirista zan itzalpeko ikusbide bakaña. Negarka zijoan arago erekatxoa maldañ-beera zokondoaldera. Txio ituna zegien txoriak ere kota-garaian. Il-kantua, eriotz-kantua ixurtzen zun inñulañ arexek ao guztietatik. Etzijoan beste zantzurik Malentxo'ren belañietara. Ez maitearenik; ez Antzuela eskalearenik. ¿Zergatik ez ete-ziran azaldu ara, agindu bezela?

Erdi-zoraturik, ari-konkoñez burua zanpatu diotenaren antzera, ibil-ikaraka zutitu zan eseñita zegon aulkitik eta Lastuñeta'ko bidea artu zun, gau-itzalkariak egun-argia zearo itzali zun garaian. Itzotsa zetoñen ardandegitik. Inguruko baseñietatik zurutara joandako baseritañak ziran.

Lastuřeta'ko atadira jo beařean, ezkeřeko sas-
tondotik, baselizatxora sartu zan neska biozmin-
dua ta bařuko aulki batean eserita gelditu.
¡Etzuan asko uste izan ařatsaldean alakorik
gertatu litzaiokenik! ¿Zer zan ua? ¿Maxio?
¿Axeka...? ¿Ala, ezbeařen bat? Biozkadak ze-
saionez, oi ez bezelako zerbait gertatzen zan.

Ixil zegon eliz-bařua. Zirti-zarta zegin noiz-
beinka argiak oliontzian eta, argiaren dardař-
-ikaretara, jolasean eta dantzan zebiltzan itzalak
ormetan, sorgiņak bezela. Aulkian eserita, erdi-
-zorabiatuřik zegoala, argiaren ibilietara, aldare-
ko Ama Birjiņak asaře-kiņua zegiola irudi zi-
tzaion bein. Gero, ordea, iribaře eztia bialdu
ziola. Urřena, beřiz, besoetan zeukan umetxoa,
andik jetsita, besozabalka zetorkiola bidera...
Ilundasun eta ixiltasun artan ondatuta zegoala,
oiugin zun gaxoak : «Nere lenen-maitasun gar-
tsu onek beař bezelako erantzunik izango ezpa'
lu, nere gogoa ez da beste munduko iņorentzako
izango egundaņokoan».

Alako batean, ilunbetan bilduta zegoala oinotsak atera zuen bere egonaldetik. Norbaiten ibil-otsa entzun iduri zitzaion elizbañuan. Norbait sartu zan baruña. Ikaratuta zutitu zan Malentxo. Lastuñeta'ko lñaxio zan.

—¿Nola zaude emen, Malentxo? —galdeginezion arek ereminduta—. ¿Gaxotu egin al-zera? Zure biñla gabiltz amañak ezkerro. Aratsaldean Eperzelaita-aldera joan zerala esan digu Josetxo'k, eta, an ez aurkituta, zearo kezkatu rik genbiltzan zure biñla, zerbait gertatu ote-zaizun bilduñez. ¡Ezpai'gendekin emen zeundenik! ¿Gaxo al-zaude, Malentxo?

—Ez, ez —erantzun zun mintzo-dardarka—. lñulañean sartu naiz onera ta loak artu nau, nunaibait. ¿Zer ordu da?

—Amardaerdiak.

—¡Oñen berandu...!

Bañña neskak ajolarik-eza ta ardurarik-eza erakutsi nai izan añen, Lastuñeta'ko argietara aurpegia azaldu zitzaionean, negar'kutsuz lausotuta

agertu zan; begiak, beñiz, goñituta. Naigabea ta atsekabea salatzen zun alde guztietatik aren joerak. Apari-bitartean, zear-begiratzen zioten Lastuñeta'koak; aren ezetz biribilak entzunik, ordea, etziran ausartzen geiago zirikatzen. Alere, kezkatuta zebiltzan, benetan, Lastuñeta'ko senar-emazteak gau artan. Katiluka bat esne artuta, beste ezer geiago apaldu gabe, oeratu zan Malentxo. ¿Gaxo ete-zeguan? Gaxo-mueta asko dira. Biotzeko gaxoa zan Malentxo'rena. ¡Gaxorik okeñenetakoa, noski!

Andik egun batzuetara itzuli zan Libe Lastuñeta'ra. Amaren gaitzaren larñaldia joan bezin laster, bialdu zuen etxekoak aizparengana. Inoiz baño ere pozikago artu zun arek bere aizpa Zarautz'ko albista jakingarietakoen bat lekarkio-kelakoan. Ala zesaion, noski, biotzak: arengandik jakingo zula zerbait.

Ala izan zan ere. Aizto-mutuñak aragia bezela uñatu zion barunbea arek eramandako beñiak; baña, alere, naiago izan zun aiztoaren zulatu

uragaña, jakin-ezaren atergabeko ezpai iluna
baño. Lastureta'ko atadin alkar-izketan ari zira-
la, mintzaldia bere arira eraman naiez, Malen-
txo'k galdetu zion bere aizpari :

—¿Berri asko al-dakartzkin Zarautz'tik?

—An gertatu danik aitagañaena, eranegun
Age'reren agotik entzun nuana den. Udalditara
aundizkietzazko gertakizun bat. Ezkutuko jokoe-
txe bat omen zeukenen ondartzaburuko jauregi
batean eta aurreko astean udalditara batzuk gau-
-jokoan ari zirala, erizaiak sartu itunan ustegabe
ta baruan zeuden guztiak atxilotu. Baña an
zegon mutil gazte batek joko-diru ta joko-tresna-
kin ezkutuko ate batetik igesegin nai izan zinan.
Ordea, erizaiak tiroz zauritu zinatzen. Eranegun
il omen-unan mutil zauritu ori. Ez diñate egune-
rokoak ezer esan gertakizun oretzaz. Ixilean
gorde nai izan diñate, nunbait.

—¿Zein ete-zan gazte zauritua?

—Udalditara bat. Ez naun orain oroitzen ize-
naretzaz. ¡A! Bai. Age're'k esan zinan gazte ua

«Maitearena» deitzaion jauregitxoan bizi zala bere amarekin.

—¿Leon Bravo...?

—Bai, bai. Oñen izen bakana izanda, etzekinat nola aztu zaidan ain azkañ. ¿Baña, nolatan ekinan izen ori?

Ontan, ordea, aizpari begiratu zionean, legamia bezelaxe zurbilkatuta ikusi zun. Konorte gabe bezela gelditu zan, luñera oldartzeko zorian. Erori ere egingo zitakian Libe'k eutsi ezpa'lio. Izerdi-tanta mardulak zerizkion aurpegi-zeañ ikaretan. Lañialdi zulagañiak eragin zion, nunbait, bañualdetik neska erukañiari. Bere aizparen ustegabeko lañialdi ua ikusirik, Mari Joxepa'ri otsegitera zijoan Libe; baña une artantxe berebaitaratu zan eta oiu erdiragañietan negañ-zotinari ideki ziozkan alde-alde ateak dardañ-ikaraka bizian.

—¿Baña, Malentxo, zer gertatu zain ain batbatean gaizkitzeko? ¿Ezaguna al-unan mutil ori, Malentxo?

Eta minartu dun umetxoa izan bai'litz, maitekiro laztandu ta musukatzen zun Libe'k bere aizpa biozmindua. Joan zitzaion, noizpait, lenengo zotiñaldi zo'otza ta, zerbait baretu zanean, leengo galdera berbera egin zion jakinmiñez Libe'k.

—¿Ire adiskide al-zan ildako mutiā, Malentxo? ¡Jaungoikoak beregana eramán dunean, aren onagatik eramango zinan!

Negar-ujolari eutsi eziñik, mintzo-ikaraldika, erantzun zion arek :

—Nere senargaia uanan. Jaungoikoak o'én azka' kendu didan ezkeru, gaurtik bertatik eskeinitz auxe zegionat. Ez diñat geien da geiago il leikidanik iñor maiteko.

A'rezkero, u'engo egunetan, lore-txortaz apainduta azaltzen zan egunero Lastu'eta'ko basilizatxoko Ama Birjiña. Malentxo'k jartzen ziozkan lore ariek. An inguruetan bildu zezazkean lorerik naroenak eta ede'enenak zeramazkion. Etxe-bilera artakoak ziosaenez, ez omen zan

iñoiz egon baselizatxoa ain txukun eta ain dirdaitsu. Bere eukuz zaitzen zun Malentxo'k egunero Ama Birjiñaren etxetxoa. Elizbañura garbiketara edo apainketara sartzen zan guztietan, maiteki laztantzez zun neska erukañiak Andere Miren'en semetxoa. Aren aurrean belaunikatuta otoizketan zegon bitartean, malkoen jarioak zearkatzen zion etengabe aurpegi zoragaría Doñonsoro'ko alaba gazteenari.

XI

UZTAROA

BULARETATIK umoa ta emeia ganezka dariola datorkigu uztaroa udazkenaren eskutik. Edertasun bereziz apaintzen ditu aro onek Euzkadi'ko landalde zoragañiak. Biltzaleai oska ari dira sagar umatuak zuaitz-adañean aize-arnasaren pean dardarka; iripar dagie artaburu elduak zoño igartuen artefik; lertu-zorian dira oraintxe baba-leka txigortuak; morka mardulen kargapean makurtu bear izan due bizkaña matsondoak ere.

Izadiak ain zoro dakartzkigun esku-erakutsi aberatsak bildu-ala, lenengo aurtxoa jaio zaien

etxekoen antzera, kantu-ots alaia jaurtitzen due or-emen biltzaleak. Kantua darie, lan bitartean, garo-biltzaleai; kantua sagar-biltzaleai; kantua baba ta arto-biltzaleai; baita maats-biltzaleai ere. Uztaroaren eresi entzungarria da artasoroetatik, maasietatik eta sagastietatik garai ontan baieztatzen dan kantu-otsa.

«Udazkena da. Bero zitalak jun diranean,
»zein edefa dan, ibil ondoren, mendi-gañean,
»kezka gabeko atsedena!»

Amestu genezaken ikusgarrien ager zaigu oraintxe basoaldea. Artoarena ta sagraena da bereziki sasoi au. Senargaiaren zai dagon neska maiteminduak bezelaxe, dañdañikara dagie sagra elduak zuaizburuan. Bigunkiro daragio dantza artasoroak ere bere motots txigortuari eta, ori igarrik, alkarren igortzian, ateratzen duen otsak ez al-dirudi gaberdian sorgiñak izukariz dagizkienetakoa?

Ez du izango nekazariak oraintxe artoaretzaz

eñuki aundirik. Oñá nun dijoakion biozgabe sorora. Laster atertuko zaio artaburuari oñiartetik darion iripañea. Eldu eskuz eta ukaldi indartsuz bigurtuko dio lepoa eta ezpainondoetatik zintzilikatzen zitzaion bizañ goñi leuna ere zearo muskilduz, añi-konkoña baiñlitz, saskira jaurtiko du.

Bien bitartean, zuaizburura igota ari da lanean sagañ-biltzalea. Leiañezko pitxi ausieñeza bezain arduratsu erabiliko ditu arek gazisagañak, bilketan mazpildu ta mañatu ez ditezen: jateko baitira sagañ oek. Lastoartean umatuz, uñengo udabeñiraño iraun dezaten, osasuntsu joan bear due sapaiko lasto-ogera; aurki ustelduko litazke, bestela, ango egonean, mañaturik joatekotan. Mueta askotakoak dira gazisagañak: eñege-sagañak, Yonkone-sagañak, sagañbeltzak, sagar-goñiak... Gozakia egiteko, berebizikoak dira, beñiz, irisagañak.

Sagañ gezak, oñatio, ez dira ain arduratsu erabili beañekoak. Sagardaoa egitekoa da mueta au eta, bilketan zearo mazpilduta gelditu añen,

etzaio ajola aundirik. Aurkixe zanpatuko, lertuko ta txikituko ditu sagar-jotzaleak tolarean sunpilaren zartakoz. Orez gañera, tolareko ardatzaren esian biraldika ez tutuz, aterako diozkae eñai erdibikatuetatik azkenengo kondañetarañoxe umo-kutsu guztiak, patsari darion muztio gozoz etxeko upelak bete arte. Beraz, aal besteño aldia laburtzearen, agaz zartakoka, edota, bestela, zuaizburuari eragiñaz luñeratzen ditue biltzaleak sagar-gezak.

Izadia garai ontan emaez beterik datorkigun bezelaxe, gizonak ere ba-du bere uztaroa. Bizitzako egiteen ordaña artzen dun garaia, alegia. Bizitzaren udazkena da.

«Gizon-aroko kiskaldasunak jun diranean,
»zein edefa dan, an, bizitzaren udazkenean,
»kezkarik bako atsedena!»

«Belaunburuak efe dizkoen bideko asuñak
»izan bitez gizonarentzat ikaskizunak :
»igalidun udazkena.»

Baña zartzaroak ezetzik, egite guztiak dakar-

kioe gizonari, goiz edo berandu, uzta-garaia. Maitasun ixilari ateak eroki zabaldu ordez, etsipenean luzaro iraun dun neskañoak irabazi du, noski, bere eroapen edeñaren saria. Legezko bidetik ertenda ibili danak, beñiz, buruan ustegabe artu dun zartako ikaragaña izango du ikasbide. Bizitzak noizbeinka damaizkigun dangateko oek dakarkigue bizitzako jakintzarik edeñena : etsipena, eroapena ta burumakurtasuna. Bizitzak lemaiguken emairik bikañena bada, agian, Jaungoikoarekin beti erara ibiltzen ikastea.

* * *

Udazkeneko egun eder batean sagañ biltzen ari zan Balendin etxeburuko sagastin. Eskilaraz zuaizburura igota, kolkora biltzen zitun sagañ-aleak eta jetsialdi bakoitzean saskira ustu bildutakoak. Sagastin bertan pilatan agiri ziran tarteka aurreko egunetan bildutako sagardao-sagañak. Itzaiak gurdizka tolarera eramana, ala,

jotzaleak zartaka zanpatzen zituen. Argiro entzuten zan ordun ere sagastitik, sunpilen dangatsa.

Balendin'ek sagar - gañetik aleak arduratsu kolkoratzen zitun bitartean, azpikaldeko koska batean eserita, gerizpetik begira zegokion Ageře. Arek saskira egin zun jetsialdi batean, egonaldiko atsedena buruzkatuz, Ageře'ri ondoratu zitzaion izketara. Baita onek, beñiz, aspalditik bularpean azkuraka zerabilkin gaira eramane zun bereala izketaldiaren aria.

—¿Aizak, Balendin, zenbat urte dauzkak?

—Asko. Ogeta zortzi.

—Mutilzar' gelditzeko asmoan al-aiz, edo...

¿Ez al-dek izan beñere ezkontzeko asmorik?

—¿Ezkondu? ¿Norekin ezkondu litake ni bezelako moñoi ezereza? Zure «kofradia»'n gelditu bearko, naitez, Ageře—erantzun zion Balendin'ek pañezka.

—¡Añanopola! Baztañetan ba - dituk amaika neskatxa aundi-iritzikoak ere irekin pozik ezkon-

duko lirakenak. ¿Ez al-dek ortarako iñoiz neskarik begiz jo?

—¿Begiz jo...? ¡Bai! ¿Zertarako gezuñik esan? Ba-dira edereñsi ditudan neskatxak. Baña edereñ-iritzitik aien baietzera alde aundia dago. Oso baldaña naiz maitasun-gaietan.

—Igartzen zaik, bai, mutil, gauza orietan ker-tenpiko aundi bat aizana. ¿Ez al-dek barundatu iñoiz norbaiten begiratu zoñotzik? —geitu zion Ageñe'k biñuka.

—¿Nereganako? ¡Ja, ja! Argindegi'ko neska zañarena izan ezik, ez dakit beste norenik...

—¡Makala alena! ¡Ez ago kirtenondo motela! Entzun ezak, Balendin. Mutilzañ purukatua nauk; ez dit ezkontzarako makurtasunik. ¿Baña norbaitekin ezkondu bear ba'nu, bai al-dakik norekin ezkonduko nitzaken?

—¿Zu? Nai zenzakeanakin. Zu zeran bezelako jaun aberats eta egokiari, zenek eman lezakio ezetzik? ¿Zenek egin lezakio uko, naiz aundizkietan aundizkienetakoa izan?

—Ez diak ondo aditu, Balendin. Gizon guztiak zerabiltzkigu biotzondoan gere amesak. ¿Beraz, nik emazte-amesik izatekotan, zein dala deritzaik nerea oparo bete lezakidakena?

—¿Eregingaien bat...?

—Ez, mutil, ez. Loreakin gertatzen dana berbera gertatzen zaiek emakumeai ere. Zenbat eta dirdaitsuago, zenbat eta agiriago ibili, ainbat zanpatuago ta oinazpiratuago. Arkaizpean edo sasipean ezkutuka dauden loreak dituk usaitsuenak eta ukigabeenak. Gizon zentzudunarentzat emakumerik aukerakoena ere, apala, ezkutu-maitalea, elizkoia, etxerakoia ta samura bear dik...

—¿Zein izan litake orrelako aingerutxo ori?

—Ez dek igandik uruti bizi.

—Ez dakit nor izan liteken.

—¿Doñonsoro'ko etxepean bertan bizi dala esango ba'nik...?

—¿Gure etxean? ¿Mikele neskamea?

—Ago ixilik, mutil. Izketa au atera ditan ezkerro, gorago jo dezakekalakoan egin dit.

Une ontan, lañopetik ustegabe begininia ziztatu digun argizpia bezela, Malentxo'ren irudia bururatu zitzaion batbatean Balendin'i ta mutututa gelditu zan, nundik jo etzekiala. Aurki igañ zion Ageré'k bañualdean zerabilkianari ta geitu zion :

—¿Zer derizkiok Libe'ri emaztetzako? Oñra oñ emakumetxo samuñra, apala, etxeckoia, maitekoñra... Gañera, edozein gizonen eder-gosea asezeko laingoa ba-dek. Aren edertasuna, ordea, ez dek lenengo begiraldian zorarazten duenetakoa. Egunetik egunera oñizabalduz dijoanetakoa baño. Ikusiago, eta maitagañiago ta kilikagañiago.

—¿Axeka al-zabilkit, Ageré?

—Etzegok emen axekarik. Ilargiaren adañ-puntan bizi aiz, oraindaño ezeñ oartu ezpa'dek.

—¿Gustatzen al-zaik ire etxeckoandre gaztea?

—¿Nori gustatu ez ua dan bezelako andereño txoragañia? Baña, egia esan, ukitzeko bilduñra damain loretxoa bezelaxe artu izan det beti Libe.

Ain da biguna; ain da samuía emakumetxo ori.

—¡Balendin! Gizon zentzudunaren zoriona egiteko, ez dek iñun oírelaingo emakumerik. ¡Alde bikaña zegok oírelakoengandik, beren bu-ruari begira beti bizi diranengana!

—Baña, Doíonsoro'n moíoi utsa izanda, ausardi puíukatua beaí nuke, ango alabarengana begiak jasotzeko. ¡Oriek gauzak atera dizki- datzu, Ageíe!

—Ez akidak orain aikomaikoetan asi, mutil. Esaidak argi ta garbi. ¿Atsegin al-zaik Libe emaztetzat?

—Aíanotan, zoro utsa beaí nuke aingerua be- zelakoxea dan neskatxa ez onartzekotan. Moíoi zapogoía naizan onek ezetzik, beste edozeinek onartzeko laingoa ba-da, aíaietan, Libe edeía. ¿Zer egin dezaket, ordea, nik arlo ontan? Utzi eidazu pakean, Ageíe. Obe zait biozpaíengo amesai ateak ez zoro zabaltzea. Malentxo izan ba'litz, eíezago ta gainberago nerizkioke aren- gana altxatzea; itzegiteko bidea noznai ematen

duenetakoa baita ura. Baña Libe... ¿ez da Malen-
txo bezelakoa! ¡Libe'ri dagokion bezela, biotz-
-eske uñeratzeko, edertasunez eta egokitasunez
aundiro apaindutako gogoa bear litzake; nerea
beñiz, trakets utsa izan...!

—¡Oriek dituk pilosopokeriak atera dizkida-
kana...!

—Ez dago or pilosopokerik. Biotzaren min-
tzoa da entzun didazuna.

—Tira, ba. Ni ere, beñi bezela, biotza eskuan
dedala mintzatuko nauk. Emakumeak sakonki
ezagutzen ez dituzuenak, algaraz eta arinkeri
utsean jokatu bear dirala uste dezue, bañunbeko
ezkutuak erakusteko. Ez dituk, ordea, oñelakoak
aukerakoenak. Beste emakume oarti batzuk,
beñiz, ez diate azaltzen oñen argi biozpekoa.
Bai, oñatio, ixilka, ustegabeko egite apalez,
bigunki ta ezari-ezarian. ¿Ez al-dek ikusi olako-
rik Libe'gan?

—Ez nik.

—Len ere esan dit. Ilargiaren adañ-puntan bizi
aiz, mutil.

—Naiko maxio egin didazu, Ageře, ta utzi eidazu pakean.

—Gai ořetzaz mintzitzen asi geran ezkerro, ez diagu osiña zearo agortu arte utzi bear. Ire eze-reza beste eragozpenik ezpa'dek, Libe emazte-tzako ain atsegin ba'zaik, zuen bitarteko egin dezadan, ire baimena bear dit. Utziko al-didak nere eskura kontu au. Laster zabalduko dizki-dala zeritzaidak Libe zoragařiaren besoak. ¿Zer diok, Balendin?

—Ez dakit zer erantzun ere, Ageře. Ain sines-kaitza dirudit gauza au. Dořonsoro'ko alaba edeřarekin ezkontzea. Nere etxekoandre gaztea-ren senařa izatea. Nere burua zoratzeko laingoa ba-da, noski, korapilo auxe. Nai dezuna egiza-zu, Ageře; ezpaitago arloa esku baldařetan...

* * *

Ilabete bi ba-zeramazkien Lastuřeta'n Libe'k eta Malentxo'k. Zito'ren eriotza zala-ta, buruan

izugarizko zartakoa erantsi diotena bezela, lenngotik Malentxo biotz-urátua ta zearo zanpátua gelditu zan arén, gero, egunak joan eta egunak etóri, noizpait berebaitaratu zan eta egunetik egunera gozatuz zijoakion samiñaldia ta begitartea argituz. Ez da aldia bezelako ur-pástartk samiñaldiaren beroaldia ozteko. Antzuela eskalearen agotik jakin zitun egun batzuez geroago, Zito'ren eriotzazko guztiak. Jaungoikoaren beatza argiro agiri zan ustegabeko ezbear artan. Betiko alderatu nai izan zun, nunbait, Jaungoikoak mutil arengandik. ¡Zer lezake gizakume ezerezak, zorigaitzaldian, Jaungoikoaren izena onetsi besterik!

Osabaren agindua betetzearen, joan zan, burua makurtuta, Lasturéta'ra Malentxo, naiz bere gogoaz bestekoa izan etxetiko erteera ua. Ilabete biz geroago, ordea, poz-pozik bizi zan ango bakartasun ukigarí artan, gogoko oroitzapen gozoetan murgilduta. Ainbesteraño aldatu ziran gauzak orduezkero. Udazkenaren orpotik negua

zetoñen bereala ta biozmin zoñotza zemaion andik joan beñak. Biotza antxe eñotu zitzaiola zirudin.

Libe'tzaz, beñiz, ez dago zer esanik. Txikitandik maite izan zun arek baseñietako biziera. Atsegañi zitzaiion baseñiko lanetan astia ematea. Sineskaitza ta añigañia zan, benetan, ango nekazariantzat, Libe zan bezelako andereño ikasiak eta aberatsak baseñialdeari alaingo zaletasuna izatea. Bere etxe apaiñean bezain alaiki bizi zan Lastuñeta'ko mendi-baseñi zarpilean. Malentxo bera ere, azkenerako, biotz-etsipenera makurtu zan ezkeru, geroago ta etsiago ta alaiago zegoan bere aizparen ondoan.

Arto-biltzeko lanetan ari ziran egun arietan nekazariak. Artoari burua moztu baño len, emakume-aldrak biltzen ditue otartxoetara baba-leka igartuak, gero etxealdean, umeak zaitu bitartean edo seaskari eraginka, amonak astiro lekatu ditzan. Baba-biltzea bukatu orduko, artoarengana dijoa nekazaria ta geñialdeko oñi txigortuak ba-

naka kimatu ta xortatan bilduko diozka, artaburuak buru-konkoñean zutik dauzken masalastoak lañugoñituta soroan bertan utzi ariteraño. Negualdean belar ondua urri dabilenean, abereentzako janari atsegiña izan oi da arto-ostoena.

Artaburuai dagokie uringo txanda. Ez du nekazariak arietzaz ere eruki aundirik izango. Ukaldi indartsuz biguritu ta etengo dio lepoa ta saskira jaurtiko. Gero saskiz gurtesia ganezteraño bete-ala, gurdika eramango ditu marandiora, an etxekoak zuritu ta aletu ditzaten.

Baña ez da amaitu oñenbestez arto-biltzearen lana. Gudari garaituen antzera, lañugoñi ta burumotz gelditu dira soroan arto-kertenak. ¿Noraño eraman bear ete-du nekazariak biozgabekeri laña? An dijoakie beñiro. Atxur-etzpañez zuztañetik jota, lurpetik aterako ditu. Bijoaz alde batera masalastoak eta bestera zuztar-ipurdik. ¡A ze nolako sualdia egin bear dun, negua sartu baño en, soroan zuztar oekin eta inguruetan bildutako zaboñekin! Negute luzean, garoa uritu danean,

abereai azpia egiteko, paregabekoak dira arto-
astoak.

Ba-ditu lan geiago ere artoak. Neke aundi-
koak izan aŕen, ordea, atsegin zaizko nekaza-
riari artoaren lanak; eskuarte naikoxe lasaitzen
baitio arto-uztak. ¿Ez al-dira, gañera, urte-gi-
-roetan atsegiñenak artoaren garaikoak? Erein-
-garaian, udabeŕiaren iraduz lorez bitxiztatzen
da basoaldea. Uzta-garaian, beŕiz, egoaizearen
arnaspean emaiia nunaitik dariola datorklgu
udazkena.

• Artaburuak gurdika marandiora eramán ondo-
ren, artozuritzeari ekiten dio nekazariak. Ba-
koizka zuritu beaŕ izaten zaie kaskaŕa. Uzta uga-
ria danetan, ez da izaten egun bateko lana artoak
zuritzea. Are geiagokoa da, beŕiz, aletzea. Lai-
-ortzetan kaŕaska igortzikatuz askatzen zaie
alea zuztaŕetik, lokatxa zearo naŕatu arteraño.
Lan oek zerbait arintzeko, auzo-laguntzan jar-
duten dira gure baseŕitaŕak. Alkaŕen gerizpean
eta aitonak jaulkitako ipuñetara erne jarduki,
eginbeaŕ atsegiñak dira artoarenak.

Bazkalondoan bildu dira Lastuřeta'ko marandioan ere artozuritzaleak. Mutiko baten laguntzarekin Inaxio'k sorotik gurdika eramana, ermo erasotzen diote zuritzaleak erdian jeikitzen dan pilari. Eskuazpian bildu lenengo ori igarake-eta, belaun-gańean oinaři eginda, besteakin zartaka etenaz erazten diote artaburuari zořozko jantzia ta gero abeondoko pilara jaurti. Pila ori azitzen dijoan neurian, ixuriko ditue onespenak edo gaiztespenak langileak. Gutxitan bezelakoa da aurtengo arto-uzta. Artaburu aundiak eta ale astuna. ¡Begitartea alaitzen zaio, demoriorok ezpa' du, Inaxio'ri soroaldeko itzulaldi bakoitzean artaburu-pila gora ta gora dijoala ikustean!

Lastuřetan'n dira lanean Beřaondo, Zepari ta Leunda baso-mutilak. An bildu dira inguruko baseřietako neskatxik mardulenak. Baita atso beritsu batzuk ere. ¿Nola ez gero? Eta jardunari eskuak egotzi-ala, utsa adińeko iskanbila ta zalaparta ateratzen due danen artean. ¡Ango ijijia ta ango pařezka lertubeařa! Atso zařak berak izan oi dira gaiztoen olako batzařetan.

Batezere, etxekoandrea zuñutarekin azaltzen zan bakoitzean, itxas arótua bezela, ganezten zan kolkoetatik itz-jarioa ta irikarkara. Biziro alaitzen baitu patañak biotzondoa. Eta, gañera, burua lanari bear bezela lotu nai ba'zaio, eztañiko legoña, ez da euslerik zintzoena; nolabaitako bustialdia eskatzen du, aránotan, aobizañak, arto-bizañari darion autsak eztaña bein da betiko lazkartu ez dezan. Oñelako egonaldietan neskatxak egoneziñik jeikitzen dira ta, arnas-artzeko aitzakian, marandioko atera irtetzen. ¡Ariek ere baitarabilkie biozpean uzta kilikagaña!

Iluntze-auñean egin zuen langileak marandioan bertan apari-legea. Apalondoko atsedenaldean, adañ-ziztu bat atera zun Leunda'k kolkotik. Jotzale egokia zan baso-mutila ta arek asitako doñuari egotzi zioten danak agoa. Laster irten ziran erdira dantzari ariñak ere. Andik orduerdirako, atsoak eta agureak ere aulkipean oñak geldiarazi eziñik zerabiltzkien leloaren arira dantz-eske.

Marandioan zerabilkien iskanbila entzunda Libe bertara igo zan batean, dantzaldi bat egiteko eskatu zioten. Bereala makurtu zun arek burua angoen eskarira. «Bai, bai —erantzun zun iriparka. —¿Zergatik ez det, ba, egingo?» Eta Beñaondo gazteakin egin zun dantza-saio ikusgarria. Antxumearenak bezain ariñak eta zailuak ziran neskatxa edeñaren jauziak. ¡Ua zan egoki dantzatzea! ¿Nork esan alako andereño apaiña alain ederki dantzatu beař zanik? ¡Aokada batean zanpatzeko gogoa ematen zun andereño zoragarri arek, doñu politaren neurira jauzika ikusita! Danak zebiltzan alai. Danak kantatzen zuen batzař artan. Danak oiugiten zuen ozenki. ¡Ujuju...!

Baña biotzarentzat agotik gainbera dijoan iri-karkara fa alaitasuna atsegari fa osasuntsu izan ařen, eginbeařa bere garaian bukatzeko, lanari burua lotu beařa zegon beñiro. Gaberdirarte jardun ziran arto-zuriketari eta, bein lana bukatu zutenean, ilargiaren argipean, bakoitzak bere

etxeko bidea artu zun, Leunda'gandik entzundako leloari agoa kendu eziñik.

* * *

Andik egun batzuetara, Libe'ren eta Maletxo'ren bila joan ziran Lastuřeta'ra osaba Martin eta Ageře. Neskatxa bien tresnatxoak eta jantzizoroak astazaiakin auřera bialduta, eguerdiburuan jetsi ziran bidez-bide Aizarna'ra. Ibili-ala, alkarizketa jakingariak zerabiltzkien alkarren artean. Laurak batera joateko bide estuegia zegoala-ta, binaka zihoazen; auřetik Libe ta Ageře; atzeragotik, osaba Martin eta Malentxo.

Ara azkenengo oek zerabilkien arkarizketa. Apaizak zesaion ilobari :

—Ire naikundea lekaime (monja) joatea ba'da, ez diñat nik eragotziko; ire amak ere ez diñat uste. Baña ořelako erabakiak ez diñae bear be-roaldian edo zorigaitzaldian artutakoak, luza-roan geldiro aztertutakoak baizik. Ezkonduak

ere, Jaungoikoarekin erara ibili ezkerro, lekai-
meak bezain ondo irabazi lezakeene zerua. Ez-
kondu nai izatekotan, beriz, ba-zeudan Zarautz'
en eta inguruko erietan, i bezelako neskatxa ba-
tentzat mutil egokiak. Ez diñat uste Doñonsoro'
ko alaba batek oretarako inora eskean joan
bearko lukeanik...

—¡Osaba! — erantzun zion ilobak —. Otz-
-otzean artutako erabakia da nerea. Ez du nere
maitasunik izango inork. Ondo erakutsi didala
deritzait Jaungoikoak nere bidea. Ez dakit buruz
ala burugabe jokatu nitzan ildako mutil ura se-
nargaitzat onartu nuanean. Alabearez bideratu
zitzaidan. Eta nik, artean mutilekikorik ezer ez
nekian neska ezjakiña izanda, mutil ua ureratu
zitzaidan ezkerro, arenganako jañi nitzan; ez bes-
te inorentzako. ¿Zertarako gezurik esan? Biozki
maite nun mutil ura. Baña gizakumeak baño
goragotik ikusten ditu Jaungoikoak gauzak eta,
ala zegokidalako, nunbait, bidetik kendu dit beti-
ko. Beraz, orain Jaungoikoaren goiargiari bear
bezela erantzutea dagokit.

—¿Baña bai al-dakin zer dan oñelako erabakiak artzea? ¿Ondo aztertu al-ditun gorabera guztiak?

—Bai, osaba, bai. Gañera, emendik urte bira nere asmoa sendotuko ezpa'litz, ertenbidea badaukat. ¿Baña itxaro dedanez, tinko jañaitzekotan, zergatik gelditu ez betiko antxe bertan?

—Tira, ba. Ire zoriona an ba'lego, ba-oake niregatik, Malentxo. ¡Añituta negon, benetan, ire aldakunta oñekin! Eman egion amari lenbailen, ere agofik, ire asmoaren beñi.

* * *

Bien bitartean, bide okertsuan bañena, gainbera zijozela, ara zeñ zesaion Ageñe'k Libe'ri :

—Libe, zurekin mintzatubeañ bat daukat; baña aurretioz zure baimena nai nuke.

—¿Bai al-lekarkit kalterik, zuregandik letorkidakenik ezer?

—Orain dakarkizudana, ordea, gauza berezi

bat da-ta, arloa bear bezela argiztatzeko, biotza eskuan dezula erantzun bear zianduke; zure kolkoepa argiro azaldu bear zianduke. Txikitandik ezagutzen zaitut eta zure biotzondokoak ondo dakizkidan aŕen, zere agotik entzun nai ditut oraingoan.

—¡Jesus ene! ¿Zer dakarkidazu, ba, Ageŕe? Jakinmiñez naigabetua naukazu.

—Ez bildurtu, Libe. Ara nere lenengo galdera. ¿Lekaime joateko amesik izan al-dezu beiñere?

—¿Lekaime? Ez det oraindañokoan oŕelako asmorik izan.

—¿Neskazaŕ gelditzeak, beŕiz, ez al-zaitu kezkatzen?

—Oraindik ez det uste neskazartzeko bidean naizanik; baña, egia esateko, ez da iñorentzat maitagaŕi matxurdin gelditzea.

—Beraz, Libe, oŕek danak esan nai luke Jaungoikoak emaztetzara deitzen zaitula. Orixe da jakin nai nuan gauza bat. Baña ba-da oraindio geiago ere. Senargai bat bear zenduke ezkontzeko ta, nik dakidanik, beintzat, ez dezu...

—¿Beranduegi al - da oraindik? Mutil asko ibili dira nereganako; baña nere gogokorik ez inor.

—¡Oraingo nere galdera au, beñiz, bai zoñotza dala! Biotza eskuan dezula mintzatuko zaidala eskeni didazu. ¿Nik ekañi nezakizun mutil batekin ezkonduko al-ziñake?

—¿Zer erantzun nezakio galdera oñi? Nor dan ikusi gabe..., nolakoa dan jakin gabe... ¡Baiditut, gero, nere amestxoak, Ageñe!

—Nere mutil ori baño oberik gutxi dira. Langilea, zintzoa, leiala, eskurakoia, zernaitarakoa, gizaseme bikaña ta jeikia... ¡Ez da nolanaiko mutila!

—Diozunez, aukerako mutila izan bear du. Baña...

—Akats bat bakaña izan lezake mutil oñek zu bezelako anderetxo batentzat. Gutxitzat jotzea, ezereza iriztea, moñoi utsa baita. Ordea, aren biotzak uñea balio du; zilaña baño aberatsagoak dira aren eskuak.

—Orelako moñoi bat bakaña ezagutu izan det nik, Ageré.

—Bai nik ere.

—¿Zein da zurea?

—¿Nerea? Doñonsoro'ko moñoia.

—¿Beraz, Balendin'etzaz mintzatzen zīñan?

—oiugin zun Libe'k begietatik dirdai-jario.

—Bai. Balendin'en alde natorkizu. Beste edo-zertan ain oitua ta ikasia dan mutila, maite-jokoetan oso baldaña da. Gañera, bere burua gutxi-iritzian jota, emakumeengana ureratzeke ez da biderik onena. ¿Nola ausartu liteke gizajoa zugana zuzentzen?

—Ordea, ortarako bidea eman ezkerro...

—Orixe da bereziki jakin nai nuana. Aintzina-tik nuan zure bañengoen beñi, zuk uste izan ez añen. ¿Baña Balendin'i zerbait adierazi nai izan diodanean, bai al-dakizu zer erantzun didan? «Nola ausartu liteke ni naizan bezelako moñoi ezereza nere etxekoandreaken alabarengana begiak jasotzen?» Maite zaitu arek; baña zuretzako laingoa eztalako usteak atzeratzen du.

—¿Beraz, Balendin'ek maite nau? ¿Emazte-
tzat artuko ninduke?

—Bai, bai. Baña zuek alkar' aditzeari ekin de-
zaiozuten, bitarteko baten beara dezute lenengo-
tik. Ortarakoxe bear det zure baimena, Libe.

—Biotza eskuan dedala mintzatuko nazaizula
itzeman dizut. Ora or, ba, nere baimena. Zure
eskuetara nagokizu, Ageře.

Ezpainartean beti loratan zerabilkin iripańea,
oraingo ontan irińo gozo ta ezti biurtu zan. Ba-
ńualdeko atsegińa ta zoriona adierazten zun irińo
arek. Ageře ere kolkopetik eginbear' arduratsu
bat irauli dunaren tankeran gelditu zan lasai eta
zoriontsu. Biziro maite degun norbaiten zoriona-
ren ituribide izateak, norkbere garaikundeak
bańo atsegin lasaiagoa ta zorion aundiagoa
aizatzen diote maiz gizon zintzoaren biotzari.

Orelaxe gainbera alkar'-izketan zijoazela, mu-
ńogain batetik begiztatu zuen Aizarna'ko kalea
ta, agoartean zerabilkien izketaldiari giltza ema-
naz, osaba Martin'en eta Malentxo'ren zai oin-

kadak geldiagotu zituen aurreko bidari biak.
¡Lenengoz Lastureta'ra joan zirenean baño alaiago zebiltzan bidarien begitarreak, aranotan!

* * *

Urrengo goizean, eguerdi - aurrean, sagastin gelditutako sagar-kondarak biltzen ari zan Balandin Age're'kin beriketean. Ez omen zan izan aspaldin alaingo sagar-urterik. Berogei gurdi ba-zituen, gutxienez, Doñonsoro'n sagardoa egiteko. Gazisagarak ere asko. Ale txikiak ziran, baña ugariak eta osasuntsuak.

Sagarondo baten gerizpean izketan ari ziran bitartean, etxeburuko langatik zear azaldu zan Libe, une artan, eguzki-izpia bezin eder. Alde batera ta bestera buru-itzulka zebilen zerbaiten bila. Begira zegokion Age're otsegiteko zio baten zai; baña ez oartuarena zegian arek. Ordea, geroxeago, olanda biren bila zebilelako aitzakian, sagastiko mugara ureratu zan gaixtoa ezarian.

Orduantxe zijoakion eskura Ageře 'ri biderik egokiena.

—¿Zeren bila zabiltz, Libe?—otsegin zion.

—Ez dira azaldu olanda bi eguerdiarteko jatordura-ta, emen izango dirala uste det nunbait gordeta.

—Utzi egiezu, Libe, olandai; goseak aterako baiditu laster gordelekutik, eta atozkit ona; zerbait galdetu nai nizuke, ba.

Ezker-eskuitako sasipeetara ta sastrakartera begiratzuz uferatu zitzaien Libe, aurpegiko iriño zoragarria utzi ere gabe. Oratio, egia esan, sekula baño ere zoroago zebilkion biotza kolko-pean nasitxo. Etzuan egundo ain jauzkari ta biuri barundatu izan.

—Berri arigari bat eman didate gauz zuretzaz, Libe. Laster ezkontzekoa omen-zera —galdegin zion kiñuka ta pañezka.

—¿Ni? ¿Zenekin, gero?

—Eregegaien batekin bearako. Zure ames oriek oso gora erabiliko dituzu-ta...

—¡Ez orixel! Nere gogoko mutila izan ezkeru, e'lioke beste ezerk ajola aundirik...

—¿Zer bear luke, ba, mutilak zure gogoa asetzeko?

—Oetxek, beñepein. Zintzoa, leiala, langilea ta osasuntsua izatea.

—¿Naiz txiro ta beartsua izan?

—Zer dauka orék zerikusirik egizko biotz-maitasunean?

—¿Baña mutil ori mo'oi utsa ba'litz...?

—¿Mo'oiak ez al-due, ba, biotz zintzorik?
¿Ez al-due gogo leialik?

—Nik ezagutzen det ondasun oriek guztiak dauzkan mo'oi bat...

—Baita nik ere. ¿Baña nork lekike aren biotza norenganako dagoan?

—¿Ez al-dakizu zuk? Nik, ordea, bai. Gañera, zero'etzat ere ez da gauza zaila ori berori jakitea. Aizak, Balendin, ekatzak ire eskua. Baita zuk ere zerea, Libe. ¡Nere eginbea'ra amaitu da! Orain zuen arteko eginkizuna da ba'runbekoak alka'ri argiro azaltzea. ¡Agu'!

Azkenengo itz oek mintza bitartean, sagastiko bidetxiuritik Doñonsoro'rako bidea artu zun Ageře'k; ango etxeakoai agur eginda, bazkaltzera joateko garaia zetorkion, ba, gañera. Eskuak alkarrekin kurutzatuta gelditu ziran Libe eta Balendin aurpegiz-aurpegi, begietatik dirdaiak zeriztela. Katakumetxo bat bezin bigun eta zoli ondoratu zitzaion Balendin'i neska liluragaña, aren maite-itzen egañi. Erditoteldurik eta zora-bildurik zegon, beriz, mutila Doñonsoro'ko alaba edeñaren aurrean. Gezurá ta amets utsa zerizkion ainbesteko zorionari. Bein neskak biotzaren ateak alderen-alde zabaldu ziozkan ezkerro, ego-ki jokatu zan, oratio, Balendin. Ala zegokion ere, ura zan bezelako apustulari ikasiari, beste maite-joko onetan ere. An jaulki zizkoen alkarri iriparka ta jolas-bitxietan ordurarte alkarrenganako izan zituen bildurak ta ikarak. Gizadiaren zoria da beti biotzondokoak estaltzen eta ezkututzen ibili beaña! Ala zion, beintzat, Libe biotz-zabalak. Balendin'ek, bere atsegin eta zorion

osoan, pare zegian etengabe lasai eta baietza zemaian oargabe neskaño txoragañiak zesaiozkon guztiai. ¿Nola ezeztu mañubizko ezpainarte ezti aetatik ertendakorik? ¿Nola alkar maite ez biotz zintzo ariek biak? ¿Nola maiteberotu ez bereala soin osasuntsu ariek? ¿Nola sutu ez aurki gogo indartsu ariek alkarñen ondoan? Maitaleak, ordea, ez due nai izaten ikusleen begiraturik. Utzi ditzagun, ba, maite-kiman, zorion-atsegiñean zearo murgilduta, neska-mutil biak.

* * *

Urango asteko egun batean, Martin nagusi jaunak goiko gela nagusian lanean ziarduan bitartean, Balendin joan zitzaion zerbaiten galdezka. Oi bezela, maiteki artu zun arek moñoi leiala. Gelara sartzen ikusi orduko, ara nola galdegin zion :

—¿Zer dakarkik, Balendin?

—Gaurtik auñera nere ordezeko bat bilatu bear-ko dezula esatera natorkizu, nagusi jauna.

—¿Zer? ¿Zergatik?

—Etxe ontatik ertetzeko asmoa dedalako.

—¿Zer gertatzen zaik, ba? ¡Ez nian olakorik asko uste! Etxekotzat indukadan nik, beintzat. Geiago irabazteagatik ba'oa, eskaidak nai bezainbat. Beste zerbategatik ba'litz, beriz, esaidak zergatik artu dekan orelako asmoa. ¡Dana zuzendu litxeikek! ¡Au dek buruaustea dakarkidakana ustegabe!

—Etzaite kezkatu, nagusi jauna; etzazu bururik ausi; laster bertara itzultzeko asmoan noa-ta.

—Ala ba'da, ainbestean... ¿Baña, nora demorio oa, ba?

—Nere gurasoen etxera; baña aurki Doñonso-ro'ra itzuli ta bertan betiko gelditzeko asmoan, zuk eragozten ezpa'didazu, beintzat. Ordun, oratio, ez moioi bezela; zure iloba bezela ta Libe'ren senar bezela baizik...

—¡Añanopola! Ez didak kezkaldi txara eman gaizto orek. Asi eikean ortik lenengotik...

Pozez ganeztu bearean entzun zitun apaizak

Balendin'en azkenengo itzak. Etxekotzat euki izan zun beti arek moñoia eta naigabe aundia emango ziokean, noski, aren aldegiteak. Orain sendiartera zetorkiolako, atsegiñez artu zun eramán zion beña. ¡Ez dira gaurko egunean noznai eta nunai aurkitzen diranak Balendin bezelako gizonak!

Pozaldiaren iraduak eraginda, Libe'ri oska asi zan gelatik bertatik. Zelatan zebilén ua, ordu-rako, ta osabaren deia entzun orduko, binaka igo zitun eskilaratako malak. Gelara sartu zanean, egon eziñik, galde au egin zion osabak, Balendin'en aúrean :

—¿Beraz, Balendin'ek esan didanez, ezkontzarako alkañi itzemanda zaudete?

—Bai, osaba; alaxe da.

—Tira, ba. Oñra oñ nere onespena. ¡Onetsia dedila Jaungoikoa! Bein oñera ezkerro, gauzak lenbailen aúera eramatea dagokizue. Doñonso-ro'k Balendin'en laguntzaren beañ aundia dauka. Baña ezer egin baño len, jañi ezazue ama

jakiñaren gañean. ¡Ez diñat uste ua ere asko
naigebetuko danik! ¡Ederki, ederki! Zoazte, ba,
Jaungoikoaren onespenerenkin.

Besarkada maitekoʻ batekin eman zion Balen-
din'i bere baietzaren agiria. Egun artan Doñon-
soro'ko biotz guztiak alai ta pozik zebiltzan.
Biotzera, maitzeko ura bezela, bigunki ta eza-
rian sartzen dan zoriona izan oi da iraunkořena
ta sakonena, ala irudi ez ařen.

XII

AZKEN-ITZA

GIZONAREN bizitza! ¿Alaitasuna ta atseka-bea, poza ta biozmiña, argialdia ta ilunaldia besterik zer da? ¿Zer izango litzake gizonaren bizitza, ludian lorerik, iripaerik eta eguzkirik ezpa'litz? ¿Bear-bearekoak dira giza-biotzarentzat pozaldik eta argialdiak. Ordea, ¿noizdaño iraun lezake ludiko zorionak?

Zoragaña da, benatan, udabeña, poza ta alaitasuna alde guztietara zabalduz datorkigunean. Maitagaña, aurtxo jaiobeñaren iriño ezta; beazunik egundo izan ez dun iriñoa. Begientzat atsegingari, beriz, bosoaldean bere oriak lenengoz eguzkiari zabaldu diozkan lorea.

Oratio, bere bideetan aurkitzen ditun iripaŕeak eta loreak ez diote luzaroan iraungo gizonari. Udazkenaren ondoren negua datoŕen bezelaxe, alaitasunaren ondoren negaŕa ta itundasuna elduko zaizko. Olanda zuriari atzapaŕak erans-teko, sasipean ezkutatuta, basakatua ilunauréan egoten dan antzera, zai dagozkio gizonari bizi-tza-bideetan atsekabea ta samiña, biotzean atza-paŕ zoŕotzak sartu-naiz.

¡Eta... a ze nolako aldakuntzak egiztatzen diran olakoetan gizonaren bizitzan! Len ain zo-ragaŕi iruditu zitzaigun udabeŕiko zerua, goibel-du ta lañatu zaigu; basoaldean ain edeŕ agiri-zan loreak, bidariaren oinazpian burua makurtu beaŕ izan du. ¿Nora juaŕ dira, beŕiz, gure ingu-ruan oartzen genuzan iripaŕeak? Atsekabe garaia da; biozmiñaren ordua da.

Oratio, ilunaldian ez du gizonak iñolaz itxaro-penik galdu beaŕ. Argialdiaren ondoren goibe-laldia sortu dan bezelaxe, ekaitzaldiaren ondo-ren, eguzkialdia etoŕiko zaigu beŕiro. Aŕantza-

leak ekaitzaldian ipaáldeko izaári begira ontzia-
ren ibiliak zuzentzen dituenez, beroélaxe zuzen-
du beaí ditu gizonak argira bere urátsak : Itxaro-
penera. Olakoxea da gizonaren bizitza.

Argialdi ta ilunaldi orietan itxaropenaren ar-
giontzia egundo itzali ez dakion, laguntzat etxe-
baúra aingerutxo bat joan ba'zaio, aurkitu leza-
kean bitxirik aberatsena eskuratu du gizonak,
agian. Udabeáriaren iriño gozoa, lorearen ederta-
suna ta eguzkiaren epela egunero inguruan sar-
tzen dakian emakumetxoa. ¡Aldare-ondoan beti
zutik eta beti ernai irauten dun argi itzali-eziña-
ren antzeko iriñoa! ¿Bai al-da ludian araingo
zorionik?

* * *

Uztaroak ain eskuzabal emandako emaiak
saltzeko, negutean baseítaarak or-emendik azo-
kara bidean dijoazen garaian, eldu zitzaien Do-
rónsoro'koai ere nork bere egiteen ordañak
jasotzeko aroa.

Negua sartu baño len izan zan Libe'ren eta Balendin'en ezta-eguna. Osaba Martin'ek ezkondu zitun eta Libe'ren ama Josebe eta Age're izan ziran amabitxi ta aitabitxi. Naitaezkoa zan Age're, Doñonsoro'ko gertakizun guztietan, naiz alaialdietan, naiz itunaldietan. Zorionaldian ezetzik, zorigaitzean ere adiskiderik zintzoena bezela jokatu zitzairen beti Doñonsoro'ko guztiai. ¿Nun aurkitu ua bezelako adiskiderik? Sendiar-tekoetan ere, ez noznai.

Geroago ta maiteago izan zun Balendin'ek bere emaztetxo. Libe'ren soin-edertasunarekiko berbera gertatzen zitzairen norbaitzuei aren gogo-ondasunekin ere. Etzan Libe'rena, edertasun ziztatzaile ta dirdatsuetakoa; baña, begira jañi ezkerro, ikusiago ta atsegiñago, geroago ta zoliago. Gogo-ondasunak, beriz, bear bezela aztertu ta neurtzeko, aren ondoan bizi bear zitzakian. Eguneroko zeregiñetan, bizitzako goraberra lañietan, etxebaruko eginbearietan, gau eta egun, goiz eta aratsalde, ezagutu genezazke

ondoan onelako emakumeen biotz-ondasunak.

Zugatzetik urtumea bezela, ama - Josebe'ren arikoa irten zan Libe. Inurria bezela beti lanari lotuta zebilenean, etzuan inork egundo aren txintik entzungo; ez oiurik, ez, garasirik, ez aienerik, ezta ere egundo itz bat bestea baño gorago. Beti isil, beti zoli; etsi-etsian bizi zan, zoriona noranai eskuzabalka bañeatuz. ¿Etxe-bañura sartu gabe, nork esan zezakean etxe artan emakumerik bizi zanik? ¿Ezpai zuen emakume-txintik egundo entzuten...!

Seme-alabak izan zituen Libe'k eta Balendin'ek. Aitaren egokitasunaz, zintzotasunaz eta osasunaz gañera, amaren bigundasuna, otxandasuna ta edertasuna artu zituen gurasoengandik soin eta gogoan.

Andik geroxeago, Zumaia'ko lekaimetxe batera joan zan Malentxo etsipen osoan. Sakonak eta lañiak izan ziran, benetan, aren biotzak artu zituan zauriak. Bizitza guztian odol-jario ibili etzedin, bildu zan lekaimetxeko babesera. Josu'

ganako maitasuna lakorik ez da orelako zauri samingariak gozatzeko.

Negu artan bertan ezkondu zan Lopategi'ko Agustin ere. ¿Bai al-dago norekin buztartu zanik esan beari? ¿Bai al-zegon arentzako inun, Geta-ri'ko Matxin'en alaba Yolanda'ren pareko neska-ixarik? Oek ere, ondorengo batzuk izan zituen.

¡Ara nola betikoratzen diran gurasoengandik semeengana euzko-sendiak eta sendi-oiturak!

A M A I A

UZTARO

BILABIDEA

Ofialdeak

<i>I.—Doñonsoro-baseriko alaba edeñak . . . . .</i>	<i>5</i>
<i>II.—Igande-goiza . . . . .</i>	<i>23</i>
<i>III.—Zarautz' tik Getari' ra bidean . . . . .</i>	<i>33</i>
<i>IV.—Malentxo Donosti' n . . . . .</i>	<i>51</i>
<i>V.—Mendi-eguna. Ernio-mendiaren gandoñe- tik ingurubegira . . . . .</i>	<i>71</i>
<i>VI.—Zerua goibel, baña biotzak ilunago . . . . .</i>	<i>107</i>
<i>VII.—Gaupiztien artzuloan . . . . .</i>	<i>145</i>
<i>VIII.—Eskale maltzuñaren eskuetan . . . . .</i>	<i>185</i>
<i>IX.—Apustu - eguna. ¡Ori dek sasoia, Balen- din! . . . . .</i>	<i>213</i>
<i>X.—Zortzi ta erdiak izan... ¡eta oraindio eze- ren zantzurik ez! . . . . .</i>	<i>237</i>
<i>XI.—Uztaroa . . . . .</i>	<i>277</i>
<i>XII.—Azken-itza . . . . .</i>	<i>311</i>

